

**PORT OF
GOTHENBURG**

The Port of Scandinavia

Bilaga 5

2020-06-15

Ärende – VD kommentarer

Bolaget gör bedömningen att handlingen kan innehålla uppgifter som omfattas av sekretess enligt Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400). Handlingen publiceras därför inte.

Frågor och förfrågningar rörande utlämnande av allmänna handlingar kan ställas till diarie@portgot.se

**PORT OF
GOTHENBURG**

The Port of Scandinavia

Bilaga 6

2020-06-15

Ärende – Ekonomisk rapportering; Utfall maj 2020

Bolaget gör bedömningen att handlingen kan innehålla uppgifter som omfattas av sekretess enligt Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400). Handlingen publiceras därför inte.

Frågor och förfrågningar rörande utlämnande av allmänna handlingar kan ställas till diarie@portgot.se

**PORT OF
GOTHENBURG**

The Port of Scandinavia

Bilaga 7

2020-06-15

Ärende – Styrelsens arbetsordning (inkl VD-instruktion)

Bolaget gör bedömningen att handlingen kan innehålla uppgifter som omfattas av sekretess enligt Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400). Handlingen publiceras därför inte.

Frågor och förfrågningar rörande utlämnande av allmänna handlingar kan ställas till diarie@portgot.se

Styrelsemöte 2020-06-15

Handläggare: Arvid Guthed

Telefon: 0727-310061

E-post: arvid.guthed@portgot.se

Ärende: Komplettering avseende bolagets ekonomi som bilaga till Hemställan till kommunfullmäktige gällande farledsfördjupning vid containerterminalen i Göteborgs hamn vilken antogs på styrelsemötet 2020-04-20.

Förslag till beslut

Styrelsen beslutar att;

Godkänna nedanstående komplettering avseende bolagets ekonomi som bilaga till ”Hemställan till kommunfullmäktige gällande farledsfördjupning vid containerterminalen i Göteborgs hamn” vilken antogs på styrelsemötet 2020-04-20.

Sammanfattning

Göteborgs Hamns ekonomi klarar med marginal investeringen i farledsfördjupningen på den kostnadsnivå som nåtts efter förstudien. Investeringen stödjer Göteborgs Hamns målsättning att bevara och utveckla rollen som ett nationellt logistiskt centrum.

Projektet säkrar affärssegmentets Containers sammantagna resultat på en tioprocentig avkastningsnivå på totalt kapital på lång sikt. På kortare sikt innebär investeringen en något lägre avkastning men effekterna av investeringen gör att den återgår till en god nivå.

Investeringen i containerkajen görs för att kunna ta emot de största container-fartygen utan lastbegränsningar för att bibehålla och öka den transoceaniska trafiken. Det är en investering i Hamnens absoluta kärnverksamhet.

Den ökar ytterligare Hamnens roll som en garant för Sveriges näringslivs access till omvärlden och stärker ytterligare Göteborgs stads möjligheter till en långsiktigt stabil god avkastning från Hamnen.

Göteborgs Hamn – Ekonomi

Göteborg Hamn AB:s ekonomimodell är mycket stark med en diversifiering av verksamheter och en mix av cirka 50% fasta och 50% rörliga intäkter. Under innevarande 2020 så innebär detta bl.a. att bolaget lyckats behålla sin helårsprognos på 220 Mkr vinst trots den ojämförbart stora turbulensen inom några av dess verksamhetsområden (kryssning, biltransporter och passagerartrafik).

Omstruktureringen av bolaget 2010-2012 inom cargo-segmenten (container, roro, färja och bil) har förstärkt ekonomimodellen i det att avtal med koncessionstagare ger långsiktiga fasta intäkter.

Inom segmentet Container är en viktig komponent till att Hamnen lyckats bibehålla resultatet direktförbindelsen mellan Göteborg och Asien. Direktsjöfarten utgör en viktig länk för svensk import- och exportindustri på översjö destinationer.

Farledsfördjupningen syftar till att bevara och utöka Göteborgs Hamns roll som godsnav för svensk import- och exportindustri och därmed säkra intäkter till bolaget över tid såväl som att trygga ett fortsatt bidrag till ägarens ekonomi i form av sysselsättning och utdelningar.

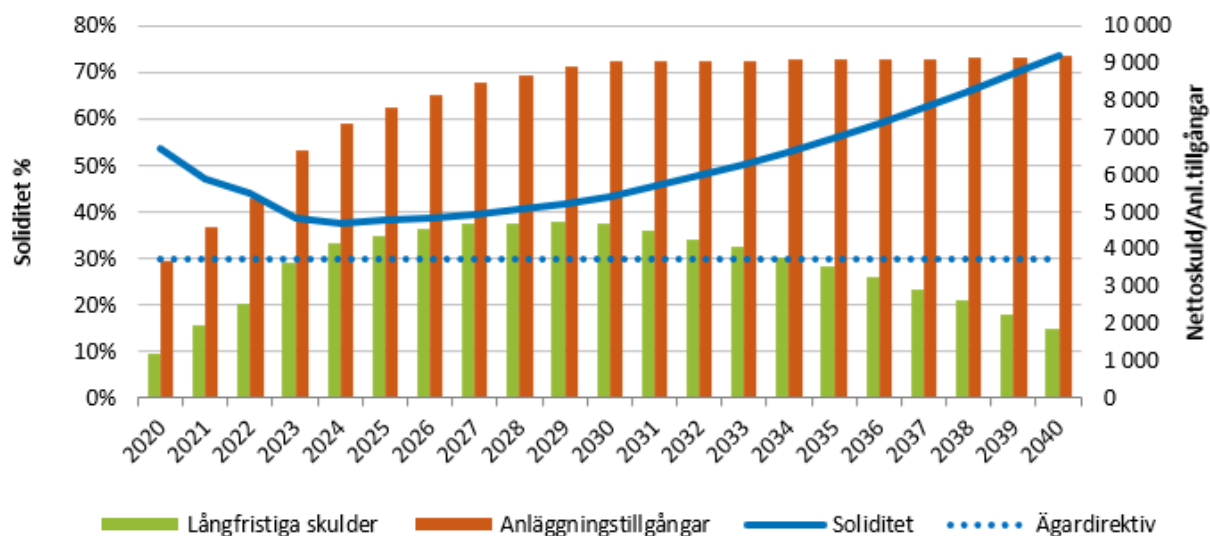
Ägaren har enligt ägardirektivet som finansiellt krav på koncernen Göteborgs Hamn att verksamhetens delar har en kapitalstruktur och ger en avkastning som står i paritet med andra jämförbara verksamheter. Måltalen ska kontinuerlig mätas mot relevanta externa aktörers utfall.

För koncernen som helhet innebär ovanstående att den ekonomiska styrningen inriktas mot en soliditet lika med eller överstigande 30 procent och en avkastning på totalt kapital i intervallet 4,0 – 7,0 procent.

Göteborgs Hamn har under 2019 och 2020 utfört fördjupade studier gällande farledsfördjupningen för att erhålla en bättre precision i projektets uppskattade kostnader. resultatet är en sänkt kostnad för projektet. Till del beroende på att bedömda kostnader har minskat genom utökad kunskap om ex geoteknik, men även att projektet i sin omfattning begränsats till att omfatta ett kajläge med möjlighet att fördjupa ytterligare ett kajläge i framtiden (V.v. se Hemställan).

Nedanstående grafer visar Hamnens långsiktiga ekonomi med befintlig tioårsplan endast modifierad med farledsfördjupningen nya förväntade värde efter förstudien. Graferna visar att bolagets ekonomi med marginal klarar avkastningskraven i ägardirektivet.

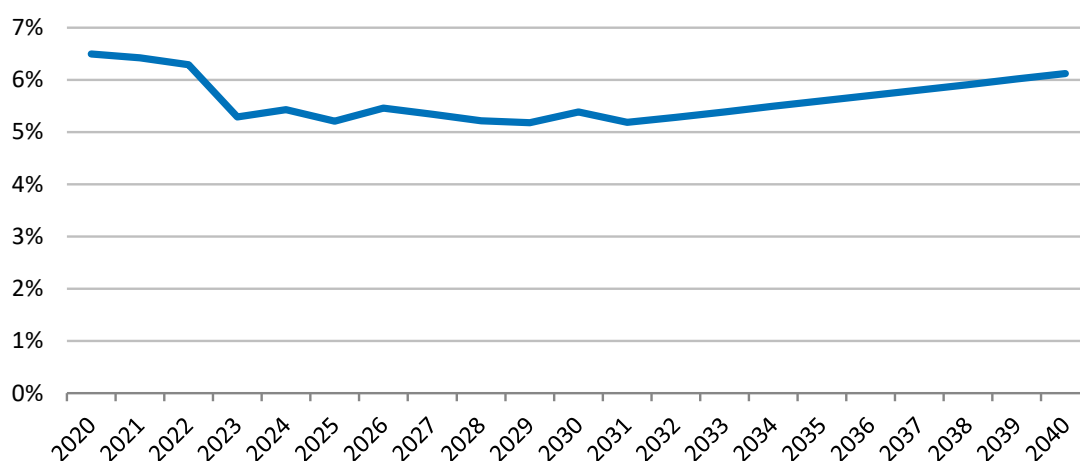
Anläggningstillgångar, lån och soliditet – inklusive farledsfördjupningen

Kommentar soliditet ¹ : Bolaget klarar med god marginal ägardirektivets krav på en soliditet lika med eller överstigande 30% och når som lägst 38% under en kort period i mitten av 2020-talet. I samband med investeringar (ökade anläggningstillgångar) under 2020-talet sjunker soliditet från dagens höga nivå. Detta beror på att de långfristiga skulderna ökar. Soliditeten återgår till en mycket god nivå under 2030-talet då Hamnen genom ett gott kassaflöde amorterar ner de långfristiga skulderna.

Avkastning på totalt kapital

Avkastning på Totalt Kapital

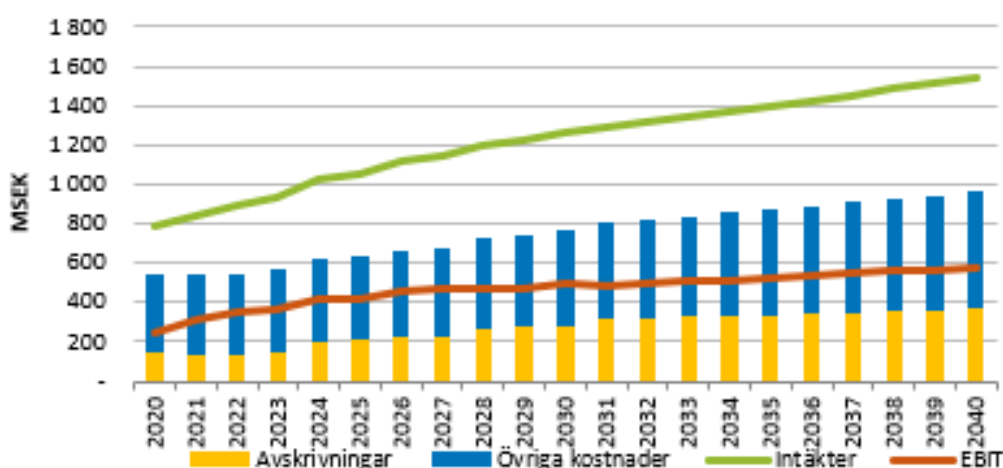

¹ Nyckeltalet soliditet visar hur stor andel av företagets tillgångar som finansierats med eget kapital. En soliditet på 100 % innebär finansiering med enbart eget kapital och en soliditet på 0 % innebär att det inte finns något eget kapital alls. En hög soliditet innebär låg finansiell risk medan en låg soliditet kan innebära hög risk för verksamheten. Hög soliditet behöver inte alltid vara något positivt då det kan vara en följd av bristande utvecklingsarbete och otillräckliga eller obefintliga investeringar som medfört liten upplåning, vilket i sin tur visar sig som "god" soliditet.

Kommentar avkastning på totalt kapital ²: Bolaget klarar med god marginal ägardirektivets krav på en avkastning på totalt kapital i intervallet 4,0 – 7,0 procent. Det lägsta förutsedda värdet är 5,2%. Avkastningen kommer från en diversifierad verksamhet med en mix av cirka 50% fasta och 50% rörliga intäkter vilket gör att Göteborgs Hamn AB klarar svängningar som under nuvarande turbulenta marknadssituation. Avkastningen stärks under 2030-talet då resultatet ökar (se nästa graf) medan det totala kapitalet är stabilt.

Bolagets resultatutveckling (intäkter, kostnader, avskrivningar, EBIT ³)

Resultatutveckling

Kommentar Resultatutveckling: Bolagets resultatutveckling kommer från en diversifierad verksamhet med en mix av cirka 50% fasta och 50% rörliga intäkter vilket gör att Göteborgs Hamn AB:s resultat klarar marknadssvängningar som under nuvarande turbulenta marknadssituation. Resultatutveckling stärks under 2030-talet av att bolagets intäkter (bl.a. genom intäkter från logistikfastigheter) ökar snabbare än bolagets kostnader.

Noteras alltså att ovanstående grafer visar Hamnens långsiktiga ekonomi med befintlig tioårsplan endast modifierad med farledsfördjupningen nya förväntade värde efter förstudien.

Av försiktighetsskäl är följande komponenter **inte** inkluderade i graferna:

- en förutsedd intäktsökning från farledsinvesteringen tack vare ökad volym samt nya direktanlöp
- ett förutsett ökat värde på koncessionen till följd av farledsfördjupningen
- eventuellt EU bidrag till projektet

² Avkastning på Totalt Kapital är ett mått på hur lönsamt företaget är i relation till dess totala kapital. Nyckeltalet mäter hur effektivt företaget utnyttjar sina tillgångar för att generera vinst. Ju högre avkastningen är, desto effektivare hanteras resurserna.

³ Med EBIT menas "Earnings Before Interest and Taxes", resultatet före räntor och skatter. I Hamnens fall är det EBIT som relateras med Totalt Kapital för att se Avkastning på Totalt Kapital. Intäkter från räntor är i sammanhanget försumbara för Hamnen.

- övriga långsiktiga optimeringsprojekt som Hamnen bedriver under 2020 för att ytterligare stärka företagets långsiktiga ekonomiska styrka. Dessa kommer inkluderas i bolagets uppdaterade 10-årsplan i oktober 2020.

Dessa komponenter förväntas ytterligare förbättra bolagets ekonomiska prognos.

Investering på maximalt 1,255 Mdr i 2017 års penningvärde som Göteborgs Hamn gör för att fördjupa kajläge inom containerterminalen sker i en verksamhet som idag genererar goda kassaflöden. Kassaflödena inom segmentet container är till stor del beroende av direktsjöfarten och ett tillräckligt djupgående vid kaj är en förutsättning för att kunna bevara och utveckla trafiken och resultatet.

Investeringen görs samtidigt som Trafikverket lägger motsvarande belopp (1,255 Mdr i 2017 års penningvärde) på att fördjupa farleden för framtidens fartyg. Inom ramen för ÅVS arbete 2016 utförde Trafikverket en samhällsekonomisk analys som visar att projektets effekt gentemot samhällsnytta ger att en investerad krona ger fyra tillbaka till samhället.

Affärsområde container står 2020 för 39% av Göteborgs Hamn AB:s rörelseresultat och har 2020 en prognosticerad avkastning på anläggningstillgångar på 10,2%. Detta kan jämföras med affärsområde energi som står för 26% av rörelseresultatet med 7,6% avkastning på anläggningstillgångar. Bolagets prognosticerade genomsnittlig avkastning på anläggningstillgångar är 7,5%.

Sedan flera år har bolagets tioårsplaner tagit hänsyn till att investering inom containerterminalen är nödvändig, inte minst för att inför omförhandlingen av koncessionen år 2037 erbjuda framtida koncessionstagare en attraktiv, modern kaj för djupgående fartyg.

Då nuvarande koncessionsavtal slöts erhöles ett övervärde på 1275 Mkr. Göteborgs Hamn AB räknar med ett övervärde vid omförhandlingen av koncessionen år 2037 som i reala termer 2020 minst täcker restvärdet på investeringen i kajen i samband med farledsfördjupningen.

Bolaget ser positivt på att i egenskap av core hamn kunna få bidrag för projektet. Ett EU bidrag om 15% skulle innebära 188 Mkr. Investeringen har en bokföringsmässig avskrivningstid på cirka 50 år (uppskattad genomsnittlig avskrivningstid på olika komponenter).

Göteborgs Hamn räknar med att farledsfördjupningen skall innebära cirka 2% per år högre tillväxt, viss rörlig prisjustering samt två nya direktanlöp fram t.o.m. 2037 jämfört med ett grundscenario utan farledsfördjupningen. Containeriseringen av de flesta varuslag, inte minst skogsprodukter, accelereras samtidigt som de mindre fartygen fasas ut och kvarvarande transporter kommer i allra största utsträckning utföras av större fartyg.

Nedan följer två nuvärdesberäkningar avseende investeringen enligt sidan 3 i Hemställan. Den första avser ”lägsta möjliga kostnad” inklusive att EU-bidrag erhålls med 15%. Den andra avser högsta äskade investeringsbeloppet utan EU-bidrag.

Nuvärdesberäkning⁴ vid investering på 930 Mkr med 15% EU-bidrag (se sidan 3 av 15 i Hemställan). Märk att restvärde 868 Mkr innehåller ett övervärde (vid omförhandling av koncessionen) om 190 Mkr vs. bokfört värde i 2036 år pengavärde för att ta hänsyn till inflationen.

MSEK, nominellt pengavärde /år om inget annat anges	Summa realt 2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034	2035	2036
Ökade rörliga intäkter	289						15	17	26	29	31	34	37	40	43	46	50
Nettoinvestering	-791		-137	-280	-285	-146											
Restvärde koncession	632																868
Summa	131		-137	-280	-285	-146	15	17	26	29	31	34	37	40	43	46	918
Internränta	3,4%																

Nuvärdesberäkning vid investering på 1250 Mkr utan EU-bidrag (Hemställan s.3).

Restvärde 1373 Mkr innehåller ett övervärde om 301 Mkr enl. samma princip som ovan.

MSEK, nominellt pengavärde /år om inget annat anges	Summa realt 2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034	2035	2036
Ökade rörliga intäkter	289						15	17	26	29	31	34	37	40	43	46	50
Investering	-1 250		-217	-442	-451	-230											
Restvärde koncession	1 000																1373
Summa	39		-217	-442	-451	-230	15	17	26	29	31	34	37	40	43	46	1422
Internränta	2,3%																

Notera att Affärsområde Container i nuvarande koncessionsavtal har en större andel fasta intäkter (64%) än genomsnittet i Göteborgs Hamn AB varför genomslaget av en volymökning 2026-2036 är relativt begränsat jämfört om alla intäkter varit rörliga.

Den stora andelen fasta intäkter är ett resultat av omstruktureringen 2010-2012 som syftade till att stärka bolagets ekonomiska förutsättningar att genomföra investeringar av denna karaktär, samt ge en långsiktig trygghet vilket återspeglas under nuvarande coronakris.

Utveckling av rörliga intäkter 2026-2036 samt marknadsvärde koncession 2037 inbegriper förhandlingar, både på kort och lång sikt, med olika intressenter som är eller vill vara del av godsnavets tillväxt samt fortsatt arbete med att göra Göteborgs Hamn attraktiv för Svenskt Näringsliv i förhållande till andra hamnar. Dessa intäkter är ej med i graferna avseende bolagets ekonomi på sidan 2-4.

Farledsfördjupningen är en del av Göteborgs Hamns totala utbud där erbjudandet av containersjöfart med lägre transportkostnader, kortare ledtider och högre tillförlitlighet måste kombineras med attraktivitet vad gäller järnvägsanslutning, digitalisering, miljö, ekonomi, lagringsmöjligheter. Endast genom att arbeta med hela godsnavet kan Göteborgs Hamn bli världens konkurrenskraftigaste Hamn.

Investeringen sker inom det, för Hamnens ekonomi, enskilt viktigaste affärsområdet Container och bör ses som en långsiktig investering i Hamnens fortsatta möjligheter att

⁴ Antagande i bägge nuvärdesberäkningarna: Inflation 2%, avskrivningstid 50 år. Internräntan visar den företagsekonomiska avkastningen på bolagets reinvesteringen i ny förbättrad kaj: V.v. se förklaring nedan om andelen rörliga intäkter. Märk även att totalprojektet är på 2500 mdr kronor inklusive Trafikverkets del men att endast bolagets del belastar företagets ekonomi.

över tid bidra med utdelningar till ägaren samtidigt som en sund andel av vinsten investeras i underhåll av kajer och utvecklingsområden enligt ägardirektivet.

Göteborgs Hamn AB:s Ekonomi – övriga långsiktiga optimeringsprojekt

Det pågår en rad andra långsiktiga optimeringsprojekt av bolagets långtidsplaner för att i linje med KFs inriktning minska lån och på så vis skapa utrymme för andra prioriterade investeringar i bolaget, Stadshuskoncernen eller Kommunkoncernen.

Göteborgs Hamn har inklusive årliga utdelningar till staden och omfattande investeringar en oförändrad skuld sedan år 2013 och god soliditet på 55%. Under 20-talet behöver Hamnen investera i nya kajlägen i ytterhamnarna i takt med att staden utvecklas och färjetrafiken (Stena) eventuellt behöver omlokaliseras. Detta i kombination med underhåll av kajer, farledsfördjupning och utveckling av logistikfastigheter förutsattes i fjolårets 10-årsplan motsvara en nettoinvestering på närmare 5,8 miljarder kronor de närmaste 10 åren. Genom optimering av långsiktiga planer räknar Göteborgs Hamn AB att sänka detta behov med cirka 2 miljarder kronor till under 4 miljarder kronor i kommande 10-årsplan hösten 2020.

Ovanstående är en kompletterande bilaga om Göteborgs Hamn AB:s ekonomiska förutsättningar till Hemställan till kommunfullmäktige gällande farledsfördjupning vid containerterminalen i Göteborgs hamn. Hemställan innehåller bolagets bedömning ur ekonomisk dimension av projektet.

Göteborgs Hamn AB

Elvir Dzanic, VD

Arvid Guthed, Handläggare

Styrelsemöte 2020-06-15
Diariernr: 2020-0162

Handläggare Helena Forslund
Telefon: 031-368 75 76
E-post: helena.forslund@portgot.se

Ärende: Avyttring av ej strategiska fastigheter

Förslag till beslut

Styrelsen beslutar att;

Fastigheten Arendal 1:19, ägd av Scandinavian Distripoint, kan avyttras i enlighet med förslag i rapporten ”Förutsättningar för och konsekvenser av avyttring av ej strategiska fastigheter”.

Sammanfattning

I budgeten för Göteborgs Stad 2019 fick Göteborgs Stadshus AB i uppdrag att utreda och förbereda försäljning av hela, eller delar av bolag samt mark och fastighetsinnehav inom koncernen. En del av denna utredning har tittat på ej strategiska fastigheter som innehavs av bla Göteborgs Hamn AB. Detta har mynnat ut i en rapport som föreslår försäljning av fastigheten Arendal 1:19 som ägs av Scandinavian Distripoint.

Bedömning ur ekonomisk dimension

2016 värderades fastigheten till ca 10 MSEK. Vid en direkt fastighetsförsäljning utgår ca 21,5% skatt för bolag. Försäljning kan också göras genom paketering i bolag vilket minskar skatteeffekten, då försäljning av näringsbetingade aktier är skattefria. Fastigheten kan i så fall föras över till underpris till ett separat bolag, vilket därefter säljs till extern part.

Bedömning ur ekologisk dimension

Bolaget har inte funnit några särskilda aspekter på frågan utifrån denna dimension

Bedömning ur social dimension

Bolaget har inte funnit några särskilda aspekter på frågan utifrån denna dimension.

Bilagor

1. Rapport ”Förutsättningar för och konsekvenser av avyttringar av ej strategiska fastigheter”
2. Tjänsteutlåtande skickat till Stadshus AB

Ärendet

Stadshus AB har identifierat Scandinavian Distripoints fastighet Arendal 1:19 som icke strategisk och föreslår därför en försäljning av fastigheten. Göteborgs Hamn har fått förfrågan på remiss. Remisstiden har löpt ut och dialog har förts med Stadshus angående uteblivet remissvar. Ett tjänsteutlåtande har skickats till Stadshus AB i väntan på hantering av styrelsen.

Beskrivning av ärendet

I budgeten för Göteborgs Stad 2019 fick Göteborgs Stadshus AB i uppdrag att utreda och förbereda försäljning av hela, eller delar av bolag samt mark och fastighetsinnehav inom koncernen. Styrelsen i Stadshus beslutade 2019-09-30 att delprojektet avseende ej strategiska fastigheter ska bedrivas med inriktningen att kartlägga huruvida det finns fler fastigheter som ägs av bolagen inom Stadshuskoncernen som inte bedöms vara av strategisk betydelse för bolagets eller andra bolag verksamhet samt inte heller för staden som helhet som därför bör vara föremål för avyttring till extern part.

Detta delprojekt har mynnat ut i rapporten "Förutsättningar för och konsekvenser av avyttring av ej strategiska fastigheter". Rapporten föreslår bland annat avyttring av fastigheten Arendal 1:19 som ägs av Scandinavian Distripoint.

Ärendet har kommit som remiss till Göteborgs Hamn men efter missförstånd har inget remissvar skickats i rätt tid. Stadshus har vidtalats och ett tjänsteutlåtande har skickats till Stadshus AB i väntan på hantering av styrelsen.

Risker

Att avyttra Arendal 1:19 är inte förenat med någon risk.

Bolagets bedömning

Göteborgs Hamn bedömer att fastigheten Arendal 1:19 kan försälas utan några konsekvenser för bolagets verksamhet eller ekonomi.

Göteborgs Hamn AB

Elvir Dzanic, VD

Helena Forslund, Handläggare

Förutsättningar för och konsekvenser av avyttringar av ej strategiska fastigheter

§ 6, dnr 0082/19

Styrelsen för en diskussion kring revideringar av förslagen enligt beslutsunderlaget.

Beslut

I styrelsen för Göteborgs Stadshus AB:

1. Rapport med bilaga avseende Förutsättningar för och konsekvenser av avyttringar av ej strategiska fastigheter antecknas.
2. Rapporten remitteras till Göteborg Energi AB och Göteborgs Hamn AB för synpunkter med svar till Stadshus AB senast inom tre månader från expedieringsdatum för att möjliggöra en eventuell bordläggning i berörd styrelse.
3. Rapporten inklusive lista på identifierade ej strategiska fastigheter för försäljning remitteras till Fastighetsnämnden för hörande om det finns strategiska skäl för staden att förvärva någon av fastigheterna på listan. Fastighetsnämnden ombeds svara med motivering till Stadshus AB senast inom tre månader från expedieringsdatum för att möjliggöra en eventuell bordläggning i Fastighetsnämnden.

Handlingar

Beslutsunderlag C, dnr 0082/19

Protokollsanteckning

Utredningen har identifierat ett antal fastigheter som är möjliga för försäljning, utifrån de förutsättningar som analysen tar sin utgångspunkt ifrån. Styrelsen för Stadshus AB vill understryka att rapporten ännu inte är politiskt behandlad utan skickas ut på remiss till berörda styrelser för synpunkter innan eget ställningstagande

Protokollsutdrag skickas till

Göteborg Energi AB
Göteborgs Hamn AB
Fastighetsnämnden

Dag för justering

2020-02-05

Utdrag ur Protokoll
Sammanträdesdatum: 2020-01-28

Vid protokollet

Johan Hörnberg

Sekreterare

Axel Josefson

Ordförande

Karin Pleijel

Justerande

Beslutsunderlag C

Styrelsen 2020-01-28

Diarienummer 0082/19

Handläggare: Berndt Sundström, ekonomichef

Telefon: 031- 368 54 58

E-post: berndt.sundstrom@gshab.goteborg.se

Förutsättningar för och konsekvenser av avyttringar av ej strategiska fastigheter

Förslag till beslut

I styrelsen för Göteborgs Stadshus AB:

1. Rapport med bilaga avseende Förutsättningar för och konsekvenser av avyttringar av ej strategiska fastigheter antecknas.
2. Rapporten remitteras till Göteborg Energi AB och Göteborgs Hamn AB för synpunkter med svar till Stadshus AB senast inom två månader från expedieringsdatum.
3. Rapporten inklusive lista på identifierade ej strategiska fastigheter för försäljning remitteras till Fastighetsnämnden för hörande om det finns strategiska skäl för staden att förvärva någon av fastigheterna på listan. Fastighetsnämnden ombeds svara med motivering till Stadshus AB senast inom två månader från expedieringsdatum.

Ärendet

I budget för Göteborgs Stad 2019 ges Göteborgs Stadshus AB i uppdrag att förbereda försäljning av hela, eller delar av bolag samt mark och fastighetsinnehav inom koncernen.

I kommunfullmäktiges Budget 2020 och flerårsplaner 2021–2022 konstateras att Göteborgs Stad står inför stora ekonomiska utmaningar och att olika finansiella lösningar behöver användas för att skapa förutsättningar för en långsiktigt hållbar ekonomi.¹ Budgetens resultat erfordrar en utdelningsnivå från bolagssektorn på 540 mnkr under perioden, men ska enligt plan minska. Stadshus AB får i uppdrag och har kravet på sig att ansvara för att utdelning sker genom positiva resultat och förbättrat kassaflöde inom bolagskoncernen, och inte via lån.

Styrelsen i Stadshus AB beslutade 2019-09-30 att delprojektet avseende ej strategiska fastigheter ska bedrivas med inriktningen att kartlägga huruvida det finns fler fastigheter som ägs av bolagen inom Stadshuskoncernen som inte bedöms vara av strategisk betydelse för bolagets eller andra bolag verksamhet samt inte heller för staden som helhet som därför bör vara föremål för avyttring till extern part.

Detta projekt är nära sammankopplat med uppdragen ”Delprojekt med inriktning avseende lokalkoncernen” där ett fokus är på försäljning av kommersiella fastigheter som ägs av bolagen inom lokalkoncernen samt ”Delprojekt med inriktning avseende Göteborgs Hamn AB” där bolaget Scandinavian Distripoint AB (ursprungligen bildat 1980) har som syfte att äga, uppföra och förvalta fastigheter och byggnader för terminalverksamhet och godshantering i anslutning till Göteborgs Hamn. Delprojektet har inte kartlagt fastigheter som ingår i dessa två andra delprojekt.

¹ KF 2019-11-13 § 4, Budget 2020 och flerårsplaner 2021–2022

Styrelsen i Stadshus AB beslutade 2019-10-28 att bolagen inom Turism, kultur & evenemang inte kommer att genomlysas med inriktning att avyttra, alternativt avveckla eller överföra till förvaltning. Bolagen inom klustret har därför avgränsats i detta delprojektet.

De regionala bolagen, Renova AB koncernen, Gryaab AB och Grefab har avgränsats i detta delprojektet. Bolagen kommer att behandlas i separata delprojekt.

Utredningen avseende kartläggningen utgör bilaga till detta ärende.

Kartläggningen visar att det är hos Göteborg Energi och hos Göteborgs Hamn som det finns fastigheter som bedöms som ej strategiska för respektive bolag. Av inventeringen framgår dock att flera av fastigheterna kan bedömas som strategiska för andra bolag i Stadshuskoncernen respektive kommunen genom Fastighetskontoret. För flera av dessa pågår det diskussioner och förberedelser för interna överlåtelser.

För Göteborg Energis fastighet, Gårda 13:2, som är Energikoncernens huvudkontor och bedömts som delvis strategisk, bör det inför en eventuell avyttring beaktas att den är skyddsklassad samt vad alternativkostnaden och verksamhetseffekterna blir. Frågan kan också ytterligare belysas i kommande utredning om försäljning av hela eller delar av Göteborg Energikoncernen.

Framtiden äger som bostadskoncern flera strategiska fastigheter. I princip är samtliga bebyggda och koncernen anger att de är i behov av ytterligare strategisk mark. Göteborgs Spårvägar äger en fastighet, som bedöms strategisk, där verksamhet inom Banteknik bedrivs. BRG, Göteborgs Stads Leasing och Försäkrings AB Göta Lejon äger inga fastigheter.

I övrigt har utredningen inte funnit några särskilda verksamhetsmässiga aspekter, personalmässiga aspekter, ekonomiska aspekter eller juridiska aspekter som skulle försvåra en avyttring av de ej strategiska fastigheterna. En förberedelse som paketering av fastigheter i bolagsform kan dock behöva ske.

Utredningen visar mot de effekter som kommunfullmäktiges budget vill nå:

- Minskning av antalet bolag – nej
- Minskning av risker – ja
- Undvika att agera på konkurrensutsatt marknad – ja
- Frigöra medel – ja

Remiss till berörda bolagsstyrelser

Stadshus har på uppdrag av fullmäktige identifierat fastigheter som kan vara aktuella för försäljning och som ägs av bolagen inom Göteborg Energi och Göteborgs Hamn.

Utredningen har genomförts i nära samverkan med tjänstepersoner i de berörda bolagen. För att säkerställa ett allsidigt belyst beslutsunderlag, delaktighet och transparens vill Stadshus ge bolagsstyrelserna i de berörda bolagen möjlighet att lämna synpunkter till Stadshus innan slutligt beslut.

Styrelsernas remissvar ska särskilt behandla följande frågor:

- Ser styrelsen några ytterligare aspekter och förutsättningar som behöver beaktas som utgångspunkt för de slutsatser och ställningstaganden som redovisas i Stadshus utredning (se bilaga 1)?

Gör styrelsen andra bedömningar avseende vilka fastigheter som är möjliga att avyttra? Finns det ytterligare fastigheter som enligt styrelsen kan avyttras? Svaret ska motiveras.

Remiss till fastighetsnämnden

Enligt stadens riktlinjer för överlåtelser av fastigheter mellan stadens bolag och kommunen genom fastighetsnämnden ska fastighetsnämnden ges möjlighet att förvärva fastighet som bolaget planerar att avyttra innan försäljningen annonseras på marknaden.² Rutinen innebär att bolaget ska skicka en skriftlig förfrågan till fastighetsnämnden om staden har ett intresse av att förvärva den aktuella fastigheten. Fastighetsnämnden ska lämna skriftligt besked till bolaget inom två månader efter att frågan har inkommit till förvaltningen. Svaret ska lämnas oaktat om fastighetsnämnden bedömer att fastigheten bör förvärfvas eller inte. Om det inte framgår av svaret att fastighetsnämnden avser göra affären har bolaget rätt att sälja fastigheten på marknaden. Av beslutsunderlaget till styrelsen i det aktuella bolaget ska det framgå att kommunikation har skett mellan bolaget och fastighetskontoret.

Fastighetsnämnden ombeds att behandla följande fråga:

- Finns det strategiska skäl för staden att förvärva någon av fastigheterna på listan? Svaret ska motiveras.

Efter det att remissvaren har inkommit och beaktats avser Stadshuset att hemställa ärendet till fullmäktige för beslut.

Bedömning ur ekonomisk dimension

Bolagen marknadsvärderar inte sina fastigheter. Det innebär att angivna marknadsvärden i det här sammanhanget bör betraktas som *en indikation*. Det sammanlagda beräknade marknadsvärdet på identifierade "ej strategiska fastigheter möjliga för extern avyttring" är ca 800 mnkr och fastigheternas övervärde beräknas till ca 400 mnkr

Att genomföra avyttringar av ej strategiska fastigheter kan medföra kostnader för konsultstöd i avyttringsprocessen samtidigt som försäljningarna ger intäkter och kassaflöde. En försäljning av Göteborg Energis huvudkontor ger alternativkostnader. Det bedöms i nuläget som svårt att bedöma utfallet av dessa flöden.

En avyttring av de identifierade fastigheterna innebär en ökad finansiell styrka och möjlighet för kommunkoncernen att självfinansiera nyinvesteringarna i det fall frigjort kapital och realisationsvinster konsolideras. Försäljningen bidrar därmed till att den samlade lånefinansieringen blir lägre för hela kommunkoncernen.

Ett frigörande av kapital genom utdelning till ägaren kräver tillräckligt fritt eget kapital i bolaget samt att bolagets förmåga att fullgöra sina förpliktelser på kort eller lång sikt påverkas.

Bedömning ur ekologisk dimension

Stadshuset har inte funnit några särskilda aspekter på frågan utifrån denna dimension.

Bedömning ur social dimension

Stadshuset har inte funnit några särskilda aspekter på frågan utifrån denna dimension.

² KF 2018-06-07 § 15, Göteborgs Stads riktlinje vid överlåtelse av fastigheter mellan stadens bolag och kommunen genom fastighetsnämnden

Samverkan

Samverkan hanteras dels genom remissförfarandet till berörda bolagsstyrelser dels genom information till koncernfackligt råd.

Bilagor

1. Rapport: Förutsättningar för och konsekvenser av avyttringar av ej strategiska fastigheter

Eva Hessman

Vd, Göteborgs Stadshus AB

Förutsättningar för och konsekvenser av avyttring av ej strategiska fastigheter

Innehåll

1 Inledning.....	3
Syfte och mål.....	3
Avgränsningar	3
Metod och tillvägagångssätt.....	3
Hörande med Fastighetsnämnden	3
Rapportens disposition	4
2 Sammanfattning	4
3 Verksamheten.....	5
Organisation	5
4 Uppdrag och fastighetsinnehav	6
Göteborg Energi	6
Göteborgs Hamn.....	7
Turism, kultur & evenemang.....	9
Bostäder	9
Kollektivtrafik	10
Näringsliv	10
Göteborgs Stads Leasing AB.....	10
Försäkrings AB Göta Lejon.....	10
Regionala bolag	10
5 Legala aspekter.....	11
Skatt och marknadsvärdering	12

6 Stadshus samlade analys 13

1 Inledning

Denna utredning utgör ett av flera delprojekt inom ramen för uppdraget till Stadshus AB (Stadshus) i kommunfullmäktiges budget för 2019 som avser försäljning av tillgångar i Stadshuskoncernen.¹ I Budget 2020 fick Stadshus i uppdrag att fortsätta med att utreda och genomföra försäljning av tillgångar inom koncernen.²

Syfte och mål

Styrelsen i Stadshus beslutade 2019-09-30 att delprojektet avseende ej strategiska fastigheter ska bedrivas med inriktningen att kartlägga huruvida det finns fler fastigheter som ägs av bolagen inom Stadshuskoncernen som inte bedöms vara av strategisk betydelse för bolagets eller andra bolag verksamhet samt inte heller för staden som helhet som därför bör vara föremål för avyttring till extern part.

Avgränsningar

Detta projekt är nära sammankopplat med uppdragen ”Delprojekt Förutsättningar för och konsekvenser av att avyttra kommersiella fastigheter inom Lokalkoncernen” där ett fokus är på försäljning av kommersiella fastigheter som ägs av bolagen inom lokalkoncernen samt ” Delprojekt Förutsättningar för och konsekvenser av att avyttra eller avveckla logistikfastigheter” där bolaget Scandinavian Distripoint AB (ursprungligen bildat 1980) har som syfte att äga, uppföra och förvalta fastigheter och byggnader för terminalverksamhet och godshantering i anslutning till Göteborgs Hamn. Delprojektet har inte kartlagt fastigheter som ingår i dessa två andra delprojekt.

Styrelsen i Stadshus AB beslutade 2019-10-28 att bolagen inom Turism, kultur & evenemang inte kommer att genomlysas med inriktning att avyttra, alternativt avveckla eller överföra till förvaltning. Bolagen inom klustret har därför avgränsats i detta delprojektet.

De regionala bolagen, Renova AB koncernen, Gryaab AB och Grefab har avgränsats i detta delprojektet. Bolagen kommer att behandlas i separata delprojekt

Metod och tillvägagångssätt

Metod som har använts är att respektive koncern/bolag har sammanställt sina respektive fastigheter/mark och bedömt dess strategiska värde utifrån verksamhetens användning, läget för framtida verksamhetsanvändning samt hur fastigheten ingår som en del av helheten. Resultatet har presenterats på möte med delprojektledaren där ställningstagande har diskuterats mer utförligt och värderats utifrån ett övergripande perspektiv. Inom ramen för föreliggande utredning har Stadshus haft en dialog med fastighetskontoret.

Hörande med Fastighetsnämnden

Enligt stadens riktlinjer för överlåtelse av fastigheter mellan stadens bolag och kommunen genom fastighetsnämnden ska fastighetsnämnden ges möjlighet att förvärva fastighet som bolaget planerar att avyttra innan försäljningen annonseras på marknaden.³ Rutinen innebär att bolaget ska skicka en skriftlig förfrågan till fastighetsnämnden om staden har ett intresse av att förvärva den aktuella fastigheten. Fastighetsnämnden ska

¹ KF 2018-11-22, § 11. Uppdraget till Stadshus lyder: *Förbereda försäljning av hela, eller delar av bolag samt mark och fastighetsinnehav inom koncernen.*

² KF 2019-11-13, § 4 Budget 2020 och flerårsplaner 2021–2022

³ KF 2018-06-07, § 15, Göteborgs Stads riktlinje vid överlåtelse av fastigheter mellan stadens bolag och kommunen genom fastighetsnämnden

lämna skriftligt besked till bolaget inom två månader efter att frågan har inkommit till förvaltningen. Svaret ska lämnas oaktat om fastighetsnämnden bedömer att fastigheten bör förvärfvas eller inte. Om det inte framgår av svaret att fastighetsnämnden avser göra affären har bolaget rätt att sälja fastigheten på marknaden.

Inom ramen för utredningen har dialog förts med tjänstepersoner vid fastighetskontoret. Utredningen avser att föreslå styrelsen i Stadshus AB att remittera listan på ej strategiska fastigheter som kan vara aktuella för extern försäljning till fastighetsnämnden för hörande.

Rapportens disposition

Rapporten inleds med en översiktlig sammanfattning, se kapitel 2.

Koncernstrukturen beskrivs genom en organisationsbild av Stadshus, se kapitel 3.

Kapitel 4 är en beskrivning av underkoncernernas/bolagens uppdrag och fastighetsinnehav av de fastigheter som bedömts vara ej strategiska.

I kapitel 5 förs ett resonemang om legala aspekter med förutsättningar för skatt samt marknadsvärdering.

Kapitel 6 innehåller Stadshus samlade analys.

2 Sammanfattning

Kartläggningen visar att det är hos Göteborg Energi och hos Göteborgs Hamn som det finns fastigheter som bedöms som ej strategiska för respektive bolag och som skulle kunna avyttras externt. Bolagen marknadsvärderar inte sina fastigheter. Det innebär att angivna marknadsvärden i det här sammanhanget bör betraktas som *en indikation*. Det sammanlagda beräknade marknadsvärdet på identifierade "ej strategiska fastigheter möjliga för extern avyttring" är ca 800 mnkr och fastigheternas övervärde beräknas till ca 400 mnkr.

Av gjord inventeringen framgår också att det finns fastigheter som bedöms som ej strategiska för Göteborg Energi och Göteborgs Hamn som kan bedömas som strategiska för andra bolag i Stadshuskoncernen respektive kommunen genom Fastighetskontoret. För flera av dessa pågår det diskussioner och förberedelser för interna överlåtelser.

För Göteborg Energis fastighet, Gårda 13:2, som är Energikoncernens huvudkontor och bedömts som delvis strategisk, bör det inför en eventuell avyttring beaktas att den är skyddsklassad samt vad alternativkostnaden och verksamhetseffekterna blir.

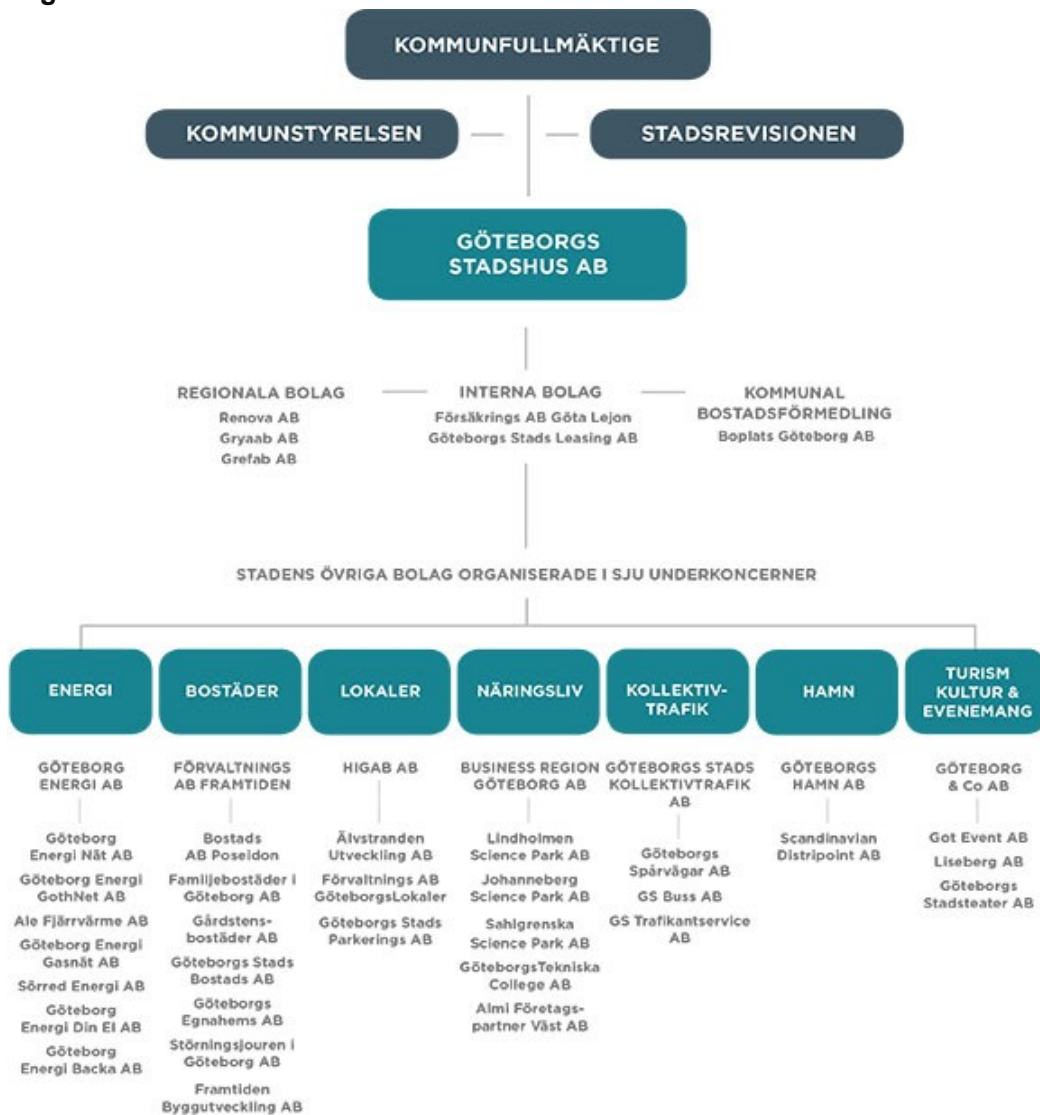
I övrigt har utredningen inte funnit några särskilda verksamhetsmässiga aspekter, personalmässiga aspekter, ekonomiska aspekter eller juridiska aspekter som skulle försvåra en avyttring av de ej strategiska fastigheterna. En förberedelse som paketering av fastigheter i bolagsform kan dock behöva ske.

Utredningen visar mot de effekter som kommunfullmäktiges budget vill nå:

- Minskning av antalet bolag – nej
- Minskning av risker – ja
- Undvika att agera på konkurrensutsatt marknad – ja
- Frigöra medel - ja

3 Verksamheten

Organisation

4 Uppdrag och fastighetsinnehav

Göteborg Energi

Göteborg Energis uppdrag är att integrera och utveckla energiverksamheten i stadsutvecklingen samt medverka i utvecklingen av ett hållbart Göteborgssamhälle. Vidare är också syftet att säkerställa leveranssäker och prisvärd energi för stadens medborgare och företag. Göteborg Energi bedriver energiproduktion och distribution främst av fjärrvärme och el i Göteborgsområdet. I koncernens verksamhet ingår även elhandel, naturgashandel, fjärrkyla, energitjänster, data- och telekommunikation, gasnät samt förnybar el och biogas.

Göteborg Energi äger 24 fastigheter och Göteborg Energi Backa AB 2 fastigheter. Övervägande delen används i bolagens verksamheter och innehåller bland annat fjärrvärmecentraler, pumpstationer fjärrvärme, el- och gasstationer, upplagsplatser och förråd.

De fastigheter som ej bedöms vara strategiska för Göteborg Energi men bedöms vara strategiska för andra bolag respektive kommunen är:

Göteborg Energi AB	KVM	Ändamål	Kommentar
Göteborg Rödjan 727:11	36 000	Oljelagring	Kan avyttras. ev. byte med Göteborgs Hamn. Rya Nabbe.
Göteborg Järnbrott 12:1	2 814	Panncentral tagen ur bruk	Avsiktsförklaring om försäljning till Framtidenkoncernen föreligger. ”Marconicentralen i V Frölunda”
Göteborg Järnbrott 133:1	13 044	Panncentral tagen ur bruk	Avsiktsförklaring om försäljning till Framtidenkoncernen föreligger. ”Tratten i V Frölunda”.
Göteborg Gullbergsvass 11:9	23 355	Gasklockefastigheten	Är föremål för en diskussion om försäljning till Fastighetskontoret.

De fastigheter som ej är strategiska för Göteborg Energi och bedöms kunna avyttras externt är:

Göteborg Energi AB	KVM	Ändamål	Strategisk	Kommentar
Göteborg Gårda 13:2	5 955	Huvudkontor	Delvis	Behov av lokaler kvarstår. Inför en eventuell försäljning måste alternativkostnad och verksamhetseffekter utredas.
Göteborg Gamlestaden 59:1	69 151	Basarbetsplats Elnät	Nej	Marieholm, ca 25 00 kvm är säljbar.
Göteborg Heden 39:14	1 897	Elyseum	Nej	Uthyres idag till skola + historiska samlingar, museum.
Göteborg Tuve 9:59	3 247	Mark	Nej	Panncentral riven.

Det har inte gjorts någon extern värdering på ovanstående ”ej strategiska fastighetsinnehav” men en bedömning baserad på försäljningspriser på närliggande fastigheter ger en indikation på marknadsvärde om 800 mnkr och en preliminär reavinst om 400 mnkr vid en försäljning av samtliga fastigheter.

Göteborgs Hamn

Göteborgs Hamn AB har till uppgift att skapa förutsättningar för ett starkt, effektivt och hållbart skandinaviskt godsnav. Detta innebär att Göteborgs Hamn AB ansvarar för att förvalta och utveckla hamnens mark, fastigheter och vattenområden så att dessa används på ett optimalt sätt utifrån ett tillväxt- och lönsamhetsperspektiv. Bolaget upplåter, via koncessionsavtal, en del av sin mark och sina anläggningar till externa terminaloperatörer inom Container, Ro/Ro och Bil. Bolagets uppgift är att göra de nödvändiga investeringar som krävs för att bibehålla rollen som ett attraktivt godsnav i den internationella konkurrensen. Göteborgs hamn omfattar hamnterminaler för ro/ro-, bil, container, färje- samt energihamnsverksamhet. Dessutom ansvarar bolaget för anlop av kryssningsfartyg. Ett omfattande tågpendelsystem har byggts upp med dagliga avgångar till och från terminaler i hela Sverige och Norge vilket möjliggör miljökloka direktförbindelser. Av svenska hamnar är Göteborgs hamn det enskilda godsnav som hanterar den klart största andelen av svensk utrikeshandel och utpekad som riksintresse och Core-hamn inom EU (Ten-T).

Göteborg Hamn AB äger 24 fastigheter och Scandinavian Distripoint AB 6 fastigheter. Övervägande delen används i bolagens verksamheter och innehåller bland annat kajer och hamnområde för container och Ro-Ro verksamhet.

De fastigheter som ej bedöms vara strategiska för Göteborgs Hamn men bedöms vara strategiska för andra bolag respektive kommunen är:

Göteborgs Hamn AB	KVM Land_Vatten	Ändamål	Strategisk	Kommentar
Masthugget 712:30	55551_34308	Färjeläge	Delvis	Viktig för bolaget i form av bytesobjekt vid markförvärv kopplat till ev. omlokalisering av Stena Line. Enligt vision Älvstaden ska denna återgå till Staden för vidare stadsutveckling.
Majorna 721:29	83035_29077	Färjeläge	Delvis	Viktig för bolaget i form av bytesobjekt vid markförvärv kopplat till ev. omlokalisering av Stena Line. Enligt vision Älvstaden ska denna återgå till Staden för vidare stadsutveckling.
Majorna 721:98	4042,7	Kontor	Nej	Kan avyttras. Dock viktig för bolaget i form av bytesobjekt vid markförvärv kopplat till ev. omlokalisering av Stena Line. Enligt vision Älvstaden ska denna återgå till Staden för vidare stadsutveckling.
Rödjan 727:4	123462_48500	Energi	Delvis	Göteborgs Hamn, Gryaab och Göteborg Energi har pågående diskussioner om området då bolagen har utvecklingsplaner inom fastigheten. Göteborgs Hamn har behov av del av fastigheten för framtida utveckling. Bolagen är överens om fördelningen av fastigheten.
Majorna 721:85	5139,9	Terminal/kontor	Nej	Bolaget har enligt Hamnavtalet från 1985 rätt till intäkter för tomträten som en del av uppgörelsen med Staden när hamnbolaget bildades. (Stena Tysklandsterminal)

Göteborgs Hamn AB	KVM Land_Vatten	Ändamål	Strategisk	Kommentar
Majorna 721:39	8941,3	Terminal/kontor	Nej	Bolaget har enligt Hamnavtalet från 1985 rätt till intäkter för tomträten som en del av uppgörelsen med Staden när hamnbolaget bildades. (Stena Danmarksterminal)
Syrhåla 765:253	300016,5_209526	Natura2000, vadarhav, småbåtshamn	Delvis	Västra delen av fastigheten utgör del av Grefåbs småbåtshamn och är inte strategisk för Göteborgs Hamn.
Syrhåla 765:35	182055,1_919238	Natura2000	Nej	Staden arbetar med att göra området som utgör fastigheten till naturreservat.
Majorna 721:34	13059,5_7246	Amerikaskjulet och kryssningskaj	Delvis	Bolagets huvudkontor samt kryssningskaj. Behov av lokaler kvarstår. Inför försäljning måste alternativkostnad och verksamhetseffekter utredas
Scandinavian Distripoint AB	KVM Land_Vatten	Ändamål	Strategisk	Kommentar
Arendal 1:11	54024	Väg-/järnvägsmark	Delvis	Största delen av fastigheten består av vägmark. En del av fastigheten utgör reservat för järnväg. Detta kan vara strategiskt viktigt för Göteborgs Hamn beroende på utvecklingen i området.

Att beakta för ovanstående fastigheter där Göteborgs Hamn hyr ut mark/kontorsyta är att dessa verksamheter ger intäkter och kassaflöde till Göteborgs Hamns verksamhet.

De fastigheter som ej är strategiska för Göteborgs Hamn och bedöms kunna avyttras externt är:

Scandinavian Distripoint AB	KVM Land_Vatten	Ändamål	Bokfört värde	Kommentar
Arendal 1:19	9011	Industri	920 tkr	Fastigheten används idag som uppställningsplats för lastbilar.

Fastigheten Arendal 1:19 är avstyckad från Arendal 1:11. I samband med avstyckningen räknades ett bokfört värde ut baserat på bokfört värde på hela fastigheten. Det nu bokförda värdet är 920 tkr, ca. 102 kr/kvm. Det har inte gjorts någon extern värdering av fastigheten men ett bedömt marknadsvärde är ca. 9 mnkr.

Detta projekt är nära sammankopplat med ”Delprojekt Förutsättningar för och konsekvenser av att avyttra eller avveckla logistikfastigheter” där bolaget Scandinavian Distripoint AB (ursprungligen bildat 1980) har som syfte att äga, uppföra och förvalta fastigheter och byggnader för terminalverksamhet och godshantering i anslutning till Göteborgs Hamn utreds. De fastigheter som avser logistikverksamheten inom hamnen har inte beaktats i denna rapport. Dessa är Biskopsgården 830:812 och del av Arendal 764:291.

Turism, kultur & evenemang

Göteborg & Co AB är moderbolag i klustret Turism, Kultur och Evenemang. Övriga bolag inom koncernen är Liseberg AB med dotterbolag, Got Event AB samt Göteborgs Stadsteater AB.

Göteborg & Co AB leder och samordnar arbetet inom koncernen på övergripande nivå och medverkar till att stärka och utveckla besöksnäringen inom Göteborgs Stad och Göteborgsregionen samt bidra till besöksnäringens utveckling inom Västra Götalandsregionen. Bolaget har en strategisk roll ifråga om nationell och internationell marknadsföring av Göteborg som destination för turism, möten och evenemang.

Liseberg AB är moderbolag i Lisebergskoncernen. Bolaget bedriver verksamhet inom Lisebergs parkområde omfattande bland annat attraktioner, restauranger, spel, shopping, underhållning och boende.

Got Event är Göteborgs Stads evenemangs- och arenabolag och har till uppgift att verka för Göteborg som ledande evenemangsstad. Bolaget ansvarar för att driva arenor som Ullevi, Scandinavium, Valhallabadet, Valhalla Sporthallar, Wallenstamshallen, Valhalla IP, Frölundaborg, Gamla Ullevi och Bravida Arena.

Göteborgs Stadsteater AB ska genom sina uppsättningar engagera, skapa debatt, roa och mana till eftertanke och därigenom utgöra en livskraftig nerv i Göteborgs kulturliv.

Göteborg & Co AB, Got Event AB och Göteborgs Stadsteater AB äger inga fastigheter. Göteborg & Co hyr sina kontorslokaler av Stiftelsen Svenska Mässan och Got Events verksamheter bedrivs i fastigheter som ägs av Higab. Stadsteaterns verksamhet bedrivs i fastigheter som ägs av Higab AB (Stadsteatern), Älvstranden (Backa Teatern) och Ringökajen fastigheter (magasin på Ringön). Liseberg äger ett flertal fastigheter där verksamheten bedrivs. Det gäller fastigheter för nöjesparken och parkering samt mark för exploateringen av hotell och vattenpark. Liseberg äger även fastigheter, på av Göteborgs kommun arrenderad mark, där camping och stugbyverksamhet bedrivs. Styrelsen i Stadshus AB beslutade 2019-10-28 att bolagen inom Turism, kultur & evenemang inte kommer att genomlysas med inriktning att avyttra, alternativt avveckla eller överföra till förvaltning. Bolagen inom klustret har därför avgränsats i detta delprojektet.

Bostäder

Framtidenkoncernen är en renodlad bostadskoncern med dotterbolagen Bostads AB Poseidon, Göteborgs Stads Bostads AB, Familjebostäder i Göteborg AB, Gårdstensbostäder AB, Framtiden Byggutveckling AB, Göteborgs Egnahems AB och Störningsjouren i Göteborg AB.

Framtidenkoncernen äger i sin roll som bostadskoncern ett flertal fastigheter. I princip är allt bebyggt. Koncernen har behov av ytterligare strategisk mark för att exploatera de kommande åren. Arbetet pågår även med att se på möjligheterna till förtätning inom befintliga bebyggda markområden.

Koncernens bedömning är att det inte finns några ej strategiska fastigheter för avyttring inom koncernen.

Kollektivtrafik

Göteborgs Stads Kollektivtrafik AB är moderbolag i Kollektivtrafikkoncernen. I koncernen ingår, utöver moderbolaget, Göteborgs Spårvägar AB, GS Buss AB och GS Trafikantservice AB. Västra Götalandsregionen (VGR) är huvudman för kollektivtrafiken i Göteborg och därigenom beställare av den kollektivtrafik som utförs av Göteborgs Spårvägar. På uppdrag av VGR upphandlar Västtrafik tjänster inom kollektivtrafikområdet i regionen. Från 2019 äger Västtrafik 15 procent av Göteborgs Spårvägar.

I Göteborgs Spårvägar utförs all spårvagnstrafik i Göteborg och Mölndal och inbegriper även trafikledning, underhåll av spårvagnar och spårvägsbanan.

Bolaget äger en fastighet, Backa 866:256, som är belägen på Ringön. I fastigheten bedrivs verksamhet inom banteknik. Fastigheten bedöms strategisk i och med sitt läge och dess verksamhet. Vid uppförande av ny depå för spårvagnar förväntas Göteborgs Spårvägar behov av fastigheten att öka.

Övriga bolag i koncernen äger inga fastigheter.

Näringsliv

Business Region Göteborg AB (BRG) är moderbolag i klustret, som i övrigt består av ett antal bolag där BRG har minoritetsäggande. Dessa är Lindholmen Science Park AB (LSP), Johanneberg Science Park AB (JSP), Göteborgs Tekniska College AB (GTC), Sahlgrenska Science Park AB (SSP) samt Almi Företagspartner Väst AB (Almi). BRG arbetar för att skapa förutsättningar för hela regionens näringsliv genom att bistå med kunskap, kontakter och arenor för samverkan mellan akademi, näringsliv och det offentliga.

Bolaget äger inga fastigheter. Verksamheten bedrivs i fastighet som ägs av Gamla Livförsäkrings AB SEB Trygg Liv (Novi Real Estate).

Göteborgs Stads Leasing AB

Göteborgs Stads Leasing AB (GSL), levererar miljöriktiga fordon och transportlösningar för Göteborgs Stad samt hanterar operationella/finansiella lösningar/leasing för stadens förvaltningar och bolag.

Bolaget äger inga fastigheter. Verksamheten bedrivs i fastighet som ägs av Göteborgs Frihamn AB ett dotterbolag till Älvstranden Utveckling AB.

Försäkrings AB Göta Lejon

Försäkrings AB Göta Lejon (Göta Lejon), stadens interna försäkringsbolag, med fokus på tillgångar och verksamheter.

Bolaget äger inga fastigheter. Verksamheten bedrivs i fastighet som ägs av Higab.

Regionala bolag

De regionala bolagen, Renova AB koncernen, Gryaab AB och Grefab har avgränsats i detta delprojektet. Bolagen kommer att behandlas i separata delprojekt.

5 Legala aspekter

Inledningsvis är det av vikt att betona att Stadshus inte har genomfört någon säljar-due diligence av varken fastigheterna eller de eventuella bolag som fastigheterna är paketerade i som innebär att enskilda avtal och dokument som berör fastigheter eller bolag har granskats.

I samband med en säljar-due diligence säkerställer säljaren att den tänkta fastigheten är ”säljbar” genom en genomgång av eventuella tillstånd, detaljplan, fastighetsbildning, bygglov, rätt besiktningsprotokoll, ordning på hyreskontrakt osv. I denna processen identifieras och värderas olika värdepåverkande aspekter knutna till fastigheten. Exempelvis kan det i vissa fall vara värdehöjande att genom lantmäteriförrättning stycka av fastigheten på visst sätt (genom en delning på bredden och längden eller en tredimensionell delning genom att vissa våningar blir en egen fastighet) eller sammanlägga den med en annan fastighet. Andra aspekter som bör beaktas här är att delar av fastigheten nyttjas på annat sätt och de befintliga upplåtelseavtal som har tecknats är i förhållande till externa aktörer, vilket kan innebära en längre process och eventuellt högre kostnader. Här behöver man ta ställning till om man innan försäljning på detta sätt kan avlasta fastighet från dess befintliga upplåtelseavtal. I denna processen får man värdera tidsaspekten och kostnaderna.

Försäljning av fastighet från ett kommunalt bolag följer i princip samma regler som när privata aktörer säljer mark, dvs. reglerna om fastighetsförsäljning i jordabalken ska tillämpas. Försäljningen ska ske med hänsyn tagen till EU:s statstödsegler och kommunallagens förbud att gynna enskilda näringsidkare. Det innebär att försäljning i princip måste ske till marknadspris. Samma gäller för försäljning av fastighet paketerade i ett bolag, dvs. där man säljer aktierna i bolaget med den skillnaden att härigenom ökar möjligheterna till villkorade försäljningar utöver vad som är möjligt vid traditionella fastighetsöverlåtelser, med tillämpning av jordabalkens regler.

Försäljning av fastighet kan ske antingen direkt genom en ren fastighetsförsäljning, eller genom en försäljning av aktierna i ett bolag som äger fastigheten. Skillnaden mellan att sälja fastigheten direkt eller att sälja bolaget med fastigheten är framförallt skattemässig. Direktförsäljning av fastigheten kan utlösa en skattepliktig vinst medan en försäljning av aktier är skattefri för säljaren, vilket ger ett högre nettoresultat vid en försäljning. Ägaren behöver därför mot den bakgrunden ta ställning till om fastigheten ska paketeras in i ett nytt aktiebolag. Vid ett eventuellt kommunfullmäktige beslut att försäljningar ska verkställas bör man överväga om ett sådant beslut inte även ska innefatta ett uppdrag till säljarna att vid behov förvärva lagerbolag, paketera fastigheterna samt överlåta aktierna, för att undvika flera fullmäktigebehandlingar i samma ärende. Både förvärv och försäljning av bolag samt av fastigheter kräver normalt sett ett beslut av fullmäktige. För säljarens del behöver man också noga utreda vilket bolag inom koncernen som ska förvärva och avyttra aktierna med fastigheten till en extern köpare eftersom detta val kan få stora skattemässiga konsekvenser. Dessa frågeställningar måste vara klara innan det nya aktiebolaget köps in för paketering. Skatt- och momsfrågor hänförliga till avyttringen måste också hanteras i ett tidigt skede.

Hantering av allmän handling och arkiv är reglerad bland annat i tryckfrihetsförordningen, arkivlagen, offentlighets- och sekretesslagen och arkivreglementen för Göteborgs Stad. Stadshus och dess dotterbolag är att jämställa med

myndigheter när det gäller rätten att ta del av allmänna handlingar samt vid tillämpningen av offentlighets- och sekretesslagen och arkivlagen. Planeringen av en försäljningsprocess måste beakta att allmänna handlingar enligt regelverket inte kan i original säljas och överlåtas till en privat köpare. Vid en försäljning av fastigheter paketerade i bolagsform till annan huvudman ska bolaget i första hand kopiera de handlingar som köparen behöver för att driva verksamheten vidare. Undantag från detta kräver en djupare analys i det enskilda fallet, samråd med Regionarkivet och ett beslut i kommunfullmäktige enligt 15§ Arkivlagen (1990:782) om avhändande av allmänna handlingar. I dessa undantagsfall behåller säljaren en kopia av handlingarna. Efter överlåtelsen ska originalhandlingar eller kopior antingen stanna kvar i kvarvarande bolag eller överlämnas i ett ordnat skick till Regionarkivet inom tre månader efter försäljningen. För sekretessbelagda handlingar gäller särskild hantering.

Exempelvis behöver en inventering ske avseende vilka handlingar som en köpare kan behöva för att driva verksamheten vidare, vilka handlingar som finns i analog form och som kan behöva kopieras/scannas samt vilka av dessa handlingar som kan vara belagda med sekretess och som köparen därför inte får ta del av. Sekretessbelagda personalhandlingar, som kan vara av intresse för köparen, kräver medgivande av berörd personal för att få följa med som kopia.

Skatt och marknadsvärdering

En försäljning av fastighet utlöser stämpelskatt vilket gör att fastigheter ofta paketeras i bolagsform. Stämpelskatten är 4,25 procent av högsta värdet köpeskillingen eller taxeringsvärdet. En försäljning från ett bolag till kommunen, fastighetskontoret, ska ske till marknadspris. Fastighetskontoret hanterar inte bolag varvid en försäljning sker av fastigheten och att stämpelskatt ska betalas.

En försäljning inom Stadshuskoncernen kan göras i bolagsform där fastigheten är paketerad i ett aktiebolag som säljs. Försäljningen kan också ske som en underprisöverlåtelse där aktiebolaget säljs till skattemässigt restvärde varvid skattekostnad undviks. Möjlighet finns sedan att internt reglera skillnaden till marknadspris, utan skattemässiga konsekvenser, via koncernbidrag.

Försäljningar extern sker ofta i bolagsform.

Det har inte gjorts några marknadsvärderingar för de fastigheter som bedömts som ej strategiska och de bedömda nivåer som angivits tidigare i texten är mycket preliminära. Köpeskillingar i fastighetsregistret ligger många gånger långt tillbaka i tiden och saknas för flertalet fastigheter

6 Stadshus samlade analys

Utredningen har inte funnit några särskilda verksamhetsmässiga eller andra hinder eller omständigheter som skulle försvåra en avyttring av de ej strategiska fastigheterna med undantag för Göteborg Energis fastighet Göteborg Gårda 13:2 som är klassificerat som skyddsobjekt.

- Ingen negativ påverkan på kommunalt ändamål.
- De konsekvenser/risker som kan följa av en avyttring är främst rådighet över mark och fastigheter. Risken bedöms som liten.
- Försäljning av fastigheter där verksamheter bedrivs leder till minskat löpande kassaflöde framåt. Omfattningen är dock inte väsentlig.
- Konsekvenser för kvarvarande verksamhet i koncernen eller annan verksamhet bedöms som låg.
- De förberedelser som främst behöver vidtas före en avyttring avser främst paketering av fastigheter i bolagsform.
- Vid försäljning av fastigheter där verksamhet bedrivs, t.ex. kontor, behöver alternativkostnad och påverkan på verksamheten utredas. För Göteborg Energi kan frågan ytterligare belysas i kommande utredning om försäljning av hela eller delar av koncernen.
- I de fall personal påverkas behöver effekter klarläggas och hanteras.
- Kommentarer av utredningen mot de effekter som Stadens budget vill uppnå:
 - Minska antal bolag - Nej
 - Minska risktagande - Ja
 - Undvik att agera på konkurrensutsatt marknad - Ja
 - Frigöra medel - Ja

Datum: 2020-05-07
Referens GHAB: Helena Forslund
Dnr GHAB: 2020-0162
Ert dnr: 0082/19

Stadshus AB

Remissvar angående Förutsättningar för och konsekvenser av avyttringar av ej strategiska fastigheter

Göteborgs Hamn AB (Hamnbolaget) har erhållit den rapport som Stadshus AB genom Berndt Sundström har arbetat fram. Hamnbolaget har varit involverad i framtagandet av rapporten och försett projektet med det underlag som ligger till grund för bedömningen av Hamnbolagets fastigheter som inte är att betrakta som strategiskt viktiga.

Hamnbolaget delar rapportens uppfattning att fastigheten Arendal 1:19 kan avyttras utan att några konsekvenser för Hamnbolaget verksamhet i stort uppstår. Hamnbolaget har inte några ytterligare aspekter att tillägga utöver de som redogjorts för i rapporten.

Hamnbolaget delar rapportens uppfattning att övriga av de uppräknade fastigheterna i rapporten är strategiska för Göteborgs Stad.

Detta ärende har inte behandlats av Hamnbolagets styrelse.

Frågor ställs till Helena Forslund på tfn 031-368 75 76, e-post helena.forslund@portgot.se.

Med vänliga hälsningar

Göteborgs Hamn AB

Port Development

Helena Forslund

Styrelsemöte: 2020-06-15

Handläggare Johanna Nyström
E-post: johanna.nystrom@portgot.se

Tillfälligt generellt ägardirektiv för stadens helägda bolag med anledning av Covid19-krisen

Förslag till beslut

I styrelsen för Göteborgs Hamn AB:

1. Göteborgs Hamn AB kallar till extra bolagsstämma per capsulam den [22] juni 2020 för att anta reviderat ägardirektiv för Göteborgs Hamn AB, fastställt av kommunfullmäktige den 14 maj 2020.
2. Beslutet i denna paragraf förklaras omedelbart justerat.

Sammanfattning

Den 14 maj 2020 fastställde Göteborgs kommunfullmäktige ett reviderat ägardirektiv för Göteborgs Hamn AB. Innehåller i ägardirektivet har tidigare beskrivits under VD-kommentarerna vid styrelsemötet i april 2020. I korthet skrevs då ”Ändringarna i ägardirektivet är begränsade till införandet av ett avkastningskrav (satt till intervallet 4 - 7% på total kapital) samt krav på soliditet (satt till minst 30%). Glädjande är att ägardirektivet antogs i Stadshuset med paragrafen om logistikfastigheter/Halvorsäng kvar enligt ursprunglig skrivning”.

Bedömning ur ekonomisk dimension

Ägardirektivet inför ett avkastningskrav på 4–7% på totalt kapital.

Bedömning ur ekologisk dimension

Bolaget har inte funnit några särskilda aspekter på frågan utifrån denna dimension.

Bedömning ur social dimension

Bolaget har inte funnit några särskilda aspekter på frågan utifrån denna dimension.

Bilagor

1. Reviderat ägardirektiv för Göteborgs Hamn AB

Ärendet

Ärendet utgör kallelse till extra bolagsstämma i Göteborgs Hamn AB för att fastställa reviderat ägardirektiv.

Beskrivning av ärendet

Göteborgs kommunfullmäktige är yttersta ägare av Göteborgs Stads bolag och ansvarar bland annat för att fastställa bolagens ägardirektiv. Bolagets styrelse ansvarar för att vid behov kalla till bolagsstämma i Göteborgs Hamn AB samt ansvarar för att utse ombud till bolagsstämmor i direktägda bolag och i förekommande fall ge instruktioner till ombudet.

Göteborgs Hamn AB kallar i och med detta ärende sin ägare, Göteborgs Stadshus AB, till extra bolagsstämma för att fastställa det av kommunfullmäktige antagna reviderade ägardirektivet.

Upplyningsvis gäller fortfarande det tillfälliga generella ägardirektiv som antogs av bolaget i april 2020.

Ägardirektiv för Göteborgs Hamn AB

Organisationsnummer 556008–2553

Göteborgs Stads riktlinjer för ägarstyrning utgör tillsammans med bolagsordning och detta ägardirektiv underlaget för kommunfullmäktiges styrning av bolaget. Genom ägardirektivet anger kommunfullmäktige ändamålet och den långsiktiga viljeriktningen för bolagets verksamhet samt krav och förväntan på bolaget. Direktivet syftar till att skapa förutsättningar för ett effektivt styrelsearbete, en aktiv ägarstyrning och uppsikt över bolaget.

Ägardirektivet är uppdelat i tre kapitel. **Kapitel 1 och 3** är generella och likalydande för alla av Göteborgs Stad helägda bolag. Av **kapitel 2** framgår direktiv som gäller specifikt för Bolaget. För delägda bolag gäller villkoren enligt Göteborgs Stads riktlinjer för ägarstyrning.

Kapitel 1 – Inledande bestämmelser

Innehållet i detta kapitel beskriver förutsättningarna för kommunfullmäktiges samlade styrning av Bolaget.

- § 1 Syftet med stadens ägande av bolag är att dessa, tillsammans med stadens övriga verksamheter, ska skapa nytta för staden, dess boende, besökare och verksamheter samt medverka i utvecklingen av ett hållbart göteborgssamhälle. Hela staden-nytta och helhetssyn ska genomsyra bolagets verksamhet. Till detta hör att aktivt följa och agera på förändring och utveckling kopplat till uppdraget, i syfte att förbättra verksamhet och arbetsformer.
- § 2 Kommunfullmäktiges samlade styrning av stadens bolag handlar ytterst om att medverka till att kommunfullmäktiges beslut genomförs. Kommunfullmäktiges budget är det överordnade styrande dokumentet för Göteborgs Stads bolag som ska genomföras av Bolaget. Implementeringen av kommunfullmäktiges strategiska målsättningar ska följa vedertagna metoder för strategisk planering, genomförande och uppföljning.
- § 3 Stadens bolag ska bidra till ett långsiktigt hållbart samhälle genom att i sin verksamhet bedriva ett aktivt hållbarhetsarbete. En hållbar utveckling är en utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov.
- § 4 Bolaget ska utföra sitt uppdrag utifrån demokratisk grundsyn, principer om mänskliga rättigheter och mot alla former av diskriminering. Det ska vara föredöme i jämställdhets- och mångfaldsarbetet, arbeta aktivt för en inkluderande kultur samt ha god affärsetik och ett aktivt anti-korruptionsarbete. För Göteborgs Stad som ägare är det av särskild vikt att Bolaget arbetar för en sund och säker arbetsmiljö, respekt för mänskliga rättigheter samt goda och anständiga arbetsvillkor.

Kommunens medlemmar ska behandlas lika om det inte finns sakliga skäl för

något annat. Oavsett förutsättningar, bakgrund och var i kommunen man bor, ska människor bli värdigt bemötta och få en god och likvärdig service.

- § 5 Bolaget har ansvar för att samråda med och aktivt söka samverka med andra nämnder och bolagsstyrelser när de egna besluten och det egna agerandet påverkar andra eller när det är nödvändigt för att uppnå helhetssyn i genomförandet av kommunfullmäktiges mål och riktlinjer.
- § 6 Formellt utövar kommunfullmäktige ägarstyrning genom att utse styrelse och lekmannarevisorer samt genom att fastställa bolagsordning och ägardirektiv för det enskilda bolaget.
- § 7 Göteborgs Stadshus AB har kommunfullmäktiges uppdrag att ansvara för den praktiska ägarstyrningen av Göteborgs Stads bolag med utgångspunkt i sitt ägardirektiv, bolagens ägardirektiv, kommunfullmäktiges budget och andra styrande dokument samt beslut fattade av kommunstyrelsen på delegation av kommunfullmäktige.
- § 8 Roll- och ansvarsfördelning mellan de olika nivåerna i Göteborgs Stads bolagsstruktur framgår av Göteborgs Stads riktlinjer för ägarstyrning.

Kapitel 2 – Specifikt för Göteborgs Hamn AB

Innehållet i detta kapitel beskriver ändamålet med bolagets verksamhet och kommunfullmäktiges uppdrag till bolaget.

Det kommunala ändamålet

- § 1 Ändamålet med Göteborgs Hamns verksamhet är att förverkliga stadens ambitioner med hamn- och logistikverksamheten genom att tillhandahålla infrastruktur, svara för nationell och internationell marknadsföring samt genom strategisk samverkan och samarbete.

Bolagets uppdrag

- § 2 Hamnen ska utgöra det självklara godsnavet för sjötransporter i Skandinavien genom att verka för ökad konkurrenskraft och därigenom skapa förutsättningar för tillväxt, sysselsättning och hållbar utveckling i Göteborg. Göteborgs Hamn ska ha en ledande roll i utvecklingen av Göteborgsregionen som ett nationellt logistiskt centrum.
- § 3 I uppdraget ingår att vårda och utveckla varumärket Göteborgs Hamn.
- § 4 Hamnens roll som ledande export- och importhamn ska stärkas. Göteborgs Hamn ska i nära samverkan med staden, regionala organ och statliga myndigheter verka för långsiktigt hållbara infrastruktur- och logistiklösningar på järnväg och sjö i syfte att skapa förutsättningar för god tillgänglighet till hamnområdet. Bolaget ska ur ett långsiktigt perspektiv förvalta och utveckla mark- och vattenområden för hamnverksamhetens eget behov. Bolagets utveckling ska ske med långsiktighet och uthållighet i linje med den internationella utvecklingen av hamnverksamhet.
- § 5 Göteborgs Hamn ska verka för att utveckla system för att minska lokal miljöpåverkan från den tunga trafiken till och från hamnen.

- § 6 Göteborgs Hamn har en strategisk roll när det gäller att aktivt påverka och skapa förutsättningar för framgångsrik godshamns- och energihamnsverksamhet. Ansvar för drift av Ro/Ro, Bil och containerterminalerna är reglerat i koncessionsavtal med externa operatörer. I Energihamnen har Göteborgs Hamn ett samordningsansvar för verksamheten. Avtal med operatörer som nyttjar bolagets mark och infrastruktur ska medverka till kostnadseffektiva, konkurrenskraftiga, tillförlitliga och säkra hamn- och logistiktjänster och möjliggöra fortsatt tillväxt.
- § 7 Göteborgs Hamn ska tillhandahålla kajplatser för kryssningsfartyg och därigenom bidra till turismens och besöksnäringens utveckling i staden. Bolaget ska även verka för färjeverksamhet i Göteborg.
- § 8 Göteborgs Hamn ska ansvara för att bygga, äga och förvalta/hyra ut logistikfastigheter till hamnanknuten verksamhet.
- § 9 Göteborgs Hamn har uppdraget att tillse att hamnordningen efterlevs. Bolaget ska utöva tillsyn och trafikkoordinering inom hamnområdet och tillse att fartygstrafiken följer sjövägsregler och i övrigt respekterar regler om säkerhet och ordning inom farleder och hamnområdet.
- § 10 Göteborgs Hamn ska medverka till en långsiktigt hållbar utveckling genom att i alla verksamheter bedriva ett integrerat och proaktivt hållbarhetsarbete som syftar till att uppnå FN:s globala mål för hållbar utveckling, stadens lokala miljömål samt stadens mål avseende social hållbarhet och ökad jämlikhet.
- § 11 Bolagets verksamhet ska bedrivas enligt kommunalrättsliga principer och de regelverk i övrigt som styr bolagets verksamhet och som mer i detalj regleras i bolagsordningen.

Ekonomi och effektivitet

- § 12 Göteborgs Hamn ska säkerställa en stabil ekonomisk utveckling och skapa ett ekonomiskt utrymme som möjliggör ett långsiktigt och hållbart agerande. Bolaget ska fastställa lämpliga finansiella nyckeltal för bolaget/koncernen totalt och de olika verksamhetsdelarna så att verksamhetens utveckling kan följas och värderas.
- § 13 Ägaren har som finansiellt krav på koncernen Göteborgs Hamn att verksamhetens delar har en kapitalstruktur och ger en avkastning som står i paritet med andra jämförbara verksamheter. Måltalen ska kontinuerligt mätas mot relevanta externa aktörers utfall.
- § 14 För koncernen som helhet innebär ovanstående att den ekonomiska styrningen inriktas mot en soliditet lika med eller överstigande 30 procent och en avkastning på totalt kapital i intervallet 4,0 – 7,0 procent.
- § 15 Det åligger Göteborgs Hamn att löpande, i enlighet med av Stadshus anvisad process, bidra med analys om hur förutsättningar och förhållanden skiljer sig åt mellan branschnorm och de egna verksamheterna och vilka konsekvenser för verksamheterna som förändring i lönsamhet och kapitalstruktur innebär.

§ 16 Göteborgs Hamn ska även, i nära samverkan med Stadens bolag och förvaltningar, sträva efter intern effektivitet, där samordning och resursdelning är naturliga insatser för att uppnå synergier och effektivitet.

Samverkan

§ 17 Göteborgs Hamn ska i nära samverkan med Göteborgs Stad verka för en för staden och bolaget positiv utveckling ifråga om nationella och internationella förhållanden gällande hamnverksamhet med konsekvenser för exempelvis lagstiftning, direktiv och annat regelverk.

§ 18 En nära och förtroendefull samverkan med terminaloperatörerna och övriga aktörer är avgörande för hamnens fortsatta utveckling. Göteborgs Hamn ska medverka till att skapa forum för samverkan kring väsentliga frågor såsom strategiska investeringar, internationell marknadsföring samt utveckling av hamn- och logistiktjänster. För att säkerställa bolagets uppdrag kan olika former av samarbete sökas med andra parter. Sådant samarbete ska vara av allmänintresse för staden och bidra till en positiv utveckling av hamnverksamheten.

Bolaget som en del av Stadens organisation

§ 19 Göteborgs Hamn är dotterbolag till Göteborgs Stadshus AB.

§ 20 Bolaget ska aktivt medverka i den samverkan och samordning som moderbolaget tar initiativ till.

Frågor av principiell beskaffenhet eller annars av större vikt

§ 21 Ärenden av principiell beskaffenhet eller annars av större vikt ska i god tid lämnas till kommunfullmäktige för ställningstagande. Bolagets styrelse ansvarar för att värdera om ett ärende är av principiell beskaffenhet eller ej. Om tveksamhet uppstår om frågan är av sådan beskaffenhet att kommunfullmäktiges ställningstagande ska inhämtas, ska Stadshus AB tillfrågas.

§ 22 Bolaget ansvarar för att ge Stadshus AB möjlighet att yttra sig i ärenden av principiell beskaffenhet eller annars av större vikt.

§ 23 Exempel på frågor där kommunfullmäktiges ställningstagande ska inhämtas är (uppräkningsen är inte uttömmande):

- a. Ändring av aktiekapitalet
- b. Beslut om kapitaltillskott till bolag, som inte i särskild ordning delegerats till kommunstyrelsen eller Stadshus AB
- c. Fusion eller likvidering av bolag
- d. Förvärv, bildande eller avyttring av bolag oavsett värde
- e. Förvärv eller avyttring av aktier eller andelar i delägda bolag, om kommunfullmäktiges godkännande är befogat med hänsyn till andelsförhållandena, verksamhetens art eller omständigheter i övrigt
- f. Bildandet av stiftelse

- g. Förvärv eller försäljning av fastighet av sådan omfattning att det påverkar bolagets långsiktiga ekonomi, oavsett om säljare/köpare är annat bolag i staden eller inte.
- h. Strategiska investeringar som innebär ny inriktning för bolaget eller start av verksamhet inom nytt affärs- eller verksamhetsområde
- i. Beslut som väsentligt påverkar bolagets, koncernens eller stadens ekonomi eller medför annan risk (t.ex. större investeringar eller avyttringar av tillgångar).

Kapitel 3 – Generella bestämmelser

Innehållet i detta kapitel beskriver generella skyldigheter för Göteborgs Stads helägda bolag. Vad som gäller de delägda bolagen beslutas i samråd med övriga delägare.

- § 1 Ändring av bolagsordning beslutas av kommunfullmäktige.
- § 2 Bolaget ska varje år upprätta och anta en arbetsordning för styrelsens arbete jämte instruktion avseende arbetsfördelning mellan styrelsen och verkställande direktören samt instruktion avseende ekonomisk rapportering till styrelsen.
- § 3 Samtliga kallelser inklusive dagordningar, handlingar och protokoll i bolagets styrelse ska finnas tillgängliga på stadens hemsida. Kommunstyrelsen har rätt att ta del av Bolagets handlingar och räkenskaper samt i övrigt granska Bolaget och dess verksamhet. Bolaget ska lämna kommunstyrelsen den information om verksamheten som begärs, om inte informationen omfattas av sekretess. Om informationen om verksamheten är sekretessbelagd måste alternativa sätt att överlämna informationen övervägas.
- § 4 Bolaget ansvarar för att rapportera väsentliga händelser i verksamheten till sitt moderbolag och kommunstyrelsen. Bolaget har alltid utöver den löpande rapporteringen ett ansvar att på eget initiativ informera om förändrade förutsättningar eller händelser som kan vara av betydelse för den kommunövergripande uppföljningen och styrningen av verksamheten.
- § 5 Bolaget är skyldigt att tidigt anmäla misstankar om allvarliga oegentligheter i bolagets verksamhet till stadsrevisionen
- § 6 Bolaget ska i sin verksamhet samverka med stadens övriga nämnder och bolag i syfte att främja det som är mest ändamålsenligt utifrån ett hela staden perspektiv, med beaktande av krav i kommunallagen och aktiebolagslagen samt annan lag och författning. Bolaget har ett ansvar för att samråda med, och aktivt söka samverka med, andra nämnder och styrelser när de egna besluten och det egna agerandet påverkar andra.
- § 7 Allmänhetens intresse av insyn i stadens bolag tillgodoses genom att offentlighetsprincipen omfattar bolaget.

- § 8 Kommunfullmäktigeledamot har rätt att närvara vid bolagsstämmor i direkt och indirekt helägda bolag samt har rätt att, inom ramen för den upplysningsplikt som åligger bolagsstyrelsen och verkställande direktören, ställa frågor.
- § 9 Som en del i kommunstyrelsens uppsiktsplikt, och som grund för kommunstyrelsens beslut, ska bolagsstyrelsen och verkställande direktören i samband med årsrapportens upprättande redovisa och yttra sig om den verksamhet som bolaget har bedrivit under kalenderåret bedöms ha varit förenligt med det fastställda kommunala ändamålet och utförts inom ramen för de kommunala befogenheterna i enlighet med § 3 i bolagsordningen.
- § 10 Bolagsstyrelsen ska årligen utvärdera sitt eget styrelsearbete. Utvärderingen ska minst omfatta:
- om styrelsen saknar någon kompetens för att kunna utföra sina uppgifter
 - om styrelsens arbetsformer fungerar
 - om styrelsen är organiserad på lämpligt sätt när det gäller eventuell arbetsfördelning.

Om bolagsstyrelsen kommer fram till att det finns brister som behöver åtgärdas ska bolagsstyrelsen åtgärda dessa. Utvärderingen, dock ej innehållet, ska protokollföras samt skickas till bolagets moderbolag. Stadshus AB svarar för att samla in protokollen samt rapportera vidare till kommunstyrelsen.

- § 11 Bolagsstyrelsen ska varje år utvärdera verkställande direktörens insatser, endast styrelseledamöter och suppleanter närvarar vid utvärderingen.
- § 12 Tvister mellan direkt och indirekt helägda bolag samt mellan nämnd och bolagsstyrelse i helägt bolag avgörs enligt särskild ordning, vilken framgår av kommunfullmäktiges och kommunstyrelsens beslutade delegation.

Personuppgifter

- § 13 Bolagsstyrelsen är personuppgiftsansvarig för de behandlingar av personuppgifter som sker i Bolagets verksamhet

Arbetsgivarfrågor

- § 14 Bolaget ska som arbetsgivare följa Göteborgs Stads arbetsgivarpolitiska inriktning samt utvecklingen inom området. Bolaget ska samråda med Stadshus AB inför viktigare beslut i arbetsgivarfrågor av principiell strategisk betydelse. Stadshus AB ska säkerställa att väsentlig information i arbetsgivarfrågor återförs till kommunstyrelsen och kommunfullmäktige.

Arbetstagarrepresentation i styrelsen

- § 15 Lagen om styrelserepresentation för de privatanställda gäller även av staden ägda bolag så länge dessa uppfyller kraven för lagens tillämpning. Lokal arbetstagarorganisation fattar beslut om inrättande av styrelserepresentation och bolagsstyrelsen ska skriftligen underrättas om sådant beslut.
- § 16 Varje bolagsstyrelse bör söka en överenskommelse med de lokala fackliga organisationerna som innebär att de fackliga organisationerna avstår från formella

styrelseposter och istället ges möjlighet att närvara med yttranderätt och förslagsrätt vid sammanträden. Om lokal arbetstagarorganisation fattar beslut om inrättande av formell styrelserepresentation kan bolaget begära undantag från lagen hos Nämnden för Styrelserepresentationsfrågor.

Giltighet

§ 17 Detta ägardirektiv ska för att äga giltighet beslutas av kommunfullmäktige och därefter antas på bolagsstämman.

Protokoll fört per capsulam vid extra bolagsstämma

2020-06-22

Paragrafer: 1-8

Aktieägaren

Göteborg Stadshus AB genom **Namn på ombudet**

Ordförande, tillika protokollförare

Cecilia Magnusson

Underskrifter

Ordförande, tillika protokollförare **Justerande**

Cecilia Magnusson

Namn på ombudet

Protokoll fört per capsulam vid extra bolagsstämma

2020-06-22

§ 1

Stämmans öppnande

Cecilia Magnusson öppnar stämman.

Det antecknas att fullmakt för Göteborg Stadshus AB har ingivits (protokollsbilaga A).

Det uppdras åt Cecilia Magnusson att föra protokollet.

§ 2

Val av ordförande vid stämman

Cecilia Magnusson utses till ordförande vid stämman.

§ 3

Upprättande och godkännande av röstlängd

Det antecknas att bolagets samtliga aktier ägs av Göteborgs Stadshus AB och att dessa representerades genom **Namn på ombudet** enligt till protokollet bilagd fullmakt (protokollsbilaga A).

Fullmakten godkänns som förteckning och röstlängd.

§ 4

Fastställande av dagordning

Dagordningen fastställs.

§ 5

Val av justerare

Namn på ombudet utses att justera protokollet tillsammans med ordföranden.

§ 6

Prövning om stämman blivit behörigen sammankallad

Stämman förklaras vara sammankallad i behörig ordning.

Protokoll fört per capsulam vid extra bolagsstämma

2020-06-22

§ 7

Antagande av nytt ägardirektiv för Göteborgs Hamn AB

Göteborgs Kommunfullmäktige beslutade vid sammanträde 2020-05-14 att fastställa ett nytt ägardirektiv för Göteborgs Hamn AB, i enlighet med Göteborgs Kommunfullmäktiges handling 2020 nr 111.

Stämman beslutar att anta nytt ägardirektiv för Göteborgs Hamn AB i enlighet med kommunfullmäktiges beslut, protokollsbilaga (protokollsbilaga B)

§ 8

Mötets avslutande

Ordföranden avslutade stämman.

Styrelsemöte 2020-06-15

Handläggare Lena Lilienberg

Telefon: 0707-626251

E-post: lena.lilienberg@portgot.se

Ärende: Information i ärendet Elanslutning Tankfartyg Skarvik

Bakgrund

Det finns nu ett flertal tankerredier, med tyngdpunkt på Donsö, som alla har starkt miljöfokus för sin verksamhet. Flera har gått över till LNG/LBG-drift av sina fartyg, och vill ytterligare reducera de negativa miljöeffekterna från emissioner och buller genom att nu bygga sina fartyg för elanslutning mot land.

Göteborgs Hamn har satt upp ett ambitiöst miljömål om att minska CO₂-utsläppen med 70% till 2030 vilket också inkluderar sjöfarten i hamnen. I ett lokalt perspektiv står även sjöfarten för emissioner av svaveldioxid, kväveoxider, buller och partiklar i Göteborg. En teknik för att minska emissioner från fartyg är elanslutning då de ligger i hamn. Hjälpmotorer som idag går på flytande bränsle (MGO) kan kopplas in på land-el, och därmed undvika förbränningsutsläpp under tiden lastning och lossning pågår till/från fartyget.

I Energihamnens miljötillstånd finns villkor att GHAB skall föra en dialog med kunderna kring nyttan av elanslutning.

Nuläge

En teknisk förstudie har tagits fram under våren 2020. Genom konstruktivt samarbete mellan bolaget och ett antal redare under våren 2020 har behoven kartlagts och teknisk lösning för att möta dessa valts.

Föreslagen investering innebär att Göteborgs Hamn bygger en elanläggning som kan försörja fartyg på 3 kajer i Skarvik med högspänning 6,6 kV och ett totalt effektbehov av 1 MW.

Göteborgs Hamn kommer också att äga högspänningskabeln, som fartyget själva ansluter via sin kran.

Investeringen beräknas kosta utan klimatbidrag.

Motiv och nytta med projektet

Investeringen bidrar till bolagets mål reducerade koldioxidutsläpp med 70% till 2030 och stadens mål om begränsad klimatpåverkan. Dessutom reduceras lokala utsläpp i hamnen som bidrar till stadens miljömål om frisk luft. Bedömd reduktion av CO₂ är 830 ton/år närmaste 5 åren baserat på nybyggnation eller ombyggnad av 11-16 fartyg som frekvent anlöper Göteborgs hamn. Därefter förväntas antal elanslutna fartyg fortsatt öka.

Investeringen bidrar positivt till hamnens ökade konkurrenskraft genom att kunna erbjuda kunderna elanslutning. Flera fartyg som frekvent anlöper Göteborgs hamn är redan beställda för elanslutning.

GHAB kan få ett internationellt erkännande som första hamn att elansluta tankfartyg.

Tidplan och beslutsgång

Beslutsärende till styrelsen planeras till september. Bidrag till investeringen från svenska och internationella fonder utreds parallellt. Färdig anläggning beräknas drifställas i slutet av 2021.

Styrelsemöte 2020-06-15

Handläggare: Arvid Guthed

Telefon: 0727-310061

E-post: arvid.guthed@portgot.se

Informationsärende - Beslutsunderlag gällande val av alternativ för Älvförbindelse

Sammanfattning

Mot bakgrund av stadsutveckling vid Masthugget har Stadsbyggnadskontoret hemställt till Göteborgs Hamn om en lokaliseringsutredning för färjeverksamheten vid Masthugget.

Bilaga 1 är en redogörelse för den hemställda samt en del i beslutsunderlaget gällande val av älvförbindelse över Lindholmen – Stigberget.

Bakgrunden är att en förbindelse, beroende på utformning, kommer påverka maritima verksamheter som bedrivs inom Göteborgs Hamn.

De aktuella verksamheterna är Stenas Lines verksamhet vid Masthugget samt kryssning vid Stigbergskajen.

Rapporten skall beskriva möjligheter och förutsättningar för att hitta ersättningsläge för verksamheterna samt konsekvenser om det inte låter sig göras.

I det korta perspektivet driver älvförbindelsen en avflyttning, i det längre perspektivet driver vision Älvstaden en avflyttning för att möjliggöra en generell stadsutveckling.

Trafikkontoret har presenterat att en älvförbindelse skall komma att börja byggas 2027 i form av något av tre alternativ; tunnel, mellan-hög bro eller högbro.

Bedömning ur ekonomisk dimension

Beror av val av älvförbindelse

Bedömning ur ekologisk dimension

Beror av val av älvförbindelse

Bedömning ur social dimension

Beror av val av älvförbindelse

Bilagor

1. Ersättningsläge för Stena Line (Masthugget och Majnabbe) samt kryssning

Ärendet

Trafikkontoret har begärt underlag gällande påverkan på, samt möjlig omlokalisering av verksamheter vid Innerhamnarna till följd av en planerad Älvsförbindelse.

KF-Beslut gällande val av älvförbindelse planeras till Q1/Q2 2021

Bilaga 1 är hamnbolagets redogörelse.

Beskrivning av ärendet/bilaga 1

I samband med att Stena Lines avtal för Masthugget och Majnabbe förlängdes under perioden 2016-2017 togs det höjd för eventuell avflyttning innan avtalens utgång (2035) mot bakgrund av stadsutveckling. Det finns således juridiska förutsättningar för en tidigarelagd avflyttning.

Det är Göteborgs Hamns avsikt att erbjuda Stena Line ett gemensamt ersättningsläge för bägge verksamheterna (DK/Masthugget och DE/Majnabbe) med målsättningen att etablera DK-trafiken från och med 2027 och att DE-trafiken kan omlokaliseras i takt med stadsutveckling kring Majnabbe.

Utmaningen ligger inte främst i tekniska frågeställningar och tillstånd utan är att härleda till tid och kostnader.

Del av finansiering gällande rådighet och byggnation förutsätter att Göteborgs Hamn kan avyttra fastigheterna som utgör Masthugget och Majnabbe. Under processens gång kommer Göteborgs Hamn hemställa till Fastighetskontoret om en försäljning enligt stadens riktlinjer.

Således kan Göteborgs Hamn kan med god sannolikhet erbjuda Stena Line ersättningsläge för Masthugget från och med 2027. Faller alla möjligheter för att genomföra detta är inte Göteborgs Hamn avtalsmässigt bundna att erbjuda Stena Line ersättningsläge.

Kryssning är ett komplement till godsverksamheten över Göteborgs Hamn. Verksamheten bedrivs baserat på de förutsättningar som ges givet de krav som ställs på godstrafiken.

Givet en föränderlig kryssningsmarknad söker Göteborgs Hamn långsiktigt en möjlighet att erbjuda kajläge till ett nischat segment för kryssning.

Önskas ersättningslägen för kryssning som kräver betydande investeringar förutsätts det en finansiering som harmoniserar med fördelning av intäkter och kostnader mellan berörda parter inom staden.

Gällande älvförbindelsen är ställningstagandet att kryssningen vid Stigbergskajen får avvecklas om val av älvförbindelsen så kräver.

Gällande prioritering kryssning gentemot godsfärjor är ersättningsläge för godsfärjan överordnat vilket medför att kryssningsläge vid Arendal får ge plats för en framtida färjelokalisering.

Risker

Bolagets tillgång på kajer för kryssning kommer begränsas i någon utsträckning.

Bolagets bedömning

Det finns goda förutsättningar att erbjuda ersättningsläge för färja vid Ytterhamnarna.

Vid val av tunnel kommer verksamheten vid Stigbergskajen kunna återupptas efter byggnation, eventuellt även bedrivs under byggtid.

Val av bro kommer leda till att verksamheten vid Stigbergskajen upphör.

Flytt av färjeverksamhet till Arendal kommer medföra att kryssningsläget där upphör.

Bolaget önskar ett kryssningsläge/paradkaj innanför Älvsborgsbron/Innerhamnarna. Möjliga lägen är dagens Fiskhamn alternativt Majnabbe. Etablering där förutsätter en stadsplanering som möjliggör den infrastruktur som krävs för ett attraktivt kryssningsläge.

Större kryssningsfartyg kan angöra kajer inom befintliga koncessioner i viss omfattning.

Givet en föränderlig marknad är bolagets ambition att möta kryssningssegmentet med en paradkaj vid Innerhamnarna samt kunna erbjuda större fartyg plats inom koncessioner givet den strategi för kryssning som slogs fast 2016.

Göteborgs Hamn AB

Elvir Dzanic, VD

Arvid Guthed, Handläggare

Ersättningsläge för Stena Line (Masthugget och Majnabbe) samt kryssning

Arvid Guthed
Vice President Port Development
Göteborgs Hamn

Göteborg 2020-05-26

Sammanfattning

Mot bakgrund av stadsutveckling vid Masthugget har Stadsbyggnadskontoret hemställt till Göteborgs Hamn om en lokaliseringsutredning för färjeverksamheten vid Masthugget.

Detta dokument är en redogörelse för den hemställan samt en del i beslutsunderlaget gällande val av älvförbindelse över Lindholmen – Stigberget.

I samband med att Stena Lines avtal för Masthugget och Majnabbe förlängdes under perioden 2016-2017 togs det höjd för eventuell avflyttning innan avtalens utgång (2035) mot bakgrund av stadsutveckling. Det finns således juridiska förutsättningar för en tidigarelagd avflyttning.

Stena Lines utbud av färjetrafik är en integrerad del av Göteborgs Hamns totala erbjudande gällande godstrafik till/från Sverige.

Det är Göteborgs Hamns avsikt att erbjuda Stena Line ett gemensamt ersättningsläge för bägge verksamheterna (DK/Masthugget och DE/Majnabbe) med målsättningen att etablera DK-trafiken från och med 2027 och att DE-trafiken kan omlokaliseras i takt med stadsutveckling kring Majnabbe.

Utmaningen ligger inte främst i tekniska frågeställningar och tillstånd utan är att härleda till tid och kostnader.

Del av finansiering gällande rådighet och byggnation förutsätter att Göteborgs Hamn kan avyttra fastigheterna som utgör Masthugget och Majnabbe. Under processens gång kommer Göteborgs Hamn hemställa till Fastighetskontoret om en försäljning enligt stadens riktlinjer.

Således kan Göteborgs Hamn kan med god sannolikhet erbjuda Stena Line ersättningsläge för Masthugget från och med 2027. Faller alla möjligheter för att genomföra detta är inte Göteborgs Hamn avtalsmässigt bundna att erbjuda Stena Line ersättningsläge.

Kryssning är ett komplement till godsverksamheten över Göteborgs Hamn. Verksamheten bedrivs baserat på de förutsättningar som ges givet de krav som ställs på godstrafiken.

Givet en föränderlig kryssningsmarknad söker Göteborgs Hamn långsiktigt en möjlighet att erbjuda kajläge till ett nischat segment för kryssning.

Önskas ersättningslägen för kryssning som kräver betydande investeringar förutsätts det en finansiering som harmoniserar med fördelning av intäkter och kostnader mellan berörda parter inom staden.

Gällande älvförbindelsen är ställningstagandet att kryssningen vid Stigbergskajen får avvecklas om val av älvförbindelsen så kräver.

Gällande prioritering kryssning gentemot godsfärjor är ersättningsläge för godsfärja överordnat vilket medför att kryssningsläge vid Arendal får ge plats för en framtida färjelokalisering.

Inledning

Mot bakgrund av stadsutveckling vid Masthugget har Stadsbyggnadskontoret hemställt till Göteborgs Hamn om en lokaliseringsutredning för färjeverksamheten vid Masthugget.

Detta dokument är en redogörelse för den hemställda samt en del i beslutsunderlaget gällande val av älvförbindelse över Lindholmen – Stigberget.

Bakgrunden är att en förbindelse, beroende på utformning, kommer påverka maritima verksamheter som bedrivs inom Göteborgs Hamn.

De aktuella verksamheterna är Stenas Lines verksamhet vid Masthugget samt kryssning vid Stigbergskajen.

Rapporten skall beskriva möjligheter och förutsättningar för att hitta ersättningsläge för verksamheterna samt konsekvenser om det inte låter sig göras.

I det korta perspektivet driver älvförbindelsen en avflyttning, i det längre perspektivet driver vision Älvstaden en avflyttning för att möjliggöra en generell stadsutveckling.

Trafikkontoret har presenterat att en älvförbindelse skall komma att börja byggas 2027 i form av något av tre alternativ; tunnel, mellan-hög bro eller högbro.

Nuläge

Nedan stycken beskriver nuläget vid de aktuella kajerna/terminalerna.

Stena Line

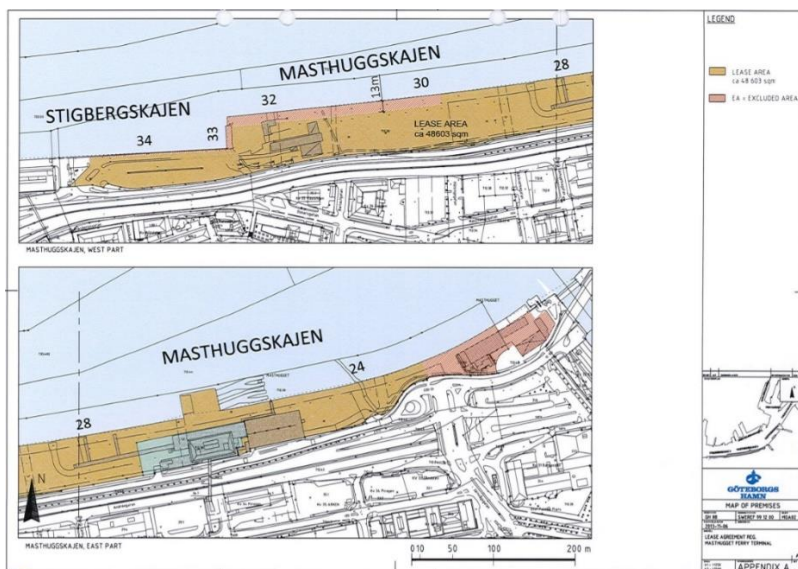
Stena Lines utbud av färjetrafik är en integrerad del av Göteborgs Hamns totala erbjudande gällande godstrafik till/från Sverige.

I samband med att Stena Lines avtal för Masthugget och Majnabbe förlängdes under perioden 2016-2017 togs det höjd för eventuell avflyttning innan avtalens utgång (2035) mot bakgrund av stadsutveckling. Det finns således juridiska förutsättningar för en tidigarelagd avflyttning.

Bägge terminaler är upptagna som riksintressen inom Riksintresse Göteborgs Hamn.

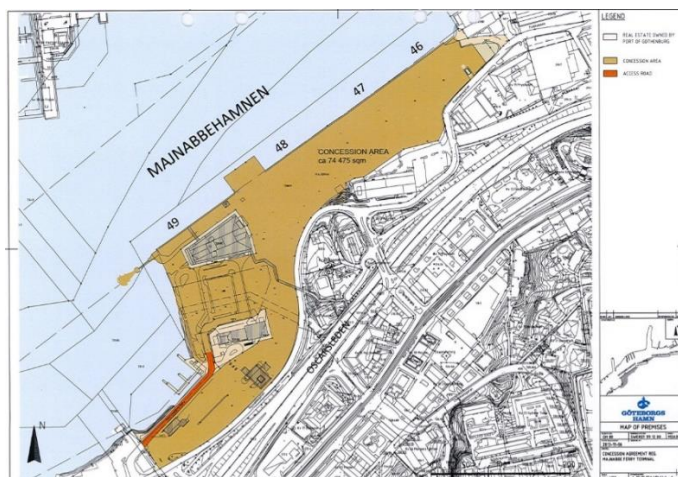
Masthugget

Vid Masthugget bedriver Stena Line idag trafik mot Danmark med tre fartyg över tre kajlägen med en terminalyta om ca 48 000m²

Majnabbe

Vid Majnabbe bedriver Stena Line idag trafik mot Tyskland med två fartyg över två kajer med en terminalyta om ca 74 500 m²

Kryssning

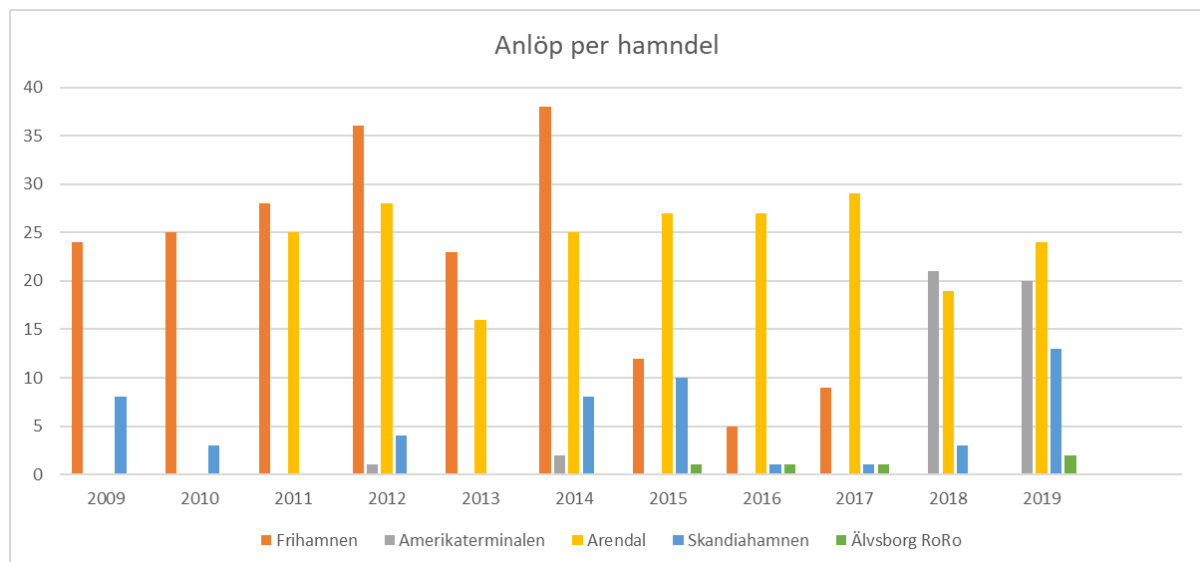
Göteborgs Hamn är primärt ett godsnav som säkrar näringslivets access till omvärlden. Kryssning är ett komplement som bedrivs i mån av tillgång på kajer.

Vid Stigbergskajen har Göteborgs Hamn kajläge för kryssningsfartyg samt en kryssningsterminal. Kajerna används även för ex. yachter, skol- och örlogsfartyg.

Kryssningsfartyg anlöper även kajer vid Ytterhamnarna 1/vid Arendal som Göteborgs Hamn arrenderar av annan fastighetsägare och 2/ kajer inom koncessioner för container och ro-ro-verksamheten.

En avgörande faktor för anlop är Älvsborgsbronns seglingsfria höjd på 45 meter vilket begränsar vilka fartyg som kan anlöpa Innerhamnar och de som måste angöra vid Ytterhamnarna.

Fram till och med 2017 bedrevs kryssning vid Frihamnen men omlokaliseras 2018 till Stigbergskajen till följd av Älvstrandens utveckling av Frihamnsområdet.

Mellan 2009 och 2019 anlöpte i snitt 47 kryssningsfartyg Göteborg med ett högsta tal på 73 anlöp år 2014 och ett lägsta på 28 anlöp år 2010.

Kryssningsmarknaden utvecklas mot större fartyg som kräver anläggningar av större omfattning än vad Göteborg kan erbjuda i dagsläget.

Göteborgs Hamns strategi är att erbjuda ett nischat segment av kryssningsfartygen och mindre yachter erbjudande i mån av tillgång på kajer i stadsnära läge.

Göteborgs Hamn bedömer det som ytterst osannolikt att de större kryssningsfartygen (+ 5000 passagerare) regelbundet kommer anlöp Göteborg. Då dessa fartyg kräver betydande investeringar i kaj, terminal och anslutande laddinfrastruktur anses det inte ekonomiskt försvarbart att skapa den typen av anläggningar.

Planeringsförutsättningar

Trafikkontoret har presenterat att en älvförbindelse skall komma att börja byggas 2027 i form av någon av tre alternativ; tunnel, mellan-hög bro eller högbro.

Bägge broalternativ kommer förutsätta att trafiken över Masthugget och Stigbergskajen flyttas.

Det kan i dagsläget inte avgöras om tunnelalternativet, under byggtiden, kräver en flytt av verksamheten vid Masthugget och Stigbergskajen.

Givet osäkerheter gällande tunnelalternativet måste planeringsförutsättningarna i dagsläget vara att,

- Stena Line skall erbjudas ersättningsläge för Masthugget from 2027
- Stena Line skall erbjudas ersättningsläge för Majnabbe vid samma lokalisering som ersättningsläge för Masthugget men förskjutet i tiden.
- Kryssning vid Stigbergskajen upphör vid 2027. Möjlighet att återuppta efter byggtid vid tunnelalternativet.

Ersättningslägen

Följande stycke redogör för tänkta ersättningslägen och dess respektive förutsättningar.

Stena Line

Det är Göteborgs Hamns avsikt att erbjuda Stena Line ett gemensamt ersättningsläge för bägge verksamheterna (DK/Masthugget och DE/Majnabbe) med målsättningen att etablera DK-trafiken från och med 2027 och att DE-trafiken kan omlokaliseras i takt med stadsutveckling kring Majnabbe eller i den takt som Göteborgs Hamn och Stena Line enas om baserat på de ramvillkor som stadsutvecklingen ger.

Omfattningen på ersättningsläget är en avvägning kring Stena Lines tänkta framtida trafik och de tekniska och ekonomiska förutsättningarna för att tillskapa ett ersättningsläge.

Det primära ersättningsläget för Stena Lines verksamhet ligger inom Arendals området och omfattar fastigheter (mark och byggnader) som 1/ innehas av annan fastighetsägare (Platzer) och 2/ eventuellt ligger inom befintliga avtal med annan aktör inom hamnområdet samt 3/ förutsätter framdrift i pågående utvecklingsprojekt (Arendal 2)

Layout

Mot ovanstående bakgrund arbetar hamnbolaget tillsammans med Stena Line med att ta fram alternativa layout/terminalförslag inom primärt Arendals-området. Utgångspunkten är att kunna erbjuda en likande funktionalitet som vid befintliga terminaler. Göteborgs Hamn och Stena Line har identifierat två olika terminalutformningar.

Rådighet

Genomförandet förutsätter rådighet över fastigheter utom Göteborgs Hams ägande. Göteborgs stad, via Göteborgs Hamn, Fastighetskontoret, Stadsbyggnadskontoret samt Trafikkontoret, har tecknat avsiktsförklaring med Platzer med syftet att säkra förvärv av fastigheter inom det tänkta området.

Göteborgs Hamn förhandlar med aktör inom hamnområdet för att möjliggöra en primär terminalutformning. När inte en överenskommelse finns en alternativ terminalutformning enligt ovan.

Planstöd/Tillstånd

Utgångspunkten är att etablera ersättningsläge inom ramarna för befintliga detaljplaner och tillstånd. Det sagt kan ändringstillstånd bli aktuella.

Nya eller reviderade detaljplaner hanteras av Stadsbyggnadskontoret. Nya eller reviderade miljötillstånd hanteras av Mark- och Miljödomstolen.

Stadsbyggnadskontoret arbetar med en Fördjupad Översiktsplan (FÖP) för området som planeras att antas under 2020. FÖP Västra Arendal och Torsviken är en förutsättning för en framgångsrik etablering.

Vägtrafik

För att säkra goda kommunikationer till/från det tänkta terminalområdet krävs bättre kopplingar till väg 155 via en förlängning av kopplingen till Sörredsmotet samt kopplingen mellan Arendals allé, Oljevägen och Nordatlanten. Dessa vägar ligger inom Trafikkontorets ansvar. Trafikkontoret har tagit upp åtgärden i budget men det finns idag ingen klar projektering eller kostnad.

Avtal

En förutsättning för ett ersättningsläge är att Göteborgs Hamn når separata avtal med Stena Line, Platzer samt eventuellt med annan aktör inom hamnområdet.

Med undantag av avtal med Platzer kommer dessa avtal inte kunna komma till stånd under 2020 då de förutsätter djupare kunskap om förutsättningar och kostnadsbilder. Uppskattningsvis kan de komma att tecknas under 2021/2022.

Rådande avtal med Stena Line för Masthugget och Majnabbe omfattar inget besittningsskydd. Oaktat stadens och Göteborgs Hamns önskan att bevara Stena Lines trafik och säkra ett ersättningsläge föreligger således ingen skyldighet att tillskapa ett ersättningsläge för Stena Line i det fall att en älvförbindelse medför en tvingande avflytt och ett avtal mellan Göteborgs Hamn och Stena Line inte kan nås.

Finansiering

Del av finansiering gällande rådighet och byggnation förutsätter att Göteborgs Hamn kan avyttra fastigheterna som utgör Masthugget och Majnabbe. Under processens gång kommer Göteborgs Hamn hemställa till Fastighetskontoret om en försäljning enligt stadens riktlinjer.

Riksintresse

Fallerar genomförandet av ett ersättningsläget av någon anledning måste riksintresse frågan hanteras gentemot Trafikverket.

Slutsats färja

Med dagens kunskap finns det goda förutsättningar att skapa ett ersättningsläge för Stena Lines verksamhet vid Ytterhamnarna på Hisingen.

Utmaningen ligger inte främst i tekniska frågeställningar eller tillstånd utan är att härleda till tid och kostnader.

Byggnation av ersättningsläge omfattar inseglingränna, hamnbassäng, kajer, terminalyta med överbyggnad (ex ramper och byggnader). Beroende på utkomst av avtalsförhandlingar med Stena Line kommer Göteborgs Hamn finansiera hela eller delar av byggnation. Stena Line kan komma att stå för kostnader för viss överbyggnad.

Ett klart ersättningsläge till 2027 förutsätter att stadens interna processer löper samt att eventuella tillståndsfrågor hanteras skyndsamt av berörda myndigheter.

Framtida underlag kan komma att indikera pris/kostnadslägen som kan äventyra möjligheterna att sluta avtal.

En tät dialog med styrgruppen för projekt Brunnsbo - Linné är en förutsättning för att koordinera tidsaspekten gällande avflytt från Masthugget.

Kryssning

Kryssning är ett komplement till godsverksamheten över Göteborgs Hamn. Verksamheten bedrivs baserat på den förutsättningar (kapacitet och ekonomi) som ges givet de krav som ställs på godstrafiken.

Utvecklingen av kryssning ger att branschen går mot större fartyg vilka kräver attraktivare lägen och längre kajer än vad Göteborgs Hamn idag kan erbjuda. Göteborgs attraktivitet som kryssningsdestination är, oavsett älvförbindelse, begränsad.

Det ersättningsläge som planeras för Stena Lines trafik medför att dagens kryssningsläge vid Arendal kommer att upphöra. Sannolikt vid 2024 för att medge byggnation av ny färjeterminal.

2027 upphör kryssningen vid Stigbergskajen enligt planeringsförutsättningar i detta dokument. Under byggtiden vid tunnelalternativet, permanent vid broalternativen.

Återstår gör den befintliga möjligheten att angöra kryssningsfartyg inom rådande koncessioner för container och roro-terminalerna. Göteborgs Hamn förhandlar med berörda aktörer för att säkra långsiktiga möjligheter att förlägga kryssningsanlöp till dessa kajer.

Göteborgs Hamn kommer att utvärdera förutsättningarna för att erbjuda lägen för ett nischat segment för mindre kryssningsfartyg men det sker utanför ramen för detta dokument.

Stigbergskajen utgör idag ett sådant läge. Vid tunnelalternativet kan kryssningen återupptas efter byggtid.

Möjliga lägen är att förskjuta Stigbergskajen österut mot Fiskhamnen med tillhörande vändyta alternativt utnyttja Majnabbe-terminalen.

Större investeringar i nya kryssningsanläggningar måste vägas mot stadsutvecklingen, kryssningsmarkandens utveckling samt finansiella och kommersiella ställningstaganden för Göteborgs Hamn och Göteborgs stad.

Slutsats kryssning

Gällande älvförbindelsen är ställningstagandet att kryssningen vid Stigbergskajen får avvecklas om val av älvförbindelsen så kräver. Vid tunnelalternativet får verksamheten avvecklas under byggtiden.

Gällande prioritering kryssning gentemot godsfärjor är ersättningsläge för godsfärja överordnat vilket medför att kryssningsläge vid Arendal får ge plats för en framtida färjelokalisering.

Slutsatser

Det finns goda förutsättningar att omlokalisera Stena Lines verksamheter vid Masthugget (från och med 2027) och Majnabbe (efter 2027 i takt med stadsutveckling) till ett ersättningsläge vid Ytterhamnarna.

Göteborgs Hamns är ett godsnav och har en stark intention och målsättning är att skapa ett ersättningsläge färjetrafiken.

Utmaningen är inte främst det tekniska genomförandet och tillstånd utan tid och kostnader. Göteborgs Hamn bedriver ett arbete i samverkan med berörda parter för att säkra kalkyler/kostnader för rådighet samt byggnation.

Del av finansiering av rådighet och byggnation förväntas komma från försäljning av fastigheterna som utgör terminalerna vid Masthugget och Majnabbe.

Kan inte nödvändiga avtal nås med berörda parter besitter inte Stena Line besittningsskydd och det åligger inte Göteborgs Hamn i juridisk mening en skyldighet att erbjuda Stena Line ersättningsläge.

Det finns sämre förutsättningar att ersätta de kryssningslägen som idag finns vid Stigbergskajen samt Arendal. Antagandet är att trafiken upphör 2027 vid Stigbergskajen, med möjlighet att återupptas efter byggtid vid tunnelalternativet, och 2024 vid Arendal för ett medge byggstart av älvförbindelse samt ersättningsläge färja.

Göteborgs Hamn utvärderar fristående från detta dokument möjlighet till ersättningslägen för färja givet en föränderlig kryssningsmarknad. Det finns möjliga ersättningslägen men de förutsätter en samsyn med stadsutvecklingen i de aktuella områdena samt en finansiell förmåga och kommersiella förutsättningar att göra nödvändiga investeringar.

UTKAST på remissvar på förslaget till Göteborgs Stads miljö- och klimatprogram 2021–2030

1. Ger miljö- och klimatprogrammet den styrning och vägledning som ni behöver för att kunna göra ett bra miljöarbete?

Göteborgs Hamn är en av världens mest hållbara hamnar och har sedan länge bedrivit ett mycket proaktivt miljöarbete. Genom att även i framtiden ligga i framkant ska hamnen fortsätta vara ett globalt föredöme. Göteborgs Hamn arbetar mycket aktivt med miljö- och hållbarhetsfrågor och låter dessa genomsyra hela verksamheten. Miljö- och hållbarhet är därför ett naturligt inslag i såväl affärsplan och verksamhetsplaner som process- och ledningssystem, som alla syftar till att gemensamt bidra till de mycket höga förväntningar som finns både internt och externt om ett proaktivt arbete.

Hamnbolaget har också det övergripande ansvaret för att säkerställa de miljötillstånd som är en förutsättning för hamnens fortsatta verksamhet och utgör en viktig del av hamnens strategiska utveckling. Genom att ligga i framkant med miljöarbetet och visa på en tillförlitlighet, kan hamnbolaget upprätthålla en god relation till myndigheter och tillsyn, vilket bidrar till att skapa ett handlingsutrymme för framtida expansion och tillväxt. I detta arbete är det även av yttersta vikt att vi har en god samverkan med övriga intressenter i hamnen, inte minst med koncessionstagarna.

Utöver det lokala och regionala arbetet så har hamnbolaget också uppdraget från staden att bidra till att göra Göteborg till en internationell förebild inom miljö och hållbarhet. Samtidigt finns en stor efterfrågan på ett aktivt deltagande i olika hamnforum på både nationell och internationell nivå, där Göteborgs Hamn också ofta företräder övriga Sverige, inom både EU och gentemot FN. För att uppnå en trovärdig nivå på detta arbete är det viktigt att både bibehålla en hög nivå på det egna miljö- och hållbarhetsarbetet, och samtidigt underhålla och utveckla de möjligheter som miljöarbetet ger till utökad samverkan med betydelsefulla aktörer på global nivå.

Miljö- och klimatprogrammet från Göteborgs Stad innebär ett bra stöd och kan komplettera det sedan tidigare pågående och mycket omfattande arbetet med miljö- och klimatfrågor inom Göteborg Hamn.

2. Vilka övergripande synpunkter har ni på miljö- och klimatprogrammets innehåll och struktur?

Miljö- och klimatprogrammets innehåll och struktur ger en rimlig och god överblick över arbetet inom Göteborgs Stad. För de enskilda bolagen så är dock verksamheten mer specifik till sitt innehåll och inriktning, och stora delar av programmet blir därför mindre relevant för det enskilda bolaget. Det är därför viktigt att det framgår med önskvärd tydlighet att alla bolag inom staden inte kan förväntas delta och bidra till samtliga delar av miljö- och klimatprogrammet. Den förhållandevis breda och generella ansats som tagits inom miljö- och klimatprogrammet passar därför väldigt bra som ett kompletterande stöd, och det uppskattas att programmet inte framhävs som det i alla lägen styrande, då detta i vissa fall annars kan verka hämmande för det redan pågående arbetet. En stor del av det miljö- och klimatarbete som bedrivs inom Göteborgs Hamn syftar i första hand till en förbättring på nationell och global nivå snarare än att enkom täcka in Göteborg. Detta gäller även för hamnen som sådan; Göteborgs Hamn är en hamn för hela Sverige och Skandinavien, och inte bara för Göteborg. Kraven och förväntningarna bör också ställas därefter.

3. Vilka detaljerade synpunkter har ni på miljömål, delmål och strategier? Som stöd kan ni använda mallen i bilaga 2.

Se bilaga.

4. Vilka ser ni som de mest avgörande faktorerna för att programmet ska leda till handling?

Den enkom viktigaste faktorn är finansiella resurser och synen på kostnader för minskad klimatpåverkan. Samtidigt är det idag svårt att hitta enskilda investeringar som enkom syftar till att minska klimatpåverkan, då det ofta rör sig om delar av större investeringar som kan göras på olika sätt och därmed få olika miljöpåverkan. Den avgörande faktorn blir då att man gör rätt val vid rätt tillfälle, även om det i vissa fall kan innebära en större kostnad.

5. Samordningsansvariga och medansvariga pekas ut för strategierna. Saknar ni något i rollbeskrivningen som är avgörande för att kraftsamla för genomförande i Göteborgs Stad?

Såvitt vi kan bedöma är rollbeskrivningarna korrekta och strategiernas indelning av ansvariga bör vara tillräckliga i sin omfattning.

6. Vilka åtgärder ser ni att er nämnd/styrelse kommer att genomföra fram till 2030 för att bidra till att målen i programmet ska nås? Observera att de åtgärder ni anger inte är bindande. Ange vilka miljömål eller delmål åtgärder syftar till att nå och dela upp dem i följande tre kategorier:

- a. Inom ram: Åtgärder som kan göras inom nuvarande ekonomisk ram utan att det får några betydande konsekvenser för verksamheten. Till exempel åtgärder som kan genomföras utan att resursbehoven ökar, åtgärder som redan är beslutade eller åtgärder som kommer att genomföras även om förslaget till miljö- och klimatprogram inte skulle beslutas.
- b. Inom ram med konsekvenser: Åtgärder som kan göras inom nuvarande ekonomisk ram men som kräver omprioritering inom verksamheten. Beskriv vilka konsekvenser det skulle ge för verksamheten. Vad är det som skulle prioriteras bort?
- c. Utökad ram: Åtgärder som ni ser att nämnden/styrelsen kommer behöva göra och som inte ryms inom nuvarande ekonomisk ram. Ange uppskattad kostnad för dessa. Som stöd kan ni använda mallen i bilaga 3.

Som nämnt under fråga 4, så är det svårt att hitta enskilda investeringar som enkom syftar till att minska klimatpåverkan, då det ofta rör sig om delar av större investeringar som kan göras på olika sätt och därmed få olika miljöpåverkan. Det blir därför mycket svårt att ta fram ett så omfattande underlag som det som beskrivs ovan på denna korta tid. Vi har en mängd åtgärder som kommer att på ett eller annat sätt bidra, men få eller ingen av dessa är uttryckligen framtagna för att nå just dessa mål.

7. Vilka behov och exempel på åtgärder som måste genomföras i samarbete mellan olika förvaltningar och bolag kan ni se, (utöver de åtgärder er egen nämnd eller styrelse behöver genomföra, se fråga 6)? Vilka utmaningar finns idag för att få till ett sådant samarbete?

En viktig pusselbit i att minska klimatpåverkan från transporter är en ökad elektrifiering, och i detta är samverkan med Göteborg Energi av stor vikt. Vi ser dock inte att detta skulle innebära några svårigheter eller utmaningar i sig.

Samverkan med övriga aktörer kring effektivisering av godstransporter inom Göteborgsområdet, är en viktig och kontinuerlig del av vårt arbete och sker redan idag.

Bilaga 2, Mall för svar på fråga 3, detaljerade synpunkter

Miljömål/Delmål	Synpunkter per miljömål och delmål
Miljömål för naturen: Göteborg har en hög biologisk mångfald	Göteborgs Hamn stödjer målet i den övergripande inriktningen.
<i>Delmål 1 Naturen:</i> Göteborgs Stad sköter och skyddar arters livsmiljöer så att naturvärdena utvecklas	Att påbörja målarbetet med en omfattande inventering och skyddsbedömning är rimligt utifrån de rådande förutsättningarna.
<i>Delmål 2 Naturen:</i> Göteborgs Stad arbetar för renare hav, sjöar och vattendrag	Göteborgs Hamn stödjer målet i den övergripande inriktningen, men det bör samtidigt påpekas att en målnivå på 100 procent kan vara svår att uppnå i vissa fall. Med ett så omfattande osäkerhetsintervall så bör man vara försiktig med att sätta målnivåer som kräver en fullständig uppfyllnad, och lämna utrymme för en viss kvarvarande påverkan som kanske inte kan undkommas till en rimlig kostnad. Således bör målnivån antingen sänkas något, alternativt kompletteras med en proportionalitets- eller rimlighetsbedömning av nödvändiga kontra möjliga åtgärder.
<i>Delmål 3 Naturen:</i> Göteborgs Stad ökar den biologiska mångfalden i stadsmiljön	Göteborgs Hamn stödjer målet.
<i>Delmål 4 Naturen:</i> Göteborgs Stad minskar vår påverkan från inköp på biologisk mångfald	Göteborgs Hamn stödjer målet.
Miljömål för klimatet: Göteborgs klimatavtryck är nära noll	Göteborgs Hamn stödjer målet i den övergripande inriktningen, men vill samtidigt understryka att de utsläpp som kan härledas till hamnens verksamhet är en del av hela Sveriges import och export. Utsläppen sker onekligen inom

	Göteborg och det är därför även fortsatt Göteborgs Hamns ansvar och intention att minska utsläppen så långt möjligt. Samtidigt arbetar Göteborgs Hamn kontinuerligt för att samla än en större andel av Sveriges import och export till just Göteborg, i syfte att än mer kunna effektivisera och optimera godsflöden till och från Sverige. Detta kan i förlängningen leda till en situation där högre lokala utsläpp i Göteborg samtidigt ger mindre totala utsläpp i Sverige. Detta är och förblir Göteborgs Hamns ansvar som Sveriges största hamn.
<i>Delmål 1 Klimatet:</i> Göteborgs Stad halverar energianvändningen per invånare	Göteborgs Hamn stödjer målet.
<i>Delmål 2 Klimatet:</i> Göteborgs Stad producerar enbart energi av förnybara källor	Göteborgs Hamn stödjer målet.
<i>Delmål 3 Klimatet:</i> Göteborgs Stad minskar klimatpåverkan från resor och transporter	Göteborgs Hamn stödjer målet, men vill samtidigt uppmärksamma det pågående arbetet med hamnens egna klimatmål. <i>(denna del skall i det slutgiltiga svaret kompletteras med ytterligare information om hamnens klimatarbete och hur de olika målen relaterar till varandra).</i>
<i>Delmål 4 Klimatet:</i> Göteborgs Stad minskar vår klimatpåverkan från konsumtion med 90%	Göteborgs Hamn stödjer målet, men vill samtidigt uppmärksamma det pågående arbetet med hamnens egna klimatmål. <i>(denna del skall i det slutgiltiga svaret kompletteras med ytterligare information om hamnens klimatarbete och hur de olika målen relaterar till varandra).</i>
<i>Delmål 5 Klimatet:</i> Göteborgs Stad serverar 100 procent miljömåltider	Göteborgs Hamn stödjer målet.
Miljömål för människan: Göteborgarna har en hälsosam livsmiljö	Göteborgs Hamn stödjer målet i den övergripande inriktningen.
<i>Delmål 1 Människan:</i> Göteborgs Stad slutar använda skadliga ämnen	Göteborgs Hamn arbetar kontinuerligt med att fasa ut skadliga ämnen ur verksamheten. En del produkter har dock visat sig vara kritiska till verksamheten, och den nämnda möjligheten till undantag för ett fåtal produkter är därför nödvändig.

	<p>Ett kvarstående behov är att även inkludera produkter som används i entreprenader, vilket i dag inte görs i tillräcklig omfattning. Har finns ett behov där staden kan fylla en viktig funktion genom att möjliggöra samverkan och utbyte av erfarenheter i ett kemikalienätverk gemensamt för hela staden. Utöver att vissa produkter kan anses nödvändiga så bör det också noteras att halten av ett visst ämne i en viss produkt spelar roll. Här bör man eventuellt klargöra om det är en nolltolerans eller ett begränsningsvärde av halten av ett ämne i en produkt som avses.</p>
<p><i>Delmål 2 Människan:</i> Göteborgs Stad säkrar en god luftkvalitet för göteborgarna</p>	<p>Göteborgs Hamn stödjer målet men vill samtidigt lyfta att på samma sätt som för klimatmålet så finns en problematik i kopplingen till vägtrafiken, då denna inte alltid står under stadens ansvar. En stor del av de relevanta utsläppen för Göteborgs luftkvalitet härrör från statliga vägar och i dessa fall har staden en mer begränsad möjlighet att påverka.</p>
<p><i>Delmål 3 Människan:</i> Göteborgs Stad säkrar en god ljudmiljö för göteborgarna</p>	<p>Göteborgs Hamn stödjer målet.</p>
<p><i>Delmål 4 Människan:</i> Göteborgs Stad säkrar närheten till grönområden och nyttjar ekosystemtjänster</p>	<p>Göteborgs Hamn stödjer målet.</p>

Strategier	Synpunkter per strategi
<p><i>Strategi:</i> Vi agerar som föregångare</p>	<p>Göteborgs Hamn AB har omfattande kontakter med andra hamnar och aktörer inom transportkedjan, och har en väl etablerad roll som proaktiv föregångare inom miljöområdet. Till följd av Göteborgs hamns ställning internationellt kring proaktivt miljöarbete har hamnbolaget engagemang i ett flertal sammanhang; På svensk nivå är Göteborg tillsammans med CMP samordnande för miljö nätverket inom Sveriges Hamnar, inom European Sea Ports Organisation (ESPO) är</p>

	<p>Göteborg (som företrädare för Sveriges Hamnar) ordförande för dess Sustainable Development Committée, och på internationell nivå är Göteborgs Hamn medlem i International Association of Ports and Harbours (IAPH).</p> <p>Dessa olika forum ger hamnbolaget mycket goda möjligheter att påverka kommande lagstiftning och direktiv från EU och IMO, och ger Göteborgs Hamn ett betydande inflytande i hur hamnar och sjöfart utvecklas på ett hållbart sätt.</p>
<i>Strategi:</i> Vi skapar förutsättningar för att leva hållbart	Göteborgs Hamn AB ser att detta är en viktig strategi för staden som helhet, men ser inte att området är specifikt prioriterat och/eller relevant för hamnbolaget.
<i>Strategi:</i> Vi driver på utvecklingen av cirkulär ekonomi	Göteborgs Hamn AB ser att detta är en viktig strategi för staden som helhet, men ser inte att området är specifikt prioriterat och/eller relevant för hamnbolaget.
<i>Strategi:</i> Vi arbetar strategiskt med finansiering för ökad takt i omställningen	Som en betydande aktör i transportkedjan för en mycket stor andel av Sveriges export och import så har Göteborgs Hamn AB en viktig roll i omställningen, och vi arbetar aktivt med att både söka egen finansiering för olika utvecklings- och omställningsprojekt samt stödja andra aktörer med att erhålla finansiering. I detta sammanhang bör det även påpekas att Göteborgs Hamns roll i omställningen bör ses ur ett nationellt och globalt perspektiv.
<i>Strategi:</i> Vi driver på utvecklingen för hållbart byggande	Göteborgs Hamn eftersträvar alltid att hitta de mest hållbara lösningarna i byggnation och ser positivt på staden tar ett samlat grepp i detta.
<i>Strategi:</i> Vi planerar för en grön och robust stad	Göteborgs Hamn ser ekosystemtjänster som en naturlig aspekt att ta hänsyn till i både planering, byggande och förvaltning. Att staden som helhet ska kunna ses som grön och robust är en självklarhet, men det bör även finnas en förståelse för att intensiv och omfattande verksamhet av den typ som Göteborgs Hamn bedriver, svårligen kan kombineras med integrerad grönska och ekosystemtjänster. Det främsta fokuset för hamnens verksamhet bör därför vara att säkerställa en robust verksamhet som är förberedd för framtida förändringar.
<i>Strategi:</i> Vi driver på utvecklingen av hållbara resor och transporter	Göteborgs Hamn stödjer målet, men vill samtidigt uppmärksamma det pågående arbetet med att utveckla godstransporter i hamnen.

(denna del skall i det slutgiltiga svaret kompletteras med ytterligare information om hamnens pågående arbete och hur de olika målen relaterar till varandra).

Välkomna att lämna synpunkter på förslaget till Göteborgs Stads miljö- och klimatprogram 2021–2030

Miljöförvaltningen har i samverkan med stadsledningskontoret och med stöd från förvaltningar och bolag tagit fram ett förslag till *Göteborgs Stads miljö- och klimatprogram 2021–2030*. Förslaget innehåller miljömål med tillhörande delmål och strategier. I enlighet med stadens riktlinje för styrande dokument innehåller programmet inga åtgärder.

Nu är det dags för er att ge era synpunkter! Vi vill ha era svar senast den 30 september.

Remissen och tillhörande dialogmöten är en aktiv del av programmets utveckling med syfte att förankra och bearbeta förslaget till program ytterligare. Synpunkter på förslaget till program tas emot genom skriftliga remissvar som är nämnd- eller styrelsebehandlade.

Ytterligare ett syfte med remissen är att samla in underlag till en översiktlig ekonomisk bedömning av miljö- och klimatprogrammet. Bakgrunden till detta är att kommunfullmäktige har infört tydligare krav på beskrivning av ekonomiska konsekvenser vid beslut om nya styrande dokument i staden. Se fråga 6 nedan.

När miljö- och klimatprogrammet antas kommer följande styrande dokument inte längre vara giltiga:

- Göteborgs Stads miljöprogram 2013–2020 (med samtliga mål och delmål)
- Göteborgs Stads handlingsplan för miljön 2018–2020
- Klimatstrategiskt program för Göteborg
- Göteborgs Stads program för biologisk mångfald och ekosystemtjänster 2019–2025

Frågor att besvara

I ert remissvar vill vi att ni i första hand fokuserar på att besvara följande frågor:

1. Ger miljö- och klimatprogrammet den styrning och vägledning som ni behöver för att kunna göra ett bra miljöarbete?
2. Vilka övergripande synpunkter har ni på miljö- och klimatprogrammets innehåll och struktur?
3. Vilka detaljerade synpunkter har ni på miljömål, delmål och strategier? Som stöd kan ni använda mallen i bilaga 2.
4. Vilka ser ni som de mest avgörande faktorerna för att programmet ska leda till handling?
5. Samordningsansvariga och medansvariga pekas ut för strategierna. Saknar ni något i rollbeskrivningen som är avgörande för att kraftsamla för genomförande i Göteborgs Stad?

6. Vilka åtgärder ser ni att er nämnd/styrelse kommer att genomföra fram till 2030 för att bidra till att målen i programmet ska nås? Observera att de åtgärder ni anger inte är bindande. Ange vilka miljömål eller delmål åtgärderna syftar till att nå och dela upp dem i följande tre kategorier:
- **Inom ram:** Åtgärder som kan göras inom nuvarande ekonomisk ram utan att det får några betydande konsekvenser för verksamheten. Till exempel åtgärder som kan genomföras utan att resursbehoven ökar, åtgärder som redan är beslutade eller åtgärder som kommer att genomföras även om förslaget till miljö- och klimatprogram inte skulle beslutas.
 - **Inom ram med konsekvenser:** Åtgärder som kan göras inom nuvarande ekonomisk ram men som kräver omprioritering inom verksamheten. Beskriv vilka konsekvenser det skulle ge för verksamheten. Vad är det som skulle prioriteras bort?
 - **Utökad ram:** Åtgärder som ni ser att nämnden/styrelsen kommer behöva göra och som inte ryms inom nuvarande ekonomisk ram. Ange uppskattad kostnad för dessa. Som stöd kan ni använda mallen i bilaga 3.
7. Vilka behov och exempel på åtgärder som måste genomföras i samarbete mellan olika förvaltningar och bolag kan ni se, (utöver de åtgärder er egen nämnd eller styrelse behöver genomföra, se fråga 6)? Vilka utmaningar finns idag för att få till ett sådant samarbete?

Remissmöten och dialog

På grund av den rådande situationen med covid-19 kommer informationsmöten och dialog under remissperioden i första hand att hållas digitalt. För att kunna skicka kallelser och information ber vi er att så snart som möjligt meddela e-postadress till den kontaktperson i förvaltningen/bolaget som ansvarar för att svara på remissen till:

mathilda.edlund@miljo.goteborg.se

Vi erbjuder en digital infoträff där programmet presenteras och ni får möjlighet att ställa frågor. Välj ett av dessa datum:

19 maj kl 13:30-15

25 maj kl 9:00-10:30

Utöver detta kommer fördjupade dialoger att hållas för att diskutera miljömål, delmål, indikatorer och strategier. Kallelser kommer att skickas till er kontaktperson och andra berörda.

Om ni önskar så kan en tjänsteperson från miljöförvaltningen presentera programmet och svara på frågor vid nämnd-/styrelsemöten, ledningsgruppsmöten med mera. Skicka era önskemål till mathilda.edlund@miljo.goteborg.se

På temasidan *Miljöarbete i staden* på Göteborgs Stads intranät kommer vi att lägga upp tider för dialogmöten, powerpointpresentationer och svar på vanligt förekommande frågor kring remissen. Den hittar du på intranat.goteborg.se/miljoarbete

Skicka svaret senast 2020-09-30 till miljöförvaltningen@miljo.goteborg.se märkt med diarienummer 2020-6095. Vi vill att ni bifogar protokollsutdrag samt tjänsteutlåtande. Tjänsteutlåtandet och ev. bilaga 2 ska vara i wordformat och ev. bilaga 3 i excelformat.

Bilagor

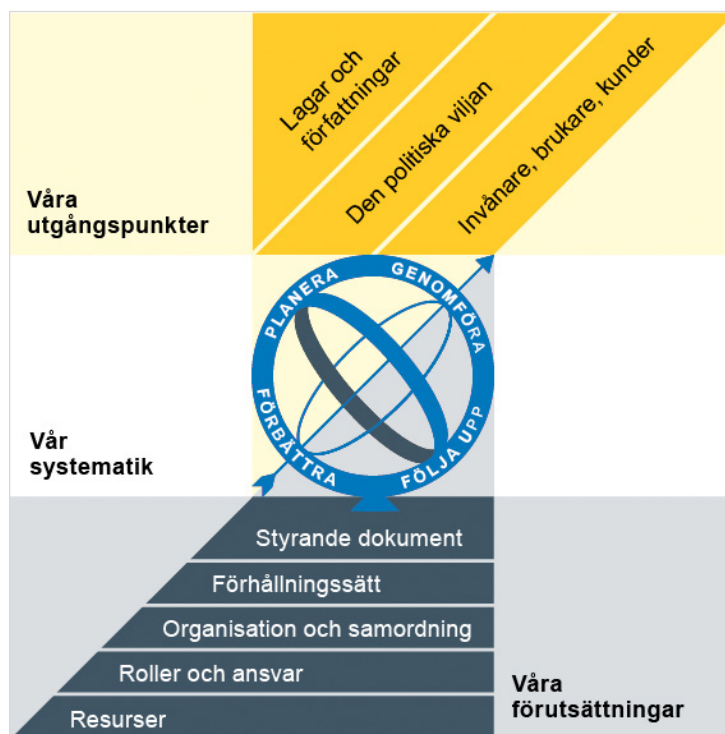
- Bilaga 1 Remissinstanser Göteborgs Stad
- Bilaga 2 Mall för svar på fråga 3, detaljerade synpunkter
- Bilaga 3 Mall för svar på fråga 6, uppskattade kostnader för åtgärder som kräver utökad ekonomisk ram

Bilaga 1 Remissinstanser Göteborgs Stad

Business Region Göteborg AB
Byggnadsnämnden
Fastighetsnämnden
Framtiden Byggutveckling AB
Förvaltning Framtiden AB
Förvaltnings AB GöteborgsLokaler
Förskolenämnden
GREFAB
Got Event AB
Grundskolenämnden
Göteborgs & Co AB
Gryyab AB
Göteborg Energi AB
Göteborgs Hamn AB
Göteborgs spårvägar AB
Göteborgs Stads Kollektivtrafik AB
Göteborgs Stads Leasing AB
Göteborgs Stads Parkering AB
Göteborgs Stadshus AB
Higab AB
Idrott- och föreningsnämnden
Inköp och upphandling
Johanneberg Science Park AB
Nämnden för arbetsmarknad och vuxenutbildning
Nämnden för Intraservice
Nämnden för Konsument och medborgarservice
Kretslopp och vattennämnden
Kulturnämnden
Lindholmen Science Park AB
Liseberg AB
Lokalnämnden
Park och naturnämnden
Renova AB
Räddningstjänsten Storgöteborg
Sahlgrenska Science Park AB
Social resursnämnd
SDN Askim Frölunda Högsbo
SDN Majorna Linné
SDN Västra Göteborg
SDN Östra Göteborg
Trafiknämnden
Ungdomsfullmäktige
Utbildningsnämnden
Älvstranden utveckling AB

Göteborgs Stads styrsystem

Utgångspunkterna för styrningen av Göteborgs Stad är lagar och författningar, den politiska viljan och stadens invånare, brukare och kunder. För att förverkliga utgångspunkterna behövs förutsättningar av olika slag. Stadens politiker har möjlighet att genom styrande dokument beskriva hur de vill realisera den politiska viljan. Inom Göteborgs Stad gäller de styrande dokument som antas av kommunfullmäktige och kommunstyrelsen. Därutöver fastställer nämnder och bolagsstyrelser egna styrande dokument för sin egen verksamhet. Kommunfullmäktiges budget är det övergripande och överordnade styrande dokumentet för Göteborgs Stads nämnder och bolagsstyrelser.

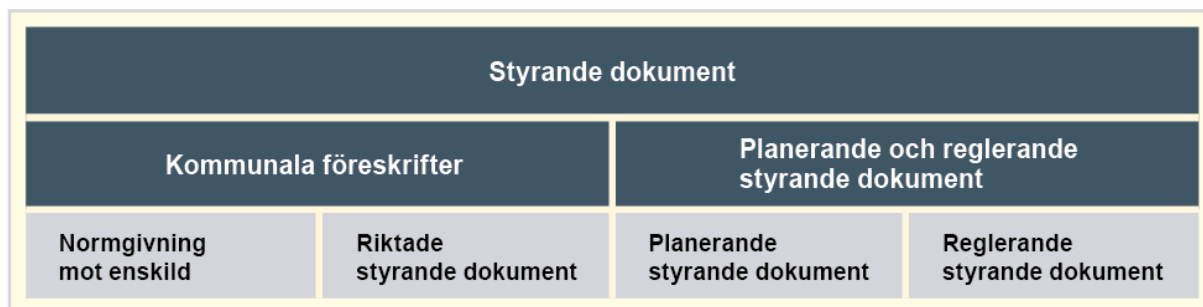

Om Göteborgs Stads styrande dokument

Göteborgs Stads styrande dokument är våra förutsättningar för att vi ska göra rätt saker på rätt sätt. De anger vad nämnder/styrelser och förvaltningar/bolag ska göra, vem som ska göra det och hur det ska göras. Styrande dokument är samlingsbegreppet för dessa dokument.

Stadens grundläggande principer såsom demokratisk grundsyn, principer om mänskliga rättigheter och icke-diskriminering omsätts i praktisk verksamhet genom att de integreras i stadens ordinarie beslutsprocesser. Beredning av och beslut om styrande dokument har en stor betydelse för förverkligandet av dessa principer i stadens verksamheter.

De styrande dokumenten ska göra det tydligt både för organisationen och för invånare, brukare, kunder, leverantörer, samarbetspartners och andra intressenter vad som förväntas av förvaltningar och bolag. De styrande dokumenten ligger till grund för att utkräva ansvar när vi inte arbetar i enlighet med vad som är beslutat.

Dokumentnamn: Göteborgs Stads miljö- och klimatprogram 2021–2030			
Beslutad av: [Nämnd/styrelse/befattning]	Gäller för: Göteborgs Stads, samtliga nämnder och styrelser	Diarienummer: MKN 2019-2072	Datum och paragraf för beslutet: [Text]
Dokumentsort: Program	Giltighetstid: 2021–2030	Senast reviderad: [Datum]	Dokumentansvarig: [Funktion]
Bilagor: Bilaga 1: Fördjupad beskrivning av mål och indikatorer			

Innehåll

Inledning	4
Syftet med detta program	4
Vem omfattas av programmet.....	4
Bakgrund	4
Koppling till andra styrande dokument och lagstiftning.....	4
Stödjande dokument	5
Genomförande av detta program	6
Uppföljning av detta program	7
En ekologiskt hållbar stad – för naturen, klimatet och människan	8
Naturen	12
Miljömål: Göteborg har en hög biologisk mångfald.....	12
Delmål	14
Klimatet	17
Miljömål: Göteborgs klimatavtryck är nära noll	17
Delmål	19
Människan	22
Miljömål: Göteborgarna har en hälsosam livsmiljö	22
Delmål	24
Strategier för genomförande	27
Vi agerar som föregångare	29
Vi skapar förutsättningar för att leva hållbart	30
Vi driver på utvecklingen av cirkulär ekonomi	31
Vi arbetar strategiskt med finansiering för ökad takt i omställningen	32
Vi driver på utvecklingen för hållbart byggande.....	33
Vi planerar för en grön och robust stad	34
Vi driver på utvecklingen av hållbara resor och transporter	35

Bilaga 1: Fördjupad beskrivning av mål och indikatorer

Inledning

Syftet med detta program

Göteborgs Stads miljö- och klimatprogram visar riktningen och är den gemensamma plattformen för stadens långsiktiga strategiska miljöarbete. Programmet lägger grunden för omställningen till en ekologiskt hållbar stad 2030 och är stadens övergripande styrande dokument för arbetet inom den ekologiska dimensionen av hållbar utveckling.

Vem omfattas av programmet

Detta program gäller för Göteborgs Stads samtliga nämnder och styrelser. Programmet gäller från dess antagande till 2030.

Bakgrund

I Göteborgs Stads budget för 2019 gavs miljö- och klimatnämnden tillsammans med kommunstyrelsen uppdraget att justera och uppdatera Göteborgs Stads miljöprogram. Kommunstyrelsen beslutade 2019 att ändra programmets namn till Göteborgs Stads miljö- och klimatprogram. Programmet har tagits fram av miljöförvaltningen i samverkan med stadsledningskontoret och experter i berörda förvaltningar och bolag.

Koppling till andra styrande dokument och lagstiftning

Göteborgs Stads budget är det övergripande styrdokumentet för samtliga styrelser och nämnder. På miljöområdet finns internationella överenskommelser som Parisavtalet, Agenda 2030 och lagstiftning som EU-direktiv. Det finns även nationell lagstiftning som Miljöbalken och tillhörande miljö kvalitetsnormer. Miljöbalkens mål är att främja en hållbar utveckling och på så sätt säkerställa levande och kommande generationer en hälsosam och god livsmiljö. Miljö kvalitetsnormer avspeglar den lägsta godtagbara miljö kvaliteten eller det önskade miljö tillståndet. Utöver lagstiftning finns det nationella miljö målssystemet med de nationella miljö målen. Syftet med miljö målen är att ge en långsiktig miljö politisk målbild och fungerar som vägledning för hela samhällets miljö arbete. Dessa är dessutom en konkretisering av den ekologiska dimensionen i Agenda 2030. De globala hållbarhetsmålen, Agenda 2030, är en universell agenda för en ekonomiskt, socialt och miljö mässigt hållbar utveckling.

Miljö- och klimatprogrammet relaterar huvudsakligen till följande planerande och reglerande styrande dokument i Göteborgs Stad:

Planerande styrande dokument

- Avfallsplan för Göteborgsregionen 2010–2020 (regional plan, antagen av GR)
- Cykelprogram för en nära storstad 2015–2025 (antagen av trafiknämnden)
- Förslag till ny översiktsplan för Göteborg (remissversion)
- Grönstrategi för en tät och grön stad (antagen av park- och naturnämnden)
- Göteborg 2035 Trafikstrategi för en nära storstad (antagen av trafiknämnden)
- Göteborgsregionen minskar avfallet - Avfallsplan för tretton kommuner till 2030 (remissversion)

- Göteborgs Stads friluftsprogram 2018–2025 (antagen av kommunfullmäktige)
- Göteborgs Stads folkhälsoprogram (antagen av kommunfullmäktige)
- Göteborgs Stads innovationsprogram 2018–2023 (antagen av kommunfullmäktige)
- Göteborgs Stads näringslivsstrategiska program (antagen av kommunfullmäktige)
- Göteborgs Stads plan för miljöfordonsarbete, fordonspooler och stöd till introduktion av elfordon (antagen av kommunfullmäktige)
- Göteborgs Stads program för attraktiv arbetsgivare 2019–2023 (antagen av kommunfullmäktige)
- Göteborgs stads program för en jämlik stad 2018–2026 (antagen av kommunfullmäktige)
- Göteborgs Stads åtgärdsprogram mot buller 2019–2023 (antagen av kommunfullmäktige)
- Målbild Koll2035 – Kollektivtrafikprogram för stornätet i Göteborg, Mölndal och Partille (regionalt program, antagen av kommunfullmäktige)
- Parkeringspolicy för Göteborgs Stad (antagen av kommunfullmäktige)
- Program för miljöanpassat byggande (antagen av fastighetsnämnden)
- Regionala miljömål för Västra Götaland (Länsstyrelsens styrande dokument)
- Strategi för utbyggnadsplanering, Göteborg 2035 (antagen av byggnadsnämnden)
- Åtgärdsprogram för kvävedioxid i Göteborgsregionen (Länsstyrelsen)
- Översiktsplan för Göteborgs Stad 2010–2020 (antagen av byggnadsnämnden)

Reglerande styrande dokument

- Göteborgs Stads riktlinje för styrning, uppföljning och kontroll (antagen av kommunfullmäktige)
- Gemensamma miljökrav vid upphandling av entreprenader (antagen av kommunfullmäktige)
- Göteborgs stads riktlinje för inköp och upphandling (antagen av kommunfullmäktige)
- Lokala föreskrifter för miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd för Göteborgs kommun (antagen av kommunfullmäktige)
- Miljöpolicy för Göteborgs Stad (antagen av kommunfullmäktige)
- Policy och riktlinjer för resor i tjänsten (antagen av kommunfullmäktige)
- Riktlinje för kompensationsåtgärder för ekosystemtjänster i plan- och exploateringsprojekt i Göteborgs stad (antagen av kommunfullmäktige)

Stödande dokument

Följande utredningar i miljöförvaltningens rapportserie utgör viktiga stödande dokument för miljö- och klimatprogrammet:

- 2019:11 Giftfri miljö i Göteborg – nuläge, omvärldsbevakning och förslag inför fortsatt arbete
- 2019:12 Hållbar mat i Göteborg – nuläge, omvärldsbevakning och förslag inför fortsatt arbete
- 2019:13 Skyddsvärda träd i Göteborgs Stad Urval av träd och områden för lagligt skydd.
- 2019:14 Trafikbuller i Göteborg - kartläggning 2018

- 2019:15 Luften i Göteborg - årsrapport 2018
- 2019:19 Översyn av Göteborgs Stads miljöövervakning - skyldigheter, kostnader och miljönyttor
- 2018:8 Ett gemensamt miljöledningssystem - kan Göteborgsmetoden användas som en del av Göteborg Stads styrning av miljöarbetet?
- 2018:9 Uppföljning av Göteborgs lokala miljömål 2017
- 2018:11 Styrning och ledning inom den ekologiska dimensionen av hållbar utveckling – nulägesbeskrivning, omvärldsanalys och utvecklingsförslag
- 2018:12 Miljögifter i Göteborgs vattendrag
- 2018:13 Fossilfritt Göteborg - vad krävs?
- 2018:14 God vattenstatus i Göteborg - nulägesbeskrivning, analys och förslag inför fortsatt arbete
- 2016:9 Arter och naturtyper i Göteborg – ansvarsarter och ansvarsbiotoper
- Rapporten ”Utveckla miljömålsuppföljningen -återrapportering av nämnduppdrag” diarienummer 2019-1680

Genomförande av detta program

Miljö- och klimatnämnden kommer att driva och samordna arbetet med att genomföra programmet utifrån nämndens uppdrag i reglementet att ”driva och samordna stadens arbete inom den ekologiska dimensionen av hållbar utveckling”.

Samtliga nämnder och styrelser ska i sin ordinarie verksamhetsplanering med stöd av deras miljöledningssystem, identifiera och prioritera de åtgärder som behöver genomföras inom sina respektive ansvarsområden, för att målen ska kunna nås. På detta sätt integreras miljöfrågorna i verksamheternas planering.

Miljöförvaltningen kommer i samråd med berörda förvaltningar och bolag att samordna framtagandet av stadenövergripande åtgärder som behövs för att målen ska nås och strategierna genomföras. Vid behov kommer dessa åtgärder att samlas i handlingsplaner. Det eventuella framtagandet av nya handlingsplaner ska komplettera befintliga planer som finns i staden och innehålla åtgärder som kräver ett tvärsektoriellt samarbete, både inom och utanför stadens organisation. För att säkerställa ett tydligt fokus på genomförande, och löpande kunna möta de hinder som uppstår, kommer den planerade processuppföljningen få stor betydelse för arbetet.

För programmets delmål pekas nämnder och styrelser ut som nyckelaktörer och för strategierna pekas samordningsansvariga och medansvariga ut. Nyckelaktörer har ett större ansvar att bidra till att delmålen nås. Samordningsansvariga för strategier ansvarar för att driva och samordna arbetet under övergripande ledning från miljöförvaltningen. Medansvariga deltar aktivt i det gemensamma arbetet i strategin. Fördelningen av ansvar för genomförande och samordning utgår från den aktuella nämndens eller styrelsens reglemente eller ägardirektiv.

Ett programråd bestående av representanter från akademi, näringsliv och civilsamhällets organisationer kommer att bildas och utgöra referensgrupp till arbetet med programmet. Programrådet kommer att ha en roll i att bedöma och rekommendera åtgärder samt bistå i analysen av stadens implementering av programmet. Rådet kommer även ge rekommendationer relaterat till uppföljningen och förslag till fortsatt arbete.

Uppföljning av detta program

Uppföljning och analys av måluppfyllelse kommer att genomföras av miljöförvaltningen vartannat år. Miljöförvaltningen kommer att sammanfatta och rapportera resultaten till både miljö- och klimatnämnden, kommunstyrelsen och kommunfullmäktige.

Miljöförvaltning samlar in information till valda indikatorer löpande under perioden och begär in inrapportering av information från stadens verksamheter vid behov. Genom stadens löpande arbete med miljöledningssystemet kommer miljöförvaltningen kunna följa verksamheternas implementering och arbete med programmet och dess mål.

För att komplettera uppföljningen av målen kommer en processinriktad uppföljning att genomföras för att identifiera både framgångar, svårigheter och möjliga vägar framåt. Resultaten kommer användas för lärande och ständig utveckling för ökad takt i genomförandet. Återkoppling kommer ske i relevanta grupper i staden, inom ordinarie arbete. Processuppföljningen kommer att genomföras inom ramen för miljö- och klimatnämndens samordnande av programmet.

Programmet kommer att utvärderas och eventuellt revideras under giltighetsperioden.

En ekologiskt hållbar stad – för naturen, klimatet och människan

Agenda 2030 är utgångspunkten

Miljö- och klimatprogrammet har sin utgångspunkt i FN:s globala hållbarhetsmål (Agenda 2030), Sveriges nationella miljömålssystem, Parisavtalet och de utmaningar som Göteborg som samhälle och Göteborgs Stad som organisation står inför för att klara omställningen till ett ekologiskt hållbart samhälle.

I de globala hållbarhetsmålen integreras de tre dimensionerna av hållbarhet: social, ekonomisk och ekologisk. Målen är odelbara och flera av målen är beroende och direkt kopplade till varandra, vilket innebär att positiv utveckling inom ett mål kan ge positiva effekter för ett annat mål. Den ekologiska dimensionen är en grundläggande förutsättning för att nå hållbarhet inom de ekonomiska och sociala dimensionerna. Miljö- och klimatprogrammet utgör det övergripande styrande dokumentet för arbetet inom ekologiska dimensionen av hållbar utveckling i Göteborgs Stad.

Göteborgs Stad driver på omställningen

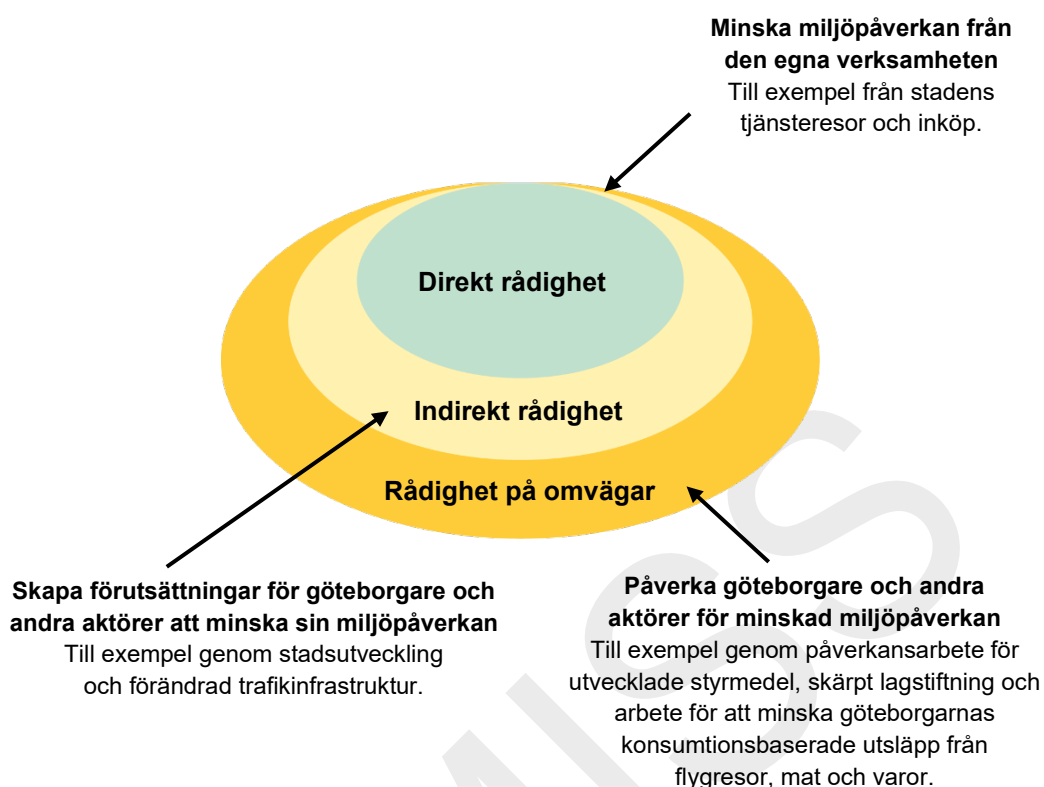
Städer har en avgörande roll för att nå de globala hållbarhetsmålen och de nationella miljömålen. Göteborgs Stad ska driva på omställningen till ett ekologiskt hållbart samhälle och vara en av världens mest progressiva städer när det kommer till att förebygga och åtgärda miljö- och klimatproblem. Våra barn och kommande generationer ska inte belastas med problem som vi själva kan lösa. Inte heller ska människor, djur och natur i andra länder behöva påverkas negativt av hur vi lever. För att lyckas med detta är samverkan mellan Göteborg Stad och näringsliv, invånare, akademi, andra städer och andra aktörer en förutsättning.

Miljömål för naturen, klimatet och människan

Programmet fokuserar på de största utmaningarna för ett ekologiskt hållbart Göteborg och innehåller tre miljömål som handlar om naturen, klimatet och människan. De tre miljömålen omfattar hela Göteborg. Under miljömålen finns tretton delmål som fokuserar på Göteborg Stads egen verksamhet.

För att miljömålen och delmålen ska kunna nås behöver förändringar ske i samhället som Göteborgs Stad har olika grad av rådighet över. Med rådighet menas i detta sammanhang i vilken mån staden kan påverka en fråga. Exempel på stadens olika grad av rådighet illustreras i bilden nedan. I arbetet med att nå målen behöver Göteborgs Stad arbeta med vår direkta och indirekta rådighet såväl som vår rådighet på omvägar.

Göteborgs Stads rådighet över miljöpåverkan i Göteborg

Under respektive miljömål och delmål finns en tabell med indikatorer, där nuläge och målvärde anges. Indikatorerna med målvärden konkretiserar vad det är som ska uppnås till angivet årtal.

Miljö- och klimatprogrammet gäller till 2030. Indikatorerna för de tre miljömålen och de flesta av delmålen har också 2030 som mållår. Ett antal av delmålen indikatorer har istället 2022, 2023, 2025 och 2027 som mållår. Det är för att dessa bedöms lättare att nå, att omställningen på dessa områden behöver skyndas på eller att det är något som behöver uppnås för att en annan indikatorns målvärde ska kunna nås till 2030. Utöver de indikatorer som finns i programmet kommer även andra indikatorer att användas i uppföljningen för bedömningar och analyser. I bilaga 1 finns en fördjupad beskrivning av mål och indikatorer.

Under respektive miljömål anges vilka av Sveriges nationella miljömål och de globala hållbarhetsmålen som miljömålet i huvudsak relaterar till.

Strategier och miljöledningssystem ger stöd i genomförandet

Programmet innehåller utöver målen sju strategier. Strategierna utgör en plattform för att hitta och utveckla de nya former av arenor och samverkan som är kritiska för att öka takten i genomförandet. De är även avgörande för att utveckla kapacitet i styrning och ledning för att klara omställningen. Genom strategierna kan staden arbeta i mer anpassningsbara processer som uppmuntrar till gemensamt lärande. Strategierna är tvärgående och bidrar alla på olika sätt till att samtliga miljömål kommer att nås.

Miljöledningssystemet i nämnder och styrelser utgör en stödprocess till miljö- och klimatprogrammet. Med hjälp av miljöledningssystemets systematik kan verksamheterna planera, genomföra, följa upp och förbättra sitt miljöarbete och prioritera de åtgärder som ger störst effekt, inom sin verksamhet, för att nå målen i programmet.

På nästa sida visas en översiktlig bild över de tre miljömålen med tillhörande delmål och programmets sju strategier. Delmålen är förkortade i bilden. Bilden ringas in av miljöledningssystemets fyra aktiviteter för ett systematiskt miljöarbete: planera, genomföra, följa upp och förbättra.

→ Planera

→ Genomföra

Ekologiskt hållbar stad 2030

Miljömål

Naturen

Göteborg har en hög biologisk mångfald

Klimatet

Göteborgs klimatavtryck är nära noll

Människan

Göteborgarna har en hälsosam livsmiljö

Delmål

1. Utvecklade naturvärden
2. Renare hav, sjöar och vattendrag
3. Biologisk mångfald i stadsmiljön
4. Minskad påverkan från inköp på biologisk mångfald

1. Halverad energianvändning
2. Förnybar energiproduktion
3. Minskad klimatpåverkan från transporter
4. Minskad klimatpåverkan från konsumtion
5. Servera miljömåltider

1. Inga skadliga ämnen
2. God luftkvalitet
3. God ljudmiljö
4. Närhet till grönområden

Strategier

Vi agerar som föregångare

Vi skapar förutsättningar för att leva hållbart

Vi driver på utvecklingen av cirkulär ekonomi

Vi arbetar strategiskt med finansiering för ökad takt i omställningen

Vi driver på utvecklingen för hållbart byggande

Vi planerar för en grön och robust stad

Vi driver på utvecklingen av hållbara resor och transporter

Förbättra ←

← Följa upp

Naturen

Miljömål: Göteborg har en hög biologisk mångfald

Målet innebär att Göteborg senast 2030 ska ha tillräckliga arealer av naturtyper och livsmiljöer med rätt skötsel för att bevara de arter som finns i kommunen och ge förutsättningar för att utveckla ekosystemtjänster.

Biologisk mångfald är grunden för välfungerande ekosystem

Förlusten av biologisk mångfald är ett av de största globala miljöproblemen idag enligt FN:s vetenskapliga expertpanel för biologisk mångfald, IPBES (Intergovernmental platform on biodiversity and ecosystem services). Användningen av mark och vatten förändras så att livsmiljöer för växter och djur försvinner, naturresurserna överutnyttjas och den globala uppvärmningen gör att arter som bygger upp ekosystemen försvinner.

En hög biologisk mångfald är också en förutsättning för att naturen ska kunna leverera de funktioner och nyttor som vi människor får av naturen. Dessa kallas ekosystemtjänster och är till exempel att naturen renar vatten och luft, insekter pollinerar grödor, att mikroorganismer och maskar gör jorden bördig och att vår hälsa förbättras av att vi vistas i naturen.

Globalt sett dör arter i en hög takt och ekosystem förstörs. Samtidigt finns goda förutsättningar att vända trenderna. I Göteborg finns en stor variation av livsmiljöer för många växter och djur. Vi behöver ta hand om och utveckla Göteborgs natur och dess rika växt- och djurliv till nytta för kommande generationer. Den framtiden kan Göteborgs Stad arbeta för eftersom vi:

- äger och sköter över hälften av Göteborgs mark
- har möjlighet att skydda naturområden med hjälp av miljöbalken
- hanterar Göteborgs avloppsvatten som når ut till vattendrag, sjöar och hav
- planerar Göteborgs stadsutveckling
- köper in mycket varor och tjänster samt kan ställa hårda krav i upphandlingar

Miljömålet följs upp både med hjälp av följande indikatorer och med delmålens indikatorer:

Indikatorer	Nuläge	Målvärde 2030
Andel välhävdade ängs- och betesmarker	55 procent (2017)	Mer än 90 procent
Areal skyddad natur	13 230 hektar (2019)	Minst 16 200
Antal kommunala biotopskydd och naturminnen	0 (2019)	10 respektive 15
Areal gräsmarker	2 112 hektar (2018)	Inte minskat jämfört med nuläget
Areal ädellövskog	1 734 hektar (2011)	Inte minskat jämfört med nuläget
Andel ytvattenförekomster med god ekologisk status	17 procent (2019)	100 procent

Målet relaterar till dessa nationella miljömål:

- Giffri miljö
- Ingen övergödning
- Levande sjöar och vattendrag
- Grundvatten av god kvalitet
- Hav i balans samt levande kust och skärgård
- Myllrande våtmarker
- Levande skogar
- Ett rikt odlingslandskap
- Ett rikt växt- och djurliv

Målet relaterar till dessa globala hållbarhetsmål:

- Ingen hunger
- God hälsa och välbefinnande
- Rent vatten och sanitet för alla
- Anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt
- Hållbara städer och samhällen
- Hållbar konsumtion och produktion
- Hav och marina resurser
- Ekosystem och biologisk mångfald

Delmål för naturen

1. Göteborgs Stad sköter och skyddar arters livsmiljöer så att naturvärdena utvecklas

Ansvarsbiotoper är livsmiljöer för växt- och djurarter som till exempel en kommun eller region ur ett nationellt perspektiv har ett särskilt stort ansvar att bevara och utveckla. Miljöförvaltningen har tagit fram 23 kategorier av ansvarsbiotoper för Göteborg. Många av ansvarsbiotoperna är beroende av kontinuerlig skötsel och brister i skötseln är ett av de stora hoten mot dem. Ett exempel är att välskötta hagmarker har minskat med nästan hälften från år 1990 till idag. Staden har inte heller all den kunskap som vi behöver för att göra rätt prioriteringar. Det medverkar till att vi inte sköter och skyddar naturvärdena tillräckligt idag.

För att nå målet behöver Göteborgs Stad inventera och bedöma skyddsbehovet för ansvarsbiotoperna så att vi kan göra rätt prioriteringar. Därefter behöver staden skapa ett långsiktigt skydd och skötsel för de biotoper som har behov av det.

Den största utmaningen är att öka insatserna i de särskilt skötselkrävande biotoperna så att vi bevarar och utvecklar deras särskilda naturvärden, även utanför skyddade områden. För områden som kräver betesdjur kan staden öka samverkan med sina arrendatorer och andra djurhållare. Staden behöver utveckla vårt arbete med de skyddsverktyg som lämpar sig för mindre områden, till exempel att skapa biotopskydd eller ingå naturvårdsavtal med privata markägare.

Indikatorer	Nuläge 2020	Målvärde 2025	Målvärde 2030
Andel inventerade kategorier av ansvarsbiotoper	80 procent	100 procent	-
Andel skyddsbedömda kategorier av ansvarsbiotoper	0 procent	100 procent	-
Areal ansvarsbiotoper, totalt samt på kommunal mark	Totalt 11 165 hektar varav 2 787 hektar kommunalt.	-	Kompletteras senast 2025 utifrån inventeringar
Andel ansvarsbiotoper med naturvårdsinriktad skötsel och andel med formellt skydd, totalt samt på kommunal mark	Naturvårdsinriktad skötsel: <i>kräver utveckling</i> Andel formellt skydd: totalt: 53 procent, kommunalt: 31 procent.	-	Kompletteras senast 2025 utifrån inventeringar

Nyckelaktörer: miljö- och klimatnämnden, byggnadsnämnden, park- och naturnämnden, fastighetsnämnden.

2. Göteborgs Stad arbetar för renare hav, sjöar och vattendrag

God vattenstatus i hav, sjöar och vattendrag är en miljö kvalitetsnorm som Sveriges vattenförvaltning ska nå till 2027. Det är bara ett fåtal vattenförekomster i Göteborg som har god status idag. Göteborgs Stad påverkar statusen på många olika sätt till exempel via utsläpp och i vår planering och skötsel av mark och vatten.

En utmaning ligger i att kraftigt minska stadens påverkan från punktutsläpp, dagvatten och markanvändning såväl i befintlig miljö som vid nybyggnation. Det kan innebära att effektivisera befintlig teknik men även att utveckla nya reningsmetoder.

Dagvattenhantering kräver tillgång till ytor för nya reningsanläggningar och ökat lokalt omhändertagande. För att minska dagvattenmängden till avloppsreningsverket krävs också separering av ledningar. Göteborgs Stad behöver även utveckla en konkret samverkan kring åtgärder med de kommuner som ligger uppströms i stadens vattendrag. Mellan 45–65 procent av vattenförekomsterna är i dagsläget oklassade när det gäller status för olika kvalitetsfaktorer. Det ger ett stort osäkerhetsintervall. En samlad och mer detaljerad bild av åtgärdsbehovet kommer att finnas i den åtgärdsplan för god vattenstatus som staden tar fram under 2020.

Indikatorer	Nuläge 2019	Målvärde 2027	Målvärde 2030
Andel vattenförekomster med god status för näringsämnen (kväve och fosfor), koppar och zink	Näringsämnen: 71 procent Koppar: 96 procent Zink: 93 procent	100 procent för samtliga parametrar och samtliga vattenförekomster	-
Bräddad mängd spillvatten	160 000 kubikmeter	-	Minskning av medelvärde per femårs-period
Utsläpp av BOD, kväve och fosfor från Ryaverket totalt och per ansluten person	BOD: 848 ton, 1,09 kg/person Kväve: 730 ton, 0,94 kg/person Fosfor: 26,4 ton, 0,03 kg/person	-	Minskning av medelvärde per femårs-period

Nyckelaktörer: kretslopp och vattennämnden, miljö- och klimatnämnden, park- och naturnämnden, Gryaab AB.

3. Göteborgs Stad ökar den biologiska mångfalden i stadsmiljön

Mycket av den biologiska mångfalden i Göteborg finns i stadsnära lägen. De gröna inslagen i stadsmiljön har en stor potential att med rätt skötsel ge ett viktigt bidrag till bevarandet av de arter som förekommer i Göteborg. Det kan röra sig om direkta livsmiljöer för växter och djur eller möjligheter att sprida sig i landskapet. Vissa naturvärden kan försämrans snabbt med fel eller utebliven skötsel.

Utmaningen ligger i att samtidigt som vi bygger ut staden i hög takt se till så att den biologiska mångfalden ökar och tas tillvara som en resurs för staden och dess invånare. Göteborgs Stad behöver ta fram en metodik där den biologiska mångfalden och de ekosystemtjänster som den tillhandahåller blir synliga i exploateringskalkylerna. Vi behöver också ta fram nya verktyg som kompletterar stadens arbetssätt med att beräkna grönytefaktor så att vi med smart planering kan kombinera stadsutveckling med biologisk mångfald. Vi behöver se till att områden med naturvärden sköts på rätt sätt. Det kan innebära att vi behöver ta fram nya skötselmetoder. I många fall kan en naturvårdsanpassad skötsel innebära mer extensiv skötsel jämfört med till exempel en gräsmatta.

Indikatorer	Nuläge	Målvärde 2030
Andel allmän plats med markanvändning "Natur" av total detaljplanerad yta	3,7 procent (2020)	Inte minskat jämfört med 2020
Andel grönytor som Göteborgs Stad äger inom <i>Blandad stadsbebyggelse</i> som har skötsel mål för biologisk mångfald (fördelat på natur, park, kvartersmark)	Kräver utveckling	100 procent
Andel grönyta inom "Blandad stadsbebyggelse" som sköts så att den biologiska mångfalden ökar - stickprov	Kräver utveckling	100 procent
Areal våtmarker (i stadsmiljö)	Kräver utveckling	Årlig ökning

Nyckelaktörer: park- och naturnämnden, lokalnämnden, idrott- och föreningsnämnden, Förvaltnings AB Framtiden.

4. Göteborgs Stad minskar vår påverkan från inköp på biologisk mångfald

Göteborgs Stads inköp av varor och tjänster påverkar den biologiska mångfalden såväl lokalt som globalt. Det kan vara träprodukter som kommer från hotade naturmiljöer eller palmolja från plantage som anlagts genom exploatering av regnskog. Vi har inom vissa områden krav på till exempel miljöcertifierade träprodukter men det saknas inom andra områden. De entreprenader som staden köper in har motsvarande påverkan via sina inköp men även direkt påverkan på biologisk mångfald i utförandet av entreprenaden.

En utmaning ligger i att med hjälp av ökad kunskap om hur stadens inköp påverkar biologisk mångfald, kunna ställa rätt krav i upphandlingar. Det är även viktigt att vi följer upp att kraven efterlevs vilket kan innebära metodutveckling.

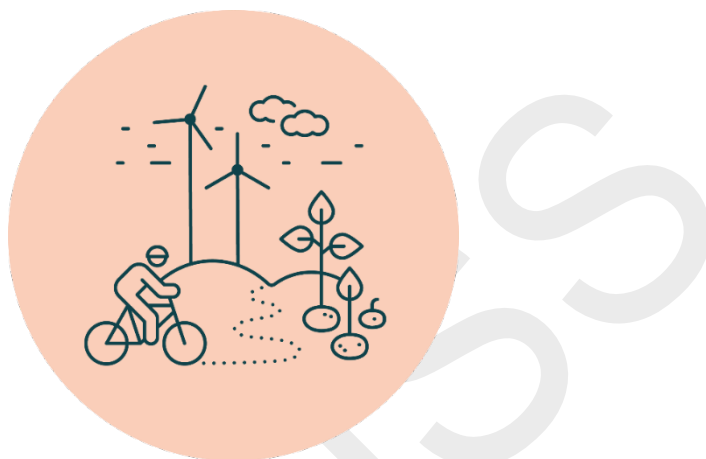
Indikatorer	Nuläge	Målvärde 2030
Andel upphandlingar som, där det är relevant, tar hänsyn till biologisk mångfald	Kräver utveckling	100 procent
Andel ramavtal som, där det är relevant, tar hänsyn till biologisk mångfald	Kräver utveckling	100 procent

Nyckelaktörer: nämnden för inköp och upphandling, trafiknämnden, fastighetsnämnden, kommande nämnd som ansvarar för äldreomsorg och hälso- och sjukvård.

Klimatet

Miljömål: Göteborgs klimatavtryck är nära noll

Målet innebär att Göteborgs klimatavtryck årligen ska minska med minst 7,6 procent till 2030 med sikte på att så snabbt som möjligt nå nollavtryck. Göteborgs Stad ska minska sina egna utsläpp i högre takt och använda samtliga tillgängliga verktyg och styrmedel för att driva på samhällets omställning.

En global uppvärmning under 1,5 grader

Medeltemperaturen i jordens atmosfär har hittills ökat med mer än en grad sedan förindustriell tid och effekterna av temperaturökningen märks redan. De åtaganden som hittills gjorts inom Parisavtalet beräknas leda till 3,2 graders uppvärmning.

FN:s klimatpanel IPCC (Intergovernmental Panel on Climate Change) pekar i sin specialrapport från 2018 på stora skillnader i konsekvenser vid 1,5 graders global uppvärmning jämfört med 2 graders global uppvärmning. Till exempel skulle hundra miljontals färre människor bli utsatta för klimateffekter och ökad fattigdom, värmeböljor och vattenbrist. Om världen ska lyckas begränsa klimatpåverkan till 1,5 graders uppvärmning måste de globala utsläppen minska med 45 procent till 2030 från 2010 års nivå och nå nettonollutsläpp 2050. De globala utsläppen behöver därmed minska med 7,6 procent per år mellan 2020 och 2030. Utsläppen på global nivå har de senaste tio åren ökat med 11 procent.

Göteborg bör ligga över den globala minskningstakten för att leva upp till Parisavtalet och siktet ska vara inställt på att så snabbt som möjligt minska klimatavtrycket till noll. Begreppet klimatavtryck inbegriper både de utsläpp som sker inom Göteborgs kommun och klimatpåverkan från konsumtionsbaserade utsläpp. Till de konsumtionsbaserade utsläppen räknas en produkts utsläpp, som skett i alla tidigare led innan den konsumeras, oavsett var i världen dessa utsläpp sker. För att nå målet krävs omfattande förändringar inom samtliga samhällssektorer.

Göteborgs Stads roll i detta är att agera som ett föredöme i arbetet med att nå målen och säkerställa att våra åtgärder inte enbart minskar lokala utsläpp utan även de totala utsläppen i Sverige, Europa och världen. Det är även viktigt att prioritera åtgärder som är skalbara och användbara i andra kommuner och städer.

Även om fokus ligger på att minska utsläppen så behöver Göteborgs Stad arbeta för att möjliggöra och applicera tekniker för koldioxidinfångning.

Göteborgs Stad är en viktig drivkraft i klimatomställningen av Göteborg framför allt i kraft av rådigheten över ett stort antal styrmedel som kan skapa förutsättningar för omställningen, men också i kraft av att vara en stor organisation med betydande egna möjligheter att minska utsläppen. Den framtiden kan Göteborgs Stad arbeta för eftersom vi:

- planerar Göteborgs stadsutveckling och trafikinfrastruktur
- köper in mycket varor och tjänster samt kan ställa hårda krav i upphandlingar
- ansvarar för en betydande del av energiproduktionen och energiinfrastrukturen
- kan påverka energianvändningen i våra lokaler och bostäder
- kan minska klimatpåverkan vid byggande av lokaler och bostäder
- kan påverka energianvändning och klimatpåverkan genom tillsyn, rådgivning, utbildning och kunskapsspridning
- kan genom utbildning och rådgivning driva och möjliggöra förändringar till mer hållbara livsstilar och konsumtionsmönster

Miljömålet följs upp både med hjälp av följande indikatorer och med delmålens indikatorer:

Indikatorer	Nuläge 2017	Målvärde 2030
Utsläpp av växthusgaser per invånare och år inom Göteborgs geografiska område (inkluderar både utsläpp från den handlande och icke handlande sektorn)	3,9 ton koldioxidekvivalenter per invånare och år	1,4 koldioxidekvivalenter per invånare och år
Konsumtionsbaserade utsläpp av växthusgaser per invånare i Sverige	8,9 ton koldioxidekvivalenter per invånare och år	3,3 koldioxidekvivalenter per invånare och år

Målet relaterar till dessa nationella miljömål:

- Begränsad klimatpåverkan
- Giftfri miljö
- Ett rikt odlingslandskap
- God bebyggd miljö
- Ett rikt växt- och djurliv

Målet relaterar till dessa globala hållbarhetsmål:

- Hälsa och välbefinnande
- Hållbar energi för alla
- Anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt
- Hållbar industri, innovationer och infrastruktur
- Hållbara städer och samhällen
- Hållbar konsumtion och produktion

Delmål för klimatet

1. Göteborgs Stad halverar energianvändningen per invånare

En energieffektivisering av hela samhället är en förutsättning för ett energisystem utan negativ klimatpåverkan. Minskad energianvändning ger goda förutsättningar att ställa om energiproduktionen från fossila till förnybara energikällor. Att hushålla med begränsade biobaserade resurser, som kan användas för klimatomställning av andra sektorer, är nödvändigt.

Delmålet innebär att primärenergianvändningen i Göteborg ska minska med minst 50 procent per invånare till 2030 jämfört med 2010. Delmålet omfattar all energianvändning i bostäder, lokaler, offentlig verksamhet och näringsliv, exklusive resor och transporter. Med primärenergi räknas hela kedjan, från utvinning till användning, inte bara den faktiska slutanvändningen. Mellan 2010 och 2017 minskade den totala primärenergianvändningen per invånare i Göteborg med 26 procent.

För att kunna nå målet måste staden prioritera en energieffektivisering av det befintliga beståndet av bostäder och lokaler samtidigt som nya byggnader byggs med hög energiprestanda. På samhällsnivå är näringslivet den sektor som har störst energianvändning och för att uppnå målet behöver Göteborgs Stad bland annat använda och utveckla vår rådgivning, tillsyn och Gothenburg Climate Partnership. Ju närmare målet är att nås desto svårare blir det att energieffektivisera de sista procenten då den ekonomiska lönsamheten i effektiviseringen minskar.

Indikatorer	Nuläge	Målvärde 2030
Total primärenergianvändning per invånare inom kommunens gränser, exklusive transport	40 MWh per invånare (2010) 30 MWh per invånare (2017)	20 MWh per invånare
Primärenergianvändningen per kvadratmeter (verksamhetsel, fastighetsel och värme) i Göteborgs Stads egna lokaler och bostäder	Lokaler 183 kWh/kvm (2010) 180 kWh/kvm (2017) Bostäder 106 kWh/kvm (2009) 94 kWh/kvm (2017)	Lokaler 134 kWh/kvm Bostäder 76 kWh/kvm

Nyckelaktörer: Förvaltnings AB Framtiden, lokalnämnden, Higab AB, miljö- och klimatnämnden, kommunstyrelsen.

2. Göteborgs Stad producerar enbart energi av förnybara källor

Göteborg har goda förutsättningar för ett energisystem med minimal klimatpåverkan. Med ett väl utbyggt fjärrvärmenät och Göteborgs Stad som producent av fjärrvärme, fjärrkyla och el har staden stor rådighet över den omställning av energisystemet som krävs, från fossilt till förnybart.

Göteborgs Stad äger genom Göteborg Energi AB värme- och kraftvärmeverk som producerar både värme och el med fossila bränslen och för att nå målet ska dessa fossildrivna produktionsanläggningar konverteras till att drivas på förnybara bränslen. En utmaning med en sådan konvertering är de ekonomiska investeringar som krävs samt att det ska ske på relativt kort tid. Det är samtidigt viktigt att staden arbetar med delmålet *Energianvändningen per invånare i Göteborg ska halveras* för att göra övergången till ett hållbart energisystem lättare.

Indikator	Nuläge	Målvärde 2025
Andelen el och fjärrvärme som produceras av förnybara bränslen i Göteborg Energi AB produktionsanläggningar	El 1,6 procent (2010) 20 procent (2018) Fjärrvärme 35 procent (2010) 69 procent (2018)	El 100 procent Fjärrvärme 100 procent

Nyckelaktör: Göteborg Energi AB.

3. Göteborgs Stad minskar klimatpåverkan från resor och transporter

Vägtrafiken är den näst största källan till geografiska utsläpp av växthusgaser i Göteborg, efter raffinaderierna. Göteborg har som storstad större möjligheter till en högre andel kollektivtrafik, gång, cykel och effektivare godstransporter än Sverige som helhet. Delmålet för trafikens utsläpp är därför satt högre än motsvarande nationella mål. Delmålet innebär att klimatpåverkan från resor och transporter i Göteborg ska minska med minst 90 procent till 2030 jämfört med 2010 och det motoriserade vägtrafikarbetet i Göteborg ska minska till 2030 (nuläge och målvärde tas fram under remissperioden). Mellan 2010 och 2017 har utsläppen av växthusgaser från resor och transporter i Göteborg minskat med 5,4 procent.

För att nå delmålet krävs överflyttning av bilresor till kollektivtrafik, gång och cykel samt av gods från väg till järnväg och sjöfart. Vidare krävs att användningen av fossila drivmedel upphör och ersätts med olika förnybara drivmedel och elfordon. Tillgången på förnybara drivmedel kommer inte att räcka till dagens vägtrafikvolym och dessutom sjöfart, flyg och arbetsmaskiner samt övriga sektorer. Därför behöver också vägtrafikens volym minska.

Indikatorer	Nuläge	Målvärde 2023	Målvärde 2030
Vägtrafikarbete, det vill säga antal körda kilometer med alla typer av motoriserade vägfordon per vardagsdygn	Tas fram under remissperioden	-	Tas fram under remissperioden
Utsläpp av växthusgaser från resor och transporter i Göteborg (ton koldioxidekvivalenter per år)	999 931 ton (2010) 945 553 ton (2017)	-	Minst 90 procent lägre jämfört med 2010
Andel av Göteborgs Stads fordon som är fossilfria	55 procent (2019) (lätta fordon)	100 procent	-

Nyckelaktörer: trafiknämnden, byggnadsnämnden, Göteborgs Hamn AB, Göteborgs Stads Leasing AB, Göteborgs Stads Kollektivtrafik AB.

4. Göteborgs Stad minskar vår klimatpåverkan från konsumtion med 90 procent

Göteborgs Stad är en av Sveriges största inköpare med beställningar på omkring 23 miljarder kronor årligen. Samtidigt orsakar stadens verksamheter runt 500 miljoner ton avfall årligen. Delmålet innebär att utsläppen av växthusgaser från stadens inköp ur ett livscykelperspektiv ska minska med minst 90 procent. Delmålet är satt mot bakgrund av

att alla samhällssektorer behöver bära sin del av utsläppsminskningarna och att Göteborgs Stad har full rådighet över sin egen verksamhet.

För att nå målet behöver stadens inköp, upphandling, användning och avyttring av varor och tjänster behovsbedömas, systematiseras och effektiviseras. Investeringar ska klimatbedömas innan beslut för att inte bidra till ökad negativ klimatpåverkan.

Utmaningen för att nå målet består främst i mängden, små och större, beslut som behöver tas inom Göteborgs Stad och behovet av samordning och gemensamma prioriteringsrutiner för stadens inköp och investeringar.

Indikatorer	Nuläge	Målvärde 2025	Målvärde 2030
Utsläpp av växthusgaser ur ett livscykelperspektiv från inköpta inventarier, produkter, material och tjänster i Göteborgs Stad (ton koldioxidekvivalenter per år och heltidsanställd)	Kräver utveckling	-	Minst 90 procent lägre än basår
Utsläpp av växthusgaser ur ett livscykelperspektiv från ny- och ombyggda byggnader och anläggningar i Göteborgs Stads regi samt vid nyexploatering på mark med markanvisningar (kg koldioxidekvivalenter /m ²)	Tas fram under remissperioden	Minst 50 procent lägre än basår	Minst 90 procent lägre än basår
Andel investeringskronor i Göteborgs Stad som medför minskad eller ingen klimatpåverkan (procent respektive år)	Kräver utveckling	-	100 procent

Nyckelaktörer: nämnden för inköp och upphandling, lokalnämnden, Älvstranden Utveckling AB, Förvaltnings AB Framtiden, Framtiden Byggutveckling AB, Higab AB, Förvaltnings AB GöteborgsLokaler, Göteborgs Stads Leasing AB, kommunstyrelsen, miljö- och klimatanämnden.

5. Göteborgs Stad serverar 100 procent miljömåltider

Produktion och konsumtion av mat har en betydande miljö- och klimatpåverkan. I Göteborgs Stad serveras varje år runt 20 miljoner måltider på förskolor, skolor, äldreboenden och andra boenden. Konceptet miljömåltider, som använts i stadens offentliga kök under ett antal år, innebär måltider som är säsonganpassade, baserade på miljömärkta råvaror, stor andel vegetabilier och baljväxter, fisk som inte är utrotningshotad, etisk hänsyn och minskat matsvinn. Delmålet innebär att samtliga måltider som finansieras av Göteborgs Stad eller serveras av externa aktörer enligt avtal med stadens verksamheter ska följa uppdaterade kriterier för miljömåltider.

För att målet ska nås krävs en utvecklad samordning och uppföljning av arbetet med miljömåltider, förtydligade rutiner och utveckling av det upphandlade livsmedelssortimentet.

Indikatorer	Nuläge	Målvärde 2025	Målvärde 2030
Andel måltider finansierade av Göteborgs Stad som följer kriterierna för miljömåltider	Kräver utveckling	100 procent	-
Andel måltider serverade enligt avtal med staden, som följer kriterierna för miljömåltider	Kräver utveckling	-	100 procent

Nyckelaktörer: förskolenämnden, grundskolenämnden, utbildningsnämnden, kommande nämnd som ansvarar för äldreomsorg, idrott- och föreningsnämnden, park- och naturnämnden, Göteborg & Co AB, Liseberg AB, kulturnämnden, Got Event AB.

Människan

Miljömål: Göteborgarna har en hälsosam livsmiljö

Målet innebär att göteborgarnas hälsa och välbefinnande ska främjas genom bättre luftkvalitet och ljudmiljö samt minskad användning av skadliga ämnen. Göteborg ska vara en grön och robust stad där ekosystemtjänster nyttjas för att tillgodose människors behov, nu och i framtiden.

En miljö för hälsa och välbefinnande

Den fysiska livsmiljön göteborgarna lever och verkar i har stor betydelse för hälsa och välbefinnande. Miljömålet och delmålen handlar om att förstärka de miljöhälsosfaktorer som påverkar människor positivt och att minska påverkan från de faktorer som har en negativ påverkan. Genom att skapa hälsosamma livsmiljöer ger staden göteborgarna förutsättningar för att få en god livskvalitet.

Exponering för skadliga ämnen, luftföroreningar och miljöer med höga ljudnivåer kan ge människor hälsoproblem. Barn är särskilt sårbara och därför är deras livsmiljöer prioriterade. När vi tar hänsyn till de yngsta invånarna får det positiva effekter för alla i Göteborg.

Vägtrafiken är den största utsläppskällan till luftföroreningar och främsta orsaken till buller utifrån ett hälsoperspektiv. Därför behöver gång, cykel och kollektivtrafik prioriteras i stadens planering och förvaltning.

Göteborgs Stad skapar en grön och robust stad genom att använda, bevara och utveckla naturens nyttor, så kallade ekosystemtjänster. Med hjälp av vatten- och grönytor kan vi både utjämna klimatförändringarnas effekter, dämpa buller och rena luft samt ge göteborgarna tillgång till hälsosamma miljöer. Den framtiden kan Göteborgs Stad arbeta för eftersom vi:

- planerar Göteborgs stadsutveckling och trafikinfrastruktur
- köper in mycket varor och tjänster och kan då ställa krav i upphandlingar.

Miljömålet följs upp både med hjälp av följande indikatorer och med delmålens indikatorer:

Indikatorer	Nuläge	Målvärde 2030
Utsläpp av kväveoxider (NOx) från vägtrafik i Göteborg	1331 ton (2017) 1940 ton (2010)	Minst 90 procent lägre jämfört med 2010
Utsläpp av partiklar (PM 10) från vägtrafik i Göteborg	324 ton (2017) 307 ton (2010)	Tas fram under remissperioden
Andel grön och blå yta i stadsbebyggelse	Tas fram under remissperioden	Tas fram under remissperioden
Tillgång till "svala öar"	Kräver utveckling	Kräver utveckling
Andel detaljplaner på kommunal mark där grönytefaktorer är satta i samrådet (procent /år)	3 procent (2019)	100 procent
Ämnen i rötslam	Medelvärden mg/kg (2018) Kvicksilver: 0,6 Kadmium: 0,8 Bly: 21,9 Nickel: 20,2 Krom: 25,3 Zink: 682,0 Silver: 1,6 Linjära alkylsulfater: 633 PCB-7: 0,015 PAH-6: 0,87 Nonylfenol: 6,1	Minskade halter

Målet relaterar till dessa nationella miljömål:

- Frisk luft
- Giffri miljö
- God bebyggd miljö

Målet relaterar till dessa globala hållbarhetsmål:

- Ingen hunger
- Hälsa och välbefinnande
- God utbildning
- Rent vatten och sanitet för alla
- Hållbar industri, innovationer och infrastruktur
- Hållbara städer och samhällen
- Hållbar konsumtion och produktion
- Bekämpa klimatförändringarna
- Hav och marina resurser

Delmål för människan

1. Göteborgs Stad slutar använda skadliga ämnen

Genom att fasa ut användningen av de ämnen som är utpekade av Kemikalieinspektionen som särskilt skadliga, minskar risken att människor utsätts för hälsoproblem i form av exempelvis hormonstörningar, cancer och allergier. Barn är extra sårbara för påverkan från kemiska ämnen och de får större exponering än vuxna i förhållande till sin kroppsvikt.

Delmålet innebär att stadens förvaltningar och bolag ska fasa ut och till 2030 sluta använda utfasnings- eller riskminskningsämnen. Arbetet med att minimera skadliga ämnen går framåt och andelen förvaltningar och bolag som har kemikalieförteckningar samt arbetar med att byta ut produkter med utfasningsämnen ökar. Trots detta är det fortfarande flera verksamheter som inte lever upp till lagkraven och stadens egen styrning inom kemikalieområdet.

En förutsättning för att nå målet, utöver att takten måste öka, är att såväl berörda chefer som medarbetare får relevant utbildning i förhållande till ansvar och roller. Det handlar bland annat om lagstiftning och grundläggande kunskaper för bedömning vid inköp av kemiska produkter och varor.

Indikatorer	Nuläge 2020	Målvärde 2030
Antal utfasningsämnen och riskminskningsämnen i kemiska produkter som används i stadens verksamheter	Utfasningsämnen: 548 produkter Prioriterade riskminskningsämnen: 606 produkter Hormonstörande ämnen som är upptagna på SIN-listan: 74 produkter	Nära noll
Antal utfasningsämnen och riskminskningsämnen i kemiska produkter som används i upphandlad entreprenad och tjänst	Kräver utveckling	Nära noll

Nyckelaktörer: nämnden för inköp och upphandling, miljö- och klimatnämnden.

2. Göteborgs Stad säkrar en god luftkvalitet för göteborgarna

I Göteborg står vägtrafiken för det enskilt största bidraget till höga halter av luftföroreningar på platser där människor bor och vistas. Luftföroreningar ger ökad risk för hjärt- och kärlsjukdomar, luftvägssjukdomar och cancer. Barn, särskilt de mindre barnen, är extra sårbara för luftföroreningar. Förskolor ligger ofta centralt, eller nära hårt trafikerade vägar. Dessutom vistas barn ofta utomhus under den tid då de högsta nivåerna av luftföroreningar förekommer, under morgon och sen eftermiddag. Delmålet innebär att Göteborgs Stad ska säkerställa att luftkvaliteten vid förskolegårdar och bostäder uppfyller det nationella miljömålet för frisk luft. Den senaste kartläggningen visade att 76 procent av förskolegårdarna och 73 procent av bostäderna hade en kvävedioxidhalt utomhus understigande 20 mikrogram per kubikmeter, beräknat som årsmedelvärde.

Utmaningarna för att säkerställa en god luftkvalitet är huvudsakligen kopplade till att minska påverkan från trafiken. För att nå målet behöver vägtrafiken minska till förmån för cykel, gång och kollektivtrafik. Även övergången till en elektrifierad fordonsflotta bidrar till att nå målet.

Indikatorer	Nuläge	Målvärde 2030
Andel förskolegårdar med en kvävedioxidhalt (NO ₂) understigande 20 mikrogram per kubikmeter, beräknat som årsmedelvärde på de delar av gården som är avsedda för lek, vila och pedagogisk verksamhet	76 procent (2015)	Tas fram under remissperioden
Andel bostäder med en kvävedioxidhalt (NO ₂) understigande 20 mikrogram per kubikmeter, beräknat som årsmedelvärde	73 procent (2015)	Nära 100 procent

Nyckelaktörer: byggnadsnämnden, fastighetsnämnden, Förvaltnings AB Framtiden, lokalnämnden, miljö- och klimatinämnden, park- och naturnämnden, trafiknämnden, Älvstranden Utveckling AB.

3. Göteborgs Stad säkrar en god ljudmiljö för göteborgarna

Buller är ett omfattande problemområde och den miljöstörning som påverkar flest göteborgare. Barn, särskilt de mindre barnen, är extra sårbara för bullerstörningar och nuvarande nationella rekommendationer är högst 50 dBA ekvivalentnivå för förskolegårdar. Genom att säkerställa att stadens förskolegårdar, bostäder och grönområden uppfyller de riktvärden som finns för att skydda människors hälsa, minskar risken för bland annat hjärt- och kärlsjukdomar samt sömnstörningar. Tillgång till parker, natur- och rekreationsområden med goda ljudkvaliteter i nära anslutning till bostaden kan ha en positiv inverkan på ljudmiljön för de boende.

Utmaningarna för Göteborgs Stad är att förbättra miljöer som idag är bullriga, skapa nya goda ljudmiljöer och behålla miljöer som idag är relativt fria från buller. För att nå delmålet behöver vägtrafiken minska till förmån för cykel, gång och kollektivtrafik. Staden behöver rikta sina insatser till åtgärder vid källan, utveckla nya sätt att bygga stad och omfatta fler områden än de mest bullerutsatta bostäderna. Det kommer att behövas bullerskyddande åtgärder till befintliga förskolegårdar, bostäder och parker.

Indikatorer	Nuläge	Målvärde 2030
Andel förskolegårdar med en ekvivalent ljudnivå (Leq) <50 dBA på de delar av gården som är avsedd för lek, vila och pedagogisk verksamhet	ca 60 procent (2015)	80 procent
Andel bostäder med en högt bullerexponerad bostadsfasad (en ekvivalent ljudnivå överskridande 60 dBA) som har tillgång till en ljuddämpad sida med Leq <50 dBA	Tas fram under remissperioden	Tas fram under remissperioden
Andel parker, natur- och rekreationsområden där en god ljudnivå är av betydelse, med en ekvivalent ljudnivå (Leq) <50 dBA	Tas fram under remissperioden	Tas fram under remissperioden

Nyckelaktörer: byggnadsnämnden, fastighetsnämnden, Förvaltnings AB Framtiden, lokalnämnden, miljö- och klimatinämnden, park- och naturnämnden, trafiknämnden, Älvstranden Utveckling AB.

4. Göteborgs Stad säkrar närheten till grönområden och nyttjar ekosystemtjänster

Med ökade klimatförändringar kommer de gröna ytorna i staden att få en ännu större betydelse både för människors välbefinnande och stadens motståndskraft mot extremt väder. Genom att säkra tillgången till grönytor, såväl bostadsnära områden som parker och förskolegårdar, gynnas människors fysiska och psykiska hälsa. Grönytor levererar även nyttor som att omhänderta nederbörd, ha en temperatutjämnande effekt, dämpa buller och rena luft.

För att nå delmålet behöver Göteborgs Stad bli bättre på att nyttja, bevara och utveckla ekosystemtjänster i planering, byggnation och förvaltning. Göteborgs Stad behöver också prioritera människors närhet till grönytor. Utmaningen ligger i att samtidigt som vi bygger ut och förtätar staden prioritera närhet till grönområden med höga kvaliteter. För detta behöver Göteborgs Stad beräkna samhällskostnader kopplat till människors hälsa och välbefinnande i tidigt planskede och inkludera de nyttor ekosystemtjänster kan bidra med för maximal samhällsnytta. När det gäller den gröna ytan på förskolegårdar ligger utmaningen framförallt i att åtgärda befintliga förskolor.

Indikatorer	Nuläge	Målvärde 2030
Andel förskolegårdar med en grönytefaktor som är större än 0,45 och en friyta som är större än 35 kvadratmeter per barn	Grönytefaktor 21 procent (2015) Friyta 47 procent (2015)	Tas fram under remissperioden
Andel invånare med tillgång till grönområde större än 0,2 hektar inom 300 meter	Tas fram under remissperioden	Nära 100 procent

Nyckelaktörer: byggnadsnämnden, förskolenämnden, Förvaltnings AB Framtiden, kommunstyrelsen, lokalnämnden, miljö- och klimatnämnden, park- och naturnämnden, Älvstranden Utveckling AB.

Strategier för genomförande

För att både lyckas med omställningen till en ekologiskt hållbar stad och öka takten i genomförandet är det avgörande att Göteborg Stad kraftsamlar. Den övergripande utmaningen för att nå programmets mål är att genomföra åtgärder som åstadkommer förändringar. Därför innehåller miljö- och klimatprogrammet sju strategier:

- Vi agerar som föregångare
- Vi skapar förutsättningar för att leva hållbart
- Vi driver på utvecklingen av cirkulär ekonomi
- Vi arbetar strategiskt med finansiering för ökad takt i omställningen
- Vi driver på utvecklingen för hållbart byggande
- Vi planerar för en grön och robust stad
- Vi driver på utvecklingen av hållbara resor och transporter

Strategierna utgör en plattform för att driva och samordna arbetet med åtgärder inom staden och tillsammans utveckla nya lösningar och arbetssätt, inom staden och med omgivande samhälle. Syftet med strategierna är att staden, under miljöförvaltningens ledning, ska vara i en ständigt lärande process för att öka takten i omställningen och nå målen i miljö- och klimatprogrammet.

Strategierna är tvärgående och bidrar alla på olika sätt till att nå samtliga miljömål. Att arbeta inom ramen av strategier syftar till att skapa mervärden ur redan pågående uppdrag och att samla ansvar och driva på utveckling inom områden där ansvaret idag är utspritt.

Samordningsansvarig driver och samordnar sin strategi

För varje strategi finns en samordningsordningsansvarig nämnd eller styrelse utpekad. Ansvaret innebär att driva och samordna sin strategi under övergripande ledning från miljöförvaltningen. Att driva och samordna inom samordningsansvaret innebär att för varje strategi:

- särskilt identifiera hinder och utmaningar för framdrift och ta fram förslag till möjliga, tvärssektoriella och innovativa, lösningar
- säkerställa att omvärldsbevakning sker och att omsättning av kunskap och erfarenhet från andra nyttiggörs i stadens arbete.

För varje strategi pekas även medansvariga ut. Dessa nämnder och styrelser har en självklar roll i arbetet. Att vara medansvarig innebär att:

- delta aktivt i det gemensamma arbetet, se ovan, med strategierna utifrån sitt uppdrag
- bidra med aktuell lägesrapport från relevanta uppdrag och pågående arbete i sin verksamhet, bidra med omvärldsbevakning och förslag på nya sätt att arbeta.

Utöver dessa finns ytterligare nämnder och bolag med en roll, där grad av engagemang kan variera och där samordningsansvarig har uppdrag att involvera dessa på bästa sätt.

Generella utgångspunkter

Alla strategier tar utgångspunkt i att samverkan, innovation, digitalisering och kommunikation är centrala möjliggörare för att lyckas.

Samverkan inom Göteborgs Stad, regionalt, nationellt och internationellt är nödvändig för att ge effekt inom strategiarbetet. Genom aktivt partnerskap i lokala, nationella och internationella sammanhang prövar staden nya arbetssätt och utmanar vedertagna arbetssätt på ett sätt som innebär att Göteborg agerar lokalt för att bidra globalt.

*Göteborgs Stads innovationsprogram*s syfte är att skapa ett strukturerat arbete med innovation i stadens verksamheter och utgör därför en utgångspunkt för allt innovationsarbetet i staden. Att tänka nytt både vad gäller tekniska och institutionella lösningar är centralt för att lyckas nå målen i programmet.

Program för e-samhälle Informations- och kommunikationsteknologi är nödvändiga verktyg för omställningen till ett modernt ekologiskt hållbart samhälle. Göteborgs stad ska på ett systematiskt och öppet sätt använda digitaliseringens möjligheter för att sprida information, kunskap och erfarenheter både internt och externt.

Kommunikationspolicy Göteborgs stad ska på ett systematiskt och öppet sätt sprida data, kunskaper och erfarenheter internt och externt. Genom att nyttja en stadengemensam kommunikationsplattform som förvaltningar och bolag i staden använder så utvecklar och effektiviserar vi kommunikationen kring stadens strategiska miljöarbete.

Varje strategi har relateras till några av de breda övergripande programmen som finns i staden: *Göteborgs stads näringslivsstrategiska program 2018-2035*, *Göteborgs Stads innovationsprogram 2018-2023*, *Göteborgs Stads program för attraktiv arbetsgivare 2019–2023*, *Göteborgs Stads program för en jämlik stad 2018-2026* och *Förslag till ny översiktsplan för Göteborg*. Samverkan med dessa program är avgörande för att utveckla synergier och att integrera miljö- och klimatpolitiken i relevanta politikområden, vilket är nödvändigt för att nå målen.

Strategi: Vi agerar som föregångare

Vi i Göteborgs Stad ska driva på omställningen till ett ekologiskt hållbart samhälle och vara en av världens mest progressiva städer när det gäller att förebygga och åtgärda miljö- och klimatproblem. Därför ska vi påbörja omställningen hos oss själva, dels för att vi är en stor organisation med betydande miljöpåverkan dels för att vi trovärdigt ska kunna inspirera och påverka andra.

Här behöver representanter för staden visa ledarskap och driva påverkansarbete nationellt och på EU-nivå. Genom att ha rätt kompetens, samarbeta med akademi, näringsliv och civilsamhällets organisationer, visa på goda exempel och resultat ska vi också påverka beslutsfattare nationellt och på EU-nivå så att styrmedlen skärps och lagstiftning förändras.

Strategin innebär exempelvis att:

- Göteborgs Stad driver i samarbete med andra städer och relevanta aktörer ett aktivt påverkansarbete gentemot beslutsfattare på nationell och EU-nivå med syfte att utveckla ändamålsenliga styrmedel och lagstiftning för att skynda på omställningen till ett ekologiskt hållbart samhälle.
- Göteborgs Stads verksamheter utvecklar kompetens för att möta de utmaningar som finns i omställningen genom att utbilda personal och attrahera kompetent arbetskraft. Avgörande i omställningen är ett modigt ledarskap.
- Göteborgs Stad går, i samverkan med akademien, civilsamhällets organisationer, näringsliv och andra kommuner, före inom strategiskt viktiga områden och nyttjar stadens satsning på testbäddar för att driva omställningen.
- Göteborgs Stad kommunicerar, på ett genomtänkt och tydligt sätt, goda exempel på vad vi gör på miljöområdet för att inspirera såväl internt som externt. Stadens verksamheter ska också vara förebilder i den dagliga kontakten med invånare, företagare och andra aktörer.

Samordningsansvarig: miljö- och klimatnämnden

Medansvariga: Business Region Göteborg AB, Gothenburg European Office AB, kommunstyrelsen

Strategin samverkar med följande stadenövergripande strategier:

Göteborg stärker näringslivets förutsättningar för innovation (*Göteborgs stads näringslivsstrategiska program 2018–2035*)

Utveckla och förvalta processer, metoder och verktyg som stärker innovationsförmågan (*Göteborgs Stads innovationsprogram 2018-2023*)

Vi använder kompetensen ändamålsenligt genom nya sätt att organisera och bemanna (*Göteborgs Stads program för attraktiv arbetsgivare 2019–2023*).

Strategi: Vi skapar förutsättningar för att leva hållbart

I den hållbara staden ska det vara enkelt för alla att göra miljösmarta val. Göteborgs Stad ska genom sina nämnder och styrelser skapa förutsättningar för de som besöker, bor och arbetar i Göteborg att leva hållbart. Göteborgs Stad ska använda alla de verktyg och styrmedel som staden förfogar över för att skapa förutsättningar för en hållbar livsstil. Med andra ord göra det hållbara valet till standard.

Strategin innebär exempelvis att:

- Göteborgs stad ska planera och bygga Göteborg på ett sätt som underlättar en hållbar livsstil.
- Göteborgs Stads tjänster, service och evenemang ska alltid vara miljö- och klimatsmarta.
- Göteborgs Stad ska bidra med användbara verktyg, kommunicera med och ge råd till göteborgarna, näringsliv och civilsamhällets organisationer om vad de själva kan göra för att bidra till omställningen till ett hållbart samhälle.
- Göteborgs Stad ska underlätta för utvecklingen av delningsekonomi i Göteborg.
- Göteborgs Stad ska ta till vara på idéer och bjuda in civilsamhällets organisationer till att samskapa lösningar för ett hållbart Göteborg.

Samordningsansvarig: nämnden för konsument- och medborgarservice

Medansvariga: miljö- och klimatnämnden, byggnadsnämnden, trafiknämnden, kretslopp och vattennämnden, Göteborg Energi AB, Göteborg & Co AB, Förvaltnings AB Framtiden

Strategin samverkar med följande stadenövergripande strategier:

Göteborg är en attraktiv plats att besöka bo och verka i (*Göteborgs stads näringslivsstrategiska program 2018–2035*)

Skapa förutsättningar för en fungerande närmiljö och jämlik tillgång på stadens resurser (*Göteborgs Stads program för en jämlik stad 2018-2026*)

De prioriterade strategierna nära, sammanhållen och robust (*Förslag till ny översiktsplan för Göteborg*).

Strategi: Vi driver på utvecklingen av cirkulär ekonomi

För att minska ett ohållbart uttag av resurser, utsläpp i form av växthusgaser och spridning av giftiga ämnen måste mönstren för hur och vad som produceras och konsumeras ändras. Cirkulär ekonomi har stor potential att bidra till hållbar konsumtion och produktion ur ett systemperspektiv. Stadens egen konsumtion av varor och material behöver minska och effektiviseras och baseras på cirkulära principer istället för dagens linjära. Detta avser alla flöden inklusive livsmedel, inventarier, elektronik och byggmaterial och rivningsavfall.

Med resurseffektiva och innovativa inköp och upphandlingar, ökat återbruk och ökat delande av produkter minskar inte bara resursåtgången samt miljö- och klimatpåverkan utan också stadens kostnader.

Strategin innebär exempelvis att:

- Göteborgs Stad, i samverkan med näringslivet, akademi och civilsamhällets organisationer deltar i utvecklingen av modeller för cirkulär ekonomi.
- Göteborgs Stad ställer vid upphandling och innovationsupphandling krav på nya klimatsmarta affärsmodeller och resurseffektiva produkter.
- Göteborgs Stad använder återbrukade produkter och skapar förutsättningar för att olika produkter tillgängliggörs för andra på ett resurseffektivt sätt.
- Göteborgs Stad gör det lättare att hitta tjänster och produkter med minimal miljöpåverkan i det gemensamma inköpssystemet och särskilt miljöbelastande artiklar ersätts.
- Göteborgs Stad leder utvecklingen i Göteborg för att förebygga avfall.

Samordningsansvarig: Göteborgs Stads Leasing AB

Medansvariga: Business Region Göteborg AB, kretslopp och vattennämnden, nämnden för konsument- och medborgarservice, miljö- och klimatnämnden, nämnden för inköp- och upphandling

Strategin samverkar med följande stadenövergripande strategier:

Göteborg stärker näringslivets förutsättningar för innovation (*Göteborgs stads näringslivsstrategiska program 2018–2035*).

Strategi: Vi arbetar strategiskt med finansiering för ökad takt i omställningen

För att öka omställningstakten så att målen kan nås behöver staden samla sig och tänka nytt kring finansiering. Staden står inför stora utmaningar såsom till exempel genomförande av fossilfri fjärrvärme, fossilfri energiförsörjning och hållbar mobilitet. Analys och utveckling av olika finansieringsmöjligheter krävs för att genomföra de stora systemförändringar samhället nu står inför.

Både medel från nationell nivå och EU-nivå ska aktivt sökas och användas för att bidra till innovation och möjliggöra införandet av nya lösningar. Här utgör EU:s satsning på ”Green Deal” en god möjlighet.

Hållbarhetsdrivna investeringar är ett ansvarsfullt och långsiktigt ägande och investeringar som bidrar till en miljömässigt och socialt hållbar omställning utan att göra avkall på avkastningen. Det är viktigt att staden inte gör investeringar som låser in oss i lösningar som innebär försämringar för miljön som till exempel ökade utsläpp av växthusgaser och negativ påverkan på den biologiska mångfalden.

Strategin innebär exempelvis att:

- Göteborgs Stad har kunskap om kostnader kopplade till omställningen när vi fattar beslut, ur ett kommunalekonomiskt perspektiv och samhällsekonomiskt perspektiv.
- Göteborgs Stad ska utifrån vårt investeringsbehov söka olika finansieringslösningar för att klara omställningen.
- Göteborg Stad har en analys av vilka prioriteringar i investeringar som hjälper oss att nå målen i miljö- och klimatprogrammet.
- Göteborgs Stad utvecklar och utökar möjligheterna att använda olika typer av finansiering utöver skattemedel.

Samordningsansvarig: miljö- och klimatnämnden

Medansvariga: trafiknämnden, Business Region Göteborg AB, lokalnämnden, Förvaltnings AB Framtiden, Göteborg Energi AB, kommunstyrelsen, Gothenburg European Office AB.

Strategi: Vi driver på utvecklingen för hållbart byggande

Allt byggande i Göteborg ska ske med fokus på människors behov av livskvalitet, god hälsa och hushållning med resurser. Strategin inkluderar nybyggnation, ombyggnation, renovering och lokalanpassningar. Staden förväntas ställa högre krav på metoder med mindre miljöpåverkan, bidra till utveckling av metoder och bidra till formulering av relevanta funktionskrav vi idag inte ställer. Andra städer arbetar till exempel med färdplaner, i samverkan med externa aktörer, som en möjlig väg framåt.

Strategin innebär exempelvis att:

- Göteborgs Stads samlade styrning inom hållbart byggande, i byggskedet, användningsskedet och slutskedet förbättras med avseende på resurshushållning och miljö- och hälsopåverkan.
- Göteborgs Stad samarbetar med näringslivet för att testa och utveckla nya metoder och material för hållbart byggande.
- Göteborgs Stad nyttjar innovativa upphandlingar för att driva utvecklingen framåt för cirkulärt och miljösmart byggande.
- Göteborgs Stad ställer funktionskrav på minskad miljö- och hälsopåverkan vid byggnation av infrastruktur, allmän plats som torg, parker, lekplatser samt byggnader.

Samordningsansvarig: Älvstranden Utveckling AB

Medansvariga: Förvaltnings AB Framtiden, lokalnämnden, byggnadsnämnden, fastighetsnämnden, miljö- och klimatnämnden, park- och naturnämnden

Strategin samverkar med följande stadenövergripande strategier:

Göteborg erbjuder bra lokaler och verksamhetsmark i rätt lägen (*Göteborgs stads näringslivsstrategiska program 2018–2035*)

Göteborg stärker näringslivets förutsättningar för innovation (*Göteborgs stads näringslivsstrategiska program 2018–2035*)

De prioriterade strategierna nära, sammanhållen och robust (*Förslag till ny översiktsplan för Göteborg*).

Strategi: Vi planerar för en grön och robust stad

Att planera för en grön och robust stad innebär att vi tillvaratar och integrerar stadsgrönska, blå strukturer och ekosystemtjänster vid planering, byggande och förvaltning. Centralt i strategin är att integrera värdet av ekosystemtjänster i alla ekonomiska ställningstaganden och politiska avväganden.

Att bygga en robust stad innebär att samhällsplaneringen ska utgå från behovet att bygga upp motståndskraft mot klimatförändringar och erhålla en anpassningsförmåga för att möta utmaningar. De gröna och blå kvaliteterna ska utvecklas som en del i insatserna för klimatanpassning och mildra effekterna till följd av klimatförändringar.

Strategin innebär exempelvis att:

- Göteborgs Stad integrerar den gröna och blå infrastrukturen som en naturlig del av stadsplaneringen, i såväl arbetet med strategisk planering som tidiga planeringsskeden.
- Göteborgs Stad driver på arbetet med att integrera samhällskostnader för, och nyttor av, ekosystemtjänster i planeringsskedet, genomförandefasen och i förvaltning/drift, så att målkonflikter samt oönskad suboptimering kan hanteras.
- Göteborgs Stad använder aktivt grönska och andra insatser för att skapa bra mikroklimat i den byggda staden och undvika utveckling av ”värmeöar”.
- Göteborgs Stad förbereder för ändrade temperaturer, höjda havsyttenivåer, högre flöden och ökad samt mer intensiv nederbörd. Stadens resiliens och förmåga att hantera klimatförändringar utvecklas så att Göteborg står robust inför framtiden.

Samordningsansvarig: byggnadsnämnden

Medansvariga: fastighetsnämnden, park- och naturnämnden, Älvstranden Utveckling AB

Strategin samverkar med följande stadenövergripande strategier:

De prioriterade strategierna nära, sammanhållen och robust (*Förslag till ny översiktsplan för Göteborg*)

Skapa förutsättningar för en fungerande närmiljö och jämlik tillgång på stadens resurser (*Göteborgs Stads program för en jämlik stad 2018-2026*)

Göteborg är en attraktiv plats att besöka bo och verka i (*Göteborgs stads näringslivsstrategiska program 2018–2035*).

Strategi: Vi driver på utvecklingen av hållbara resor och transporter

Transportsektorn står inför stora utmaningar vilka förutsätter ett starkt politiskt ledarskap. Den största utmaningen är att skapa ett modernt transportsystem med en liten miljö- och hälsopåverkan. För att komma dit är arbetet med hållbara resor och transporter centralt. Detta för att minska klimatpåverkan, uppnå ren luft och bra ljudmiljö och för att få till en effektiv markanvändning. För att nå detta krävs en helhetssyn som förutsätter en nära samverkan mellan Göteborgs olika aktörer.

Såväl i samhällsplaneringen som i den befintliga staden krävs många och kraftfulla åtgärder. Dels att minska behovet av resor och transporter och skifta till andra mer hållbara former för mobilitet och rörlighet samt dels åtgärder för ett effektivare och hållbart transportsystem.

Göteborgs Hamn är Skandinaviens största hamn och en central nod i hela Sveriges transportsystem. Det ger möjligheten att Göteborgs Stad kan agera föregångare och bli ett nav för klimatomställning av transportsystemet för norra Europa.

Strategin innebär exempelvis att:

- Göteborgs Stad utvecklar mer effektiv mobilitet genom prioritering av gång, cykel och kollektivtrafik vid trafikstyrning och i prioritering av hur gatu- och vägutrymmet används.
- Göteborgs Stad arbetar för ett elektrifierat transportsystem, fossilfria drivmedel och laddinfrastruktur för stadens egna fordon samt skapar förutsättningar för utvecklingen i göteborgssamhället i samverkan med näringsliv och andra regionala aktörer.
- Göteborgs Stad utvecklar och använder kontinuerligt olika typer av styrmedel som trängselskatt, prissättning och reglering för parkering, miljözoner och bilfria innerstadszoner.
- Göteborgs Stad använder våra möjligheter genom stadsplanering och ägandet av nordens största hamn för att avsätta mark för multimodala logistikterminaler, samlastningscentraler och godsspar.

Samordningsansvarig: trafiknämnden

Medansvariga: Business Region Göteborg AB, byggnadsnämnden, Göteborgs Stads Leasing AB, Göteborgs Hamn AB, Göteborgs Stads Parkering AB, Göteborg Energi AB

Strategin samverkar med följande stadenövergripande strategier:

De prioriterade strategierna nära, sammanhållen och robust (*Förslag till ny översiktsplan för Göteborg*)

Göteborg har en fungerande infrastruktur och god tillgänglighet (*Göteborgs stads näringslivsstrategiska program 2018–2035*).

Bilaga 1: Fördjupad beskrivning av mål och indikatorer

Denna bilaga innehåller fördjupade bakgrundsbeskrivningar och motiveringar till miljömålen och delmålen i miljö- och klimatprogrammet. Den innehåller också detaljerade beskrivningar av programmets indikatorer.

Naturen

Miljömål: Göteborg har en hög biologisk mångfald

Målet innebär att Göteborg senast 2030 ska ha tillräckliga arealer av naturtyper och livsmiljöer med rätt skötsel för att bevara de arter som finns i kommunen och ge förutsättningar för att utveckla ekosystemtjänster.

Bakgrund och motivering till miljömålet

Förlusten av biologisk mångfald är ett av de största globala miljöproblemen idag enligt FN:s vetenskapliga expertpanel för biologisk mångfald, IPBES¹. Orsakerna är bland annat förändrad markanvändning och överutnyttjande av naturresurser, men även klimatförändringarna har en negativ effekt på biologisk mångfald. I de globala hållbarhetsmålen (Agenda 2030) står det bland annat att vi måste ”vidta omedelbara och betydande åtgärder för att minska förstörelsen av naturliga livsmiljöer och hejda förlusten av biologisk mångfald”. I Göteborg tyder uppföljningen av de nuvarande lokala miljömålen på att inget mål eller delmål som är kopplade till biologisk mångfald kommer att nås.

En rik och varierad biologisk mångfald är också en förutsättning för många av de nyttor, ekosystemtjänster, som naturen levererar. Dessa är till exempel naturlig vattenrening, filtrering av luftföroreningar, insekters pollinering av grödor, jordmånsbildning och rekreation.

Det pågår arbeten inom många områden, till exempel inom naturskydd, skötsel och stadsutveckling men staden behöver ”spänna bågen” ytterligare. Göteborgs stad har rådighet över en stor del av kommunens yta och kan därför göra betydelsefulla insatser men det räcker inte för att bevara och utveckla den biologiska mångfalden i Göteborg. Staden behöver också samverka med privata markägare och brukare samt andra myndigheter.

En aktuell naturvårdsfråga är invasiva främmande arter som kan skada den biologiska mångfalden. Åtgärder mot dessa ingår i bevarande- och skötselbegreppen i flera av delmålen och i strategin *Vi planerar för en grön och robust stad*.

¹ IPBES, (2019).

Indikatorer

Samtliga indikatorer under målet gäller såväl kommunal som annan mark.

Den biologiska mångfalden i odlingslandskapet har under lång tid minskat på grund av förändrad markanvändning. Samtidigt som åkerbruket rationaliserats och intensifierats har skötseln av ängs- och betesmarker minskat. Ängs- och betesmarker är en mycket viktig livsmiljö för en mängd sällsynta växter och djur. Begreppet gräsmarker innefattar såväl ängs- och betesmarker som biotoper som inte kräver så mycket skötsel. Gräsmarker är generellt värdefulla. Indikatorn för välhävdade ängs- och betesmarker gäller alla markägarkategorier i Göteborg. Dessa inventeras löpande av länsstyrelsen/Jordbruksverket med en 3-gradig bedömning av hävden från god till ohävdad. Några av de olika typerna av ängs- och betesmarker är också ansvarsbiotoper för Göteborg och ingår också i delmål 1.

Natur med ett långsiktigt skydd är en viktig faktor i utvecklingen av biologisk mångfald. Naturreservat har ofta en viktig funktion som kärnområden i ett nätverk av natur, så kallad grön infrastruktur. I nätverket ingår också mindre områden, till exempel som biotopskydd och naturminnen, och spridningskorridorer i landskapet. Indikatorerna för skyddad natur är ett viktigt mått på förutsättningen för att kunna ha en rik och varierad biologisk mångfald. Målvärdet för arealer är satt utifrån det nationella etappmålet för säkerställande av områden. Biotopskydd och naturminnen är enklare skyddstyper med enklare administration och ofta utan intrångsersättningar, för mindre områden, till exempel enstaka eller grupper av skyddsvärda träd eller ålgräsängar. Göteborgs Stad har inte börjat använda skyddstyperna ännu. Målvärdet för biotopskydd och naturminnen bygger bland annat på miljöförvaltningens rapport *2019:13 Skyddsvärda träd i Göteborgs Stad Urval av träd och områden för lagligt skydd*.²

Ädellövskogar har generellt höga naturvärden, vilket beror på att dessa är livsmiljö för många arter, varav många sällsynta. Värdet beror också till viss del på att ädellövskogar historiskt inte använts lika intensivt som barrskogar inom skogsbruket. Arealen ädellövskog bör inte minska för att dess naturvärden ska kunna bibehållas långsiktigt.

God ekologisk status för ytvattenförekomster är en samlad bedömning av ett antal kvalitetsfaktorer som är kopplade till olika typer av påverkan, till exempel utsläpp, grumling från jord- och skogsbruk samt vandringshinder för vattenlevande organismer. Arbetet för god status i våra vatten gynnar växt- och djurlivet, samtidigt som det minskar negativ påverkan på oss människor från miljögifter och säkrar dricksvattentillgången. Göteborgs Stad har stora möjligheter att påverka vattenstatusen som stor verksamhetsutövare, markägare och tillsynsmyndighet. God ekologisk status ska uppnås senast 2027 enligt EU:s vattendirektiv och de svenska miljökvalitetsnormerna för vatten. Trots att det är ett lagkrav är det en betydande utmaning att nå målet. Därför är målvärdet satt till 100 procent för indikatorn. Utsläpp av kemiska ämnen, bekämpningsmedel, näringsämnen, och till exempel plastskräp har stor negativ påverkan på växter och djur.

²Miljöförvaltningen, Göteborgs Stad (2019).

Indikatorer	Nuläge	Målvärde 2030
Andel välhåvdade ängs- och betesmarker	55 procent ³	Mer än 90 procent
Areal skyddad natur (reservat etc)	Totalt: 13 230 hektar ⁴	Minst 16 200 hektar
Antal kommunala biotopskydd och naturminnen	0 ⁵	10 respektive 15
Areal gräsmarker	2 112 hektar ⁶	Inte minskat jämfört med nuläget
Areal ädellövskog	1 734 hektar ⁷	Inte minskat jämfört med nuläget
Andel ytvattenförekomster med god ekologisk status	17 procent ⁸	100 procent

Delmål för naturen

1. Göteborgs Stad sköter och skyddar arters livsmiljöer så att naturvärdena utvecklas

För att Göteborgs Stad ska kunna ta sin del av ansvaret att bevara biologisk mångfald och göra rätt prioriteringar behöver staden utgå från vilka områden och livsmiljöer (biotoper) som har störst värde för den biologiska mångfalden. Den biologiska mångfalden hänger ihop i ett nätverk av olika miljöer som kan ha olika funktion under olika delar av en organisms livscykel.

Ansvarsbiotoper är livsmiljöer för växt- och djurarter, som till exempel en kommun eller region har ett särskilt stort ansvar att bevara och utveckla ur ett nationellt perspektiv. Det kan vara att vi har en proportionellt stor andel av dem och ibland till och med landets enda livsmiljö för en viss art. Miljöförvaltningen har tagit fram 23 kategorier av ansvarsbiotoper för Göteborg.⁹ Urvalet baseras i huvudsak på att minst 0,5 procent av den totala utbredningen i Sverige av Natura 2000-naturtyper ska finnas i Göteborg. Genom att prioritera ansvarsbiotoper ger de åtgärder som staden gör extra stor nytta för den biologiska mångfalden i stort.

Indikatorer

Indikatorerna för delmålet utgår från två steg:

Steg ett är att senast 2025 ha inventerat och bedömt skyddsbehovet för samtliga ansvarsbiotoper i Göteborg. Steg två är att utifrån resultatet sätta målvärden för indikatorerna för skydd och skötsel, fördelat på kommunal respektive övrig mark.

³Databasen TUVÅ Jordbruksverket (2002-2017)

⁴Naturvårdsregistret Naturvårdsverket (2019)

⁵Rapport 2019:13 Skyddsvärda träd i Göteborgs Stad Urval av träd och områden för lagligt skydd (2019)

⁶GIS-skikt, fjärranalys Länsstyrelsen (2018)

⁷Ädellövskogsinventering Länsstyrelsen med komplettering av park- och naturförvaltningen (1990 och 2011)

⁸VISS (VattenInformationSystem Sverige) (2019)

⁹ Miljöförvaltningen Göteborgs Stad, (2016). Arter och naturtyper i Göteborg – ansvarsarter och ansvarsbiotoper. Rapport 2016:9

Idag är 80 procent av ansvarsbiotoperna i Göteborg inventerade eller fjärranalyserade. Det återstående inventeringsarbetet kan göras fram till 2025 inom ramen för stadens miljöövervakning.

För att kunna prioritera rätt insatser behöver behovet av skydd bedömas för de inventerade ansvarsbiotoperna. Staden saknar idag sådana bedömningar. Skyddsbedömningen kan utgå från till exempel geografiskt läge, avstånd till övriga biotoper av samma kategori (vilket visar potentialen för arter att kunna sprida sig), om det finns arter med särskilda krav och hur stort skötselbehovet är. Grunderna för bedömningen behöver ett visst utvecklingsarbete med att definiera vilka kriterier som ska gälla. Målvärdet bedöms kunna uppnås, bland annat genom en utvecklad miljöövervakning.

Ett mått på arealen ansvarsbiotoper (kommer att finnas fördelat på de 23 olika typerna) indikerar grundförutsättningarna för att den biologiska mångfald som är kopplad till ansvarsbiotoperna ska kunna bevaras och utvecklas. Vissa kan ha tillräcklig utbredning idag medan andra kan behöva utökas eller restaureras. Nuvärdet baseras på de 80 procent inventerade ansvarsbiotoperna (idag saknas information om fem kategorier). För att kunna sätta ett målvärde behövs de kompletterande inventeringarna och bedömningarna av skyddsbehovet enligt delmålet två första indikatorer som ett underlag.

Indikatorn om andelen skyddad ansvarsbiotop och med naturvårdsinriktad skötsel (det vill säga en skötsel som bevarar och utvecklar ansvarsbiotopens värde för biologisk mångfald) är ett mått på respektive biotops kvalitet. Målvärden sätts utifrån inventeringarna och skyddsbedömningarna enligt delmålet två första indikatorer. Målvärdet för delbedömningen ”naturvårdsinriktad skötsel” behöver också utvecklas genom att ta fram bedömningskriterier för respektive typ av ansvarsbiotop.

Indikatorer	Nuläge	Målvärde 2025	Målvärde 2030
Andel inventerade kategorier av ansvarsbiotoper	80 procent ¹⁰	100 procent	-
Andel skyddsbedömda kategorier av ansvarsbiotoper	0 procent	100 procent	-
Areal ansvarsbiotop, totalt samt på kommunal mark	Totalt 11 165 hektar varav 2 787 hektar kommunalt. ¹¹	-	Kompletteras senast 2025 utifrån inventeringar
Andel ansvarsbiotop med naturvårdsinriktad skötsel och andel med formellt skydd, totalt samt på kommunal mark	Naturvårdsinriktad skötsel: <i>kräver utveckling</i> Andel formellt skydd: totalt 53 procent, kommunalt 31 procent. ¹¹	-	Kompletteras senast 2025 utifrån inventeringar

¹⁰ Sammanställning av befintliga inventeringar miljöförvaltningen (2020)

¹¹ Nuläget: GIS-bearbetning av befintligt underlag miljöförvaltningen (2020)

2. Göteborgs Stad arbetar för renare hav, sjöar och vattendrag

God vattenstatus i våra hav, sjöar och vattendrag är en miljö kvalitetsnorm som Sveriges vattenförvaltning ska nå till 2027. Det är bara ett fåtal vattenförekomster i Göteborg som har god status idag. God vattenstatus består av flera olika kvalitetsfaktorer som var och en inte får försämrats. Det ingår rena biotopkvaliteter (till exempel hur vattendragets botten ser ut: grus eller finmaterial), vandringshinder och det som delmålet fokuserar på: utsläpp av näringsämnen och kemikalier. Delmålet omfattar dessutom plastskräp som når ytvatten. Göteborgs Stad har en stor möjlighet att förbättra statusen på många olika sätt till exempel som ansvariga för reningsverk och dagvattenhantering och i stadens planering och skötsel av mark och vatten. När det gäller plastskräp har staden både tillsyn och ett generellt ansvar att ta hand om sådan nedskräpning där den ansvarige inte kan hittas.

Indikatorer

Indikatorn om andel vatten med god status för delmålet gäller de kvalitetsfaktorer som är viktigast ur ett utsläppsperspektiv: näringsämnen (kväve och fosfor), koppar, zink, och plastskräp. Indikatorn för plast kräver metodutveckling men det pågår ett projekt för att ta fram en indikator under 2020–2021. Den kan då komplettera delmålet indikatorer. God status för samtliga vattenförekomster senast 2027 är ett lagkrav. Målvärdet är därmed satt till 100 procent. Vattenmyndigheten har ännu inte klassat hälften av vattenförekomsterna i Göteborg när det gäller koppar och zink varför osäkerhetsintervallet är stort. För indikatorn redovisas för nuläget andel god status av de vattenförekomster som idag är klassade, för att undvika att uppföljningar riskerar att visa ökad kunskap snarare än verkliga förändringar över tid.

Indikatorn för bräddad mängd spillvatten visar den mängd avloppsvatten från det kommunala ledningsnätet som släppts ut orenat, till exempel vid stora nederbörds mängder eller när pumpstationer varit ur funktion. Det ger ett mått på hur mycket näringsämnen som nått våra ytvatten från bräddningarna. Mängderna påverkas av hur mycket nederbörd det kommer under ett enskilt år. För att minska påverkan från varierande nederbörd baseras målvärdet för minskning på medelvärden för femårsperioder.

Utsläpp av BOD, kväve och fosfor från Ryaverket totalt och per ansluten person är ett standardmått på reningsgraden av det avloppsvatten som tas omhand av Ryaverket. BOD står för "biological oxygen demand" och är ett mått på mängden organiskt material. På samma sätt som indikatorn ovan, påverkas utsläppen av hur mycket nederbörd det kommer. Även här har ett målvärde valts för minskning som baseras på medelvärden för femårsperioder.

Indikatorer	Nuläge 2019	Målvärde 2027	Målvärde 2030
Andel vattenförekomster med god status för näringsämnen (kväve och fosfor), koppar och zink	Näringsämnen: 71 procent Koppar: 96 procent Zink: 93 procent	100 procent för samtliga parametrar och samtliga vattenförekomster	-
Bräddad mängd spillvatten	160 000 kubikmeter	-	Minskning av medelvärde per femårsperiod

Indikatorer	Nuläge 2019	Målvärde 2027	Målvärde 2030
Utsläpp av BOD, kväve och fosfor från Ryaverket totalt och per ansluten person	BOD: 848 ton, 1,09 kg/person Kväve: 730 ton, 0,94 kg/person Fosfor: 26,4 ton, 0,03 kg/person	-	Minskning av medelvärde per femårsperiod

3. Göteborgs Stad ökar den biologiska mångfalden i stadsmiljön

Mycket av den biologiska mångfalden i Göteborg finns i stadsnära lägen. Det blir särskilt tydligt när man till exempel ser på var de skyddsvärda träden finns i staden. Förutom de specifika naturvärdena i form av skyddsvärda arter och deras direkta livsmiljöer har de gröna inslagen i stadsmiljön en betydelsefull funktion i den gröna infrastrukturen, till exempel genom att skapa spridningskorridorer eller ”stepping stones” så att arterna har möjlighet att sprida sig i landskapet. Detta kan vara särskilt viktigt i en kommun som Göteborg, som har en stor andel bebyggda områden. Göteborgs Stad har stor möjlighet att utveckla den biologiska mångfalden i stadsmiljön genom planering och skötsel.

Indikatorer

Indikatorn för allmän plats ”Natur” ger väsentliga areella förutsättningar för grönytor med mål för biologisk mångfald. Då stadens grönområden är en viktig pusselbit i den gröna infrastrukturen har de även effekter på den biologiska mångfalden i stort. Det är viktigt att bibehålla andelen grönyta när staden växer och därför är målvärdet för indikatorn att andelen inte ska minska.

Skötsel är viktigt för att grönytor i staden ska utveckla den biologiska mångfalden. Indikatorn om andel grönyta med skötsel mål är ett mått på den potential som finns för biologisk mångfald i den bebyggda staden. Miljöförvaltningen har valt att använda den föreslagna översiktsplanens ”blandad stadsbebyggelse” som en definition av det område som omfattas av indikatorns målvärde. Ett tydligt avgränsat område underlättar uppföljning, samtidigt som det kopplar till stadens fysiska planering. Indikatorn kräver viss metodutveckling i form av kriterier för vilka gröna ytor som ska ingå och vad som kan räknas som skötsel mål. Målvärdet är satt till 100 procent, då skötsel målen är en viktig förutsättning för att utveckla den biologiska mångfalden i staden.

Indikatorn om hur grönytorna sköts är en hjälp till prioriteringar och ger också ett mått på eventuella hinder för skötsel. Park- och naturförvaltningen bedömer till exempel att en betydande del ”ockuperas” genom att de används som upplagsplatser eller att villaägare ”utökar” sina tomter på stadens naturmark. Indikatorn kräver viss metodutveckling kring kriterier för stickproven. Målvärdet är satt till 100 procent då skötsel är viktigt för att bibehålla värdet för biologisk mångfald.

Våtmarker är ett ovanligt inslag i stadsmiljön och har ofta stora värden, inte bara för biologisk mångfald utan även som förutsättning för många ekosystemtjänster som till exempel dagvattenhantering och rekreation. Göteborgs Stad har inte inventerat denna typ av våtmarker. Indikatorn kräver därför utveckling av inventeringsmetodik, till exempel fjärranalyser, och kriterier för naturvårdsbedömning. Ett nuläge kan därför inte sättas innan våtmarkerna är inventerade.

Indikatorer	Nuläge	Målvärde 2030
Andel allmän plats med markanvändning "Natur" av total detaljplanerad yta	3,7 procent ¹²	Inte minskat jämfört med 2020
Andel grönytor som Göteborgs Stad äger inom <i>Blandad stadsbebyggelse</i> som har skötsel mål för biologisk mångfald (fördelat på natur, park, kvartersmark)	Kräver utveckling	100 procent
Andel grönyta inom "Blandad stadsbebyggelse" med skötsel mål som sköts så att den biologiska mångfalden utvecklas - stickprov	Kräver utveckling	100 procent
Areal våtmarker (i stadsmiljö)	Kräver utveckling	Årlig ökning

4. Göteborgs Stad minskar vår påverkan från inköp på biologisk mångfald

Ett område för påverkan på biologisk mångfald som inte uppmärksammats bakåt i tiden är Göteborgs stads inköp av varor och tjänster (till exempel entreprenader). På senare tid har dock frågan uppmärksammats såväl nationellt som internationellt, till exempel i EU:s arbete med en strategi för biologisk mångfald och i de globala hållbarhetsmålen. Trots att det är ett viktigt område saknas idag kunskap om hur verksamheterna tar hänsyn till biologisk mångfald i stadens inköp. Det kan vara träprodukter som kommer från hotade naturmiljöer eller hygienprodukter som innehåller palmolja från plantage som anlagts genom exploatering av regnskog. Göteborgs Stad har inom vissa områden krav på till exempel miljöcertifierade produkter, men det saknas inom andra områden.

Fastighetskontoret har till exempel krav på FSC-märkning av träprodukter inom ramen för miljöanpassat byggande. Motsvarande krav saknas i ramavtal för andra träprodukter. Trafikkontoret bevakar biologisk mångfald i de miljöplaner som tas fram enligt krav i ramavtalen för byggtreprenader och har även gemensamma miljökrav för vissa produkter och tjänster.

Indikatorer

Indikatorerna kräver utveckling i form av kriterier och datainsamlingsmetoder. Vissa förvaltningar har idag en viss bevakning av frågan.

Indikatorn om andel konkreta upphandlingar gäller den direkta upphandlingen av varor och tjänster, såväl via ramavtal och nya upphandlingar som vid direktupphandlingar. Indikatorn behöver utvecklas, bland annat genom att ta fram kriterier för påverkan samt för när biologisk mångfald är relevant för upphandlingen.

Indikatorn om ramavtal tar sikte på förutsättningarna för att kunna ta hänsyn till biologisk mångfald på en övergripande nivå. Då ramavtal löper för en längre period är det viktigt att sätta målvärdet 100 procent. De flesta ramavtal som staden har kommer sannolikt att förnyas fram till 2030. Indikatorn behöver utvecklas på samma sätt som ovan.

Indikatorer	Nuläge	Målvärde 2030
Andel konkreta upphandlingar som, där det är relevant, tar hänsyn till biologisk mångfald	Kräver utveckling	100 procent
Andel ramavtal som, där det är relevant, tar hänsyn till biologisk mångfald	Kräver utveckling	100 procent

¹² GIS-analys stadens digitala kartor miljöförvaltningen (2020)

Klimatet

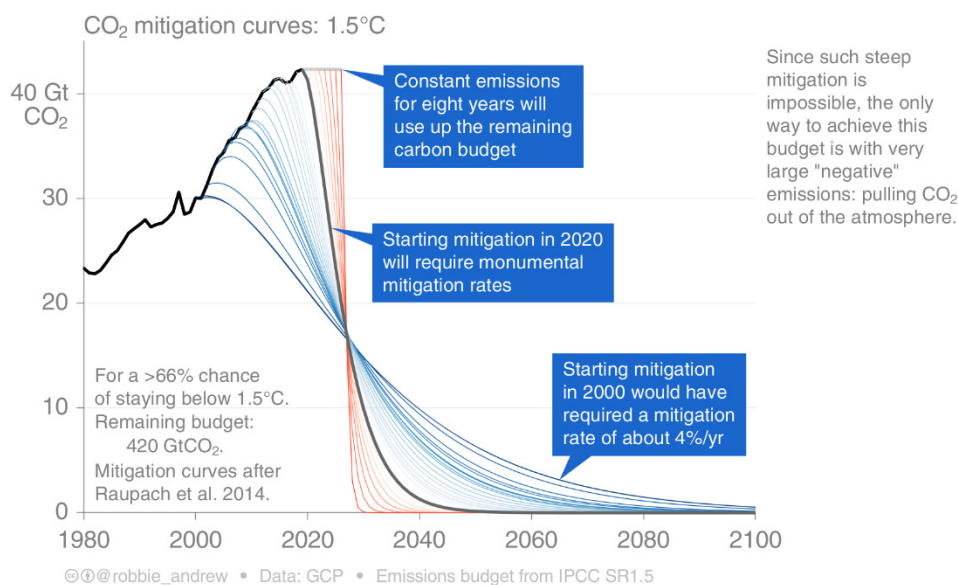
Miljömål: Göteborgs klimatavtryck är nära noll

Målet innebär att Göteborg årligen minskar sitt klimatavtryck med minst 7,6 procent till 2030 med sikte på att så snabbt som möjligt nå nollavtryck. Göteborgs Stad ska minska sina egna utsläpp i högre takt och använda samtliga tillgängliga verktyg och styrmedel för att driva på samhällets omställning.

Bakgrund och motivering till miljömålet

Om vi ska lyckas begränsa klimatpåverkan till 1,5 graders uppvärmning måste världens utsläpp minska med 45 procent till 2030 från 2010 års nivå och nå nettonollutsläpp 2050. Det innebär en minskning på 7,6 procent per år mellan 2020 och 2030. Detta förutsätter dock negativa utsläpp under och efter perioden. Den globala utsläppsbudgeten från år 2018, som innebär att den globala temperaturökningen begränsas till 1,5 grader, med 66 procent sannolikhet är 420 GtCO₂, vilket motsvarar ungefär 10 års globala utsläpp med dagens utsläppsnivåer. Med 50/50 sannolikhet att undvika en ökning över 1,5 grader ökar det till 580 GtCO₂ eller 14 års samlade utsläpp. Ur ett svenskt konsumtionsperspektiv skulle vår andel av 420 GtCO₂ budgeten endast räcka ca 6 år med nuvarande konsumtionsnivå och klimatpåverkan. Detta tar dock inte hänsyn till historiska utsläpp, utvecklingsbehov, alternativa sätt att fördela rättvist med mera.

Parisavtalet nämner att hållbara livsstilar och hållbara konsumtions- och produktionsmönster spelar en viktig roll i bemötandet av klimatförändringen och att de utvecklade länderna ska leda i arbetet med dessa frågor. För att Göteborgs Stads mål ska följa Parisavtalet utgår vi därför både från territoriella och konsumtionsbaserade utsläpp.

Figur 1. Figuren visar globala utsläppsminskningsskurvor som startar vid olika tidpunkter. Samtliga utgår från att begränsa den globala uppvärmningen till 1,5 grad med 66 procent sannolikhet. Detta illustrerar att ju senare utsläppsminskningen påbörjas desto större blir utmaningen. (Källa: Robbie Andrew, CICERO Center for International Climate Research, data från Global Carbon Project (GCP)). Licens: [CC BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

EU:s mål

EU har deklarerat att de ska bli världens första klimatneutrala världsdel till 2050. För att uppnå detta har EU-kommissionen lagt fram en europeisk grön giv, ett åtgärds paket som ska ”bidra till att allmänheten och näringslivet i EU kan dra nytta av en hållbar grön omställning”.¹³ Initiativet omfattar en färdplan och åtgärder på många områden, t.ex. stora utsläppsminskningar, investeringar i spetsforskning och innovation och bevarande av den biologiska mångfalden i EU. För att tydligt fastställa villkoren för en fungerande och rättvis omställning, skapa förutsägbarhet för investerarna och säkerställa att omställningen är oåterkallelig kommer kommissionen att lägga fram ett förslag om den första europeiska klimatlagen i mars 2020. Senast sommaren 2020 tänker kommissionen lägga fram en konsekvensbedömd plan för att höja EU:s mål för minskade växthusgasutsläpp för 2030 till minst 50 procent och helst 55 procent, jämfört med 1990, på ”ett ansvarsfullt sätt”. För att uppnå dessa ytterligare minskningar av växthusgasutsläppen tänker kommissionen senast i juni 2021 se över och vid behov föreslå ändringar av alla relevanta klimatrelaterade politiska instrument. Här ingår systemet för handel med utsläppsrätter och inbegriper en eventuell utvidgning av EU:s utsläppshandel till nya sektorer, medlemsstaternas mål för minskningar av utsläpp i sektorer utanför systemet för handel med utsläppsrätter samt förordningen om markanvändning, förändrad markanvändning och skogsbruk. Kommissionen kommer att föreslå ändringar av klimatlagen för att uppdatera den i enlighet med detta.

Inom nuvarande system för handel med utsläppsrätter (ETS) kommer utsläppen vara 43 procent lägre 2030 jämfört med 2005 (taket för utsläppen minskas med 2,2 procent per år).¹⁴ Inom övriga områden, som täcks av förordningen om ansvarsfördelning, är EU:s nuvarande mål för utsläppsminskningar 30 procent fram till 2030 jämfört med 2005 års nivåer.¹⁵

Om skillnader i ambitionsnivå i världen kvarstår, samtidigt som EU ökar sina klimatambitioner, tänker kommissionen föreslå en mekanism för koldioxidjustering vid gränsen i vissa sektorer för att minska risken för koldioxidläckage. Detta skulle säkerställa att importpriserna bättre återspeglar produkternas koldioxidinnehåll. Denna åtgärd är tänkt att utformas så att den överensstämmer med Världshandelsorganisationens regler och EU:s övriga internationella åtaganden. Den är ett alternativ till de åtgärder som inriktas på risken för koldioxidläckage i EU:s system för handel med utsläppsrätter.

Sveriges mål

Sveriges långsiktiga klimatmål är att de territoriella nettoutsläppen ska vara noll senast år 2045. Det innebär att utsläppen inom Sveriges gränser ska vara minst 85 procent lägre år 2045 än 1990 samt att resterande utsläpp kan täckas fullt eller till viss del av kompletterande åtgärder. Kompletterande åtgärder omfattar upptag av koldioxid i skog och mark till följd av ytterligare åtgärder, utsläppsminskningar genomförda utanför Sveriges gränser, samt avskiljning och lagring av koldioxid från förbränning av biobränslen, så kallad bio-CCS.

¹³ EU-kommissionen, (2020).

¹⁴ EU Emissions Trading System, i.e.

¹⁵ Effort sharing: Member States' emission targets, i.e.

Enligt det klimatpolitiska ramverket är målet att utsläppen inom den icke-handlande sektorn (det som inte ingår i EU:s handel med utsläppsätter) bör minska med 63 procent till år 2030 samt 75 procent till år 2040 (jämfört med utsläppen år 1990). För att nå dessa etappmål kan kompletterande åtgärder som motsvarar 8 procentenheter respektive 2 procentenheter nyttjas. Utsläppen från inrikes transporter (exklusive koldioxidutsläpp från inrikes flyg) ska minska med minst 70 procent till år 2030 jämfört med år 2010.

Indikatorer

I begreppet klimatavtryck inkluderar vi både de territoriella och de konsumtionsbaserade utsläppen. Vi utgår från Naturvårdsverkets definitioner av systemgränser för territoriella utsläpp och konsumtionsbaserade utsläpp. I vårt fall är dock den geografiska avgränsningen Göteborgs kommun, inte Sverige, gällande de territoriella utsläppen. Målet innefattar, likt Sveriges långsiktiga mål till 2045, även utsläpp inom handeln med utsläppsätter.

Det huvudsakliga måttet för klimatpåverkande utsläpp är de så kallade territoriella utsläppen. Beräkningarna baseras på detaljerad statistik och motsvarar utsläpp inom ett geografiskt område, till exempel Göteborg. Detta innebär dock att måttet inte tar hänsyn till om utsläppen flyttar någon annanstans. Därför behövs även kompletterande mått som konsumtionsbaserade utsläpp.

De territoriella utsläppen följer vi upp med indikatorn ”Utsläpp av växthusgaser per invånare och år inom Göteborgs geografiska område”.

Göteborgs stad och invånarna i Göteborg handlar varor och tjänster internationellt, däribland livsmedel, olika råmaterial för industriell produktion och andra detaljhandelsprodukter. Användningen (konsumtionen) av dessa varor och tjänster behöver läggas till i beräkningen för att bilden av Göteborgs klimatpåverkan ska bli fullständig och inkludera den klimatpåverkan som konsumtionen orsakar utanför kommunens geografiska gränser. Till de konsumtionsbaserade utsläppen räknas en produkts alla utsläpp, som skett i alla tidigare led innan den konsumeras, oavsett var dessa utsläpp sker.

Idag saknas det dock fortfarande bra statistik över konsumtionsbaserade utsläpp på kommunal nivå i Sverige. För att komplettera Göteborgs territoriella utsläpp så följer vi även utvecklingen av Sveriges nationella konsumtionsbaserade utsläpp. De konsumtionsbaserade utsläppen anses ha en högre osäkerhet än beräkningen av de utsläpp som sker inom Sveriges gränser, men ger oss ändå en inblick över utvecklingen av vårt totala klimatavtryck.

Indikatorer	Nuläge 2017	Målvärde 2030
Utsläpp av växthusgaser per invånare och år inom Göteborgs geografiska område (inkluderar både utsläpp från den handlande och icke handlande sektorn)	3,9 ton koldioxidekvivalenter per invånare och år ¹⁶	1,4 koldioxidekvivalenter per invånare och år
Konsumtionsbaserade utsläpp av växthusgaser per invånare i Sverige	8,9 ton koldioxidekvivalenter per invånare och år ¹⁷	3,3 koldioxidekvivalenter per invånare och år

¹⁶ RUS- Regional Utveckling & Samverkan i miljömålssystemet

¹⁷ SCB: Miljöräkenskaper, nationalräkenskaper och Handelsstatistik (varor och tjänster) 2008–2016. (genom naturvårdsverket som är ansvarig myndighet)

Delmål för klimatet

1. Göteborgs Stad halverar energianvändningen per invånare

En effektivare användning av energi är en förutsättning för ett energisystem utan negativ klimatpåverkan. Genom att minska energianvändningen blir det enklare att ställa om energiproduktionen från fossila till förnybara energikällor. Dessutom bidrar det till att hushålla med begränsade biobaserade resurser, så som biogas, som kan användas för en klimatomställning av till exempel transportsektorn. Genom minskad energianvändning av både el och värme finns också stor potential att minska effektanvändning och effekttoppar. Det bidrar i sin tur bland annat till en minskad ansträngning på det svenska elnätet men också ett minskat behov av fossil spetsvärme i fjärrvärmenätet. Delmålet omfattar all energianvändning i bostäder, lokaler, offentlig verksamhet och näringsliv. Det innebär att målet omfattar all energianvändningen inom kommunens gränser exklusive resor och transporter. Den energi som går åt till det är exkluderad då denna sektor täcks in av delmålet *Göteborgs Stad minskar klimatpåverkan från resor och transporter*.

Delmålet innebär att primärenergianvändningen i Göteborg ska minska med minst 50 procent per invånare till 2030 jämfört med 2010. Med primärenergi räknas hela kedjan, från utvinning till användning, inte bara den faktiska slutanvändningen. Det innebär att energikällor som har stora förluster eller energiintensiv utvinning viktas högre än energikällor med låga förluster. De viktningfaktorer som använts här är för el och fossila bränslen 1,8, för förnybara bränslen 0,6 och för fjärrvärme 0,56. Siffrorna är baserade på Boverkets Byggregler samt den av Göteborg Energi framtagna viktningfaktorn för fjärrvärme och fjärrkyla i Göteborg.

Målvärdet är baserat på beräkningar och bedömningar av möjligheten för de olika sektorernas utrymme att energieffektivisera. För att nå miljömålet är det absolut nödvändigt att hela samhället ställer om och Göteborgs Stad har stora möjligheter att leda den omställningen.

Indikatorer

Den totala primärenergianvändningen per invånare inom kommunens gränser räknas ut med hjälp av SCB:s kommunala och regionala energi- och befolkningsstatistik för Göteborg. Indikatorn innefattar SCB:s kategorier jordbruk, skogsbruk, fiske; industri, byggverksamhet; offentlig verksamhet; övriga tjänster; småhus; flerbostadshus; fritidshus och exkluderar kategorin transport. Primärenergien räknas fram genom att multiplicera slutanvändningen med viktningfaktorer.

Primärenergianvändningen i Göteborgs Stads egna lokaler och bostäder är med som en indikator för att belysa Göteborgs Stads egen energianvändning och energieffektivisering. Indikatorn omfattar de fastigheter som kan relateras till yta så som bostäder och lokaler där exempelvis kontorsverksamhet bedrivs. Den inkluderar inte fastigheter där energianvändningen snarare kan relateras till antal besökare eller säsongslängd, som exempelvis Liseberg, sporthallar och simhallar.

Indikatorer	Nuläge	Målvärde 2030
Total primärenergianvändning per invånare inom kommunens gränser, exklusive transport	40 MWh per invånare (2010) 30 MWh per invånare (2017) ¹⁸	20 MWh per invånare
Primärenergianvändningen (verksamhetsel, fastighetsel och värme) i Göteborgs Stads egna lokaler och bostäder	Lokaler 183 kWh/kvm (2010) 180 kWh/kvm (2017) Bostäder 106 kWh/kvm (2009) 94 kWh/kvm (2017) ¹⁹	Lokaler 134 kWh/kvm Bostäder 76 kWh/kvm

2. Göteborgs Stad producerar enbart energi av förnybara källor

Göteborg har goda förutsättningar för ett energisystem med minimal klimatpåverkan. För att hålla den globala uppvärmningen under 1,5 grader så måste världen ställa om och sluta använda fossila bränslen, något vi har en möjlighet att göra i Göteborg. Med ett väl utbyggt fjärrvärmenät och Göteborgs Stad som producent av fjärrvärme, fjärrkyla och el har staden stor rådighet över stora delar av energisystemet och den omställning som krävs. Göteborgs Stad äger värme- och kraftvärmeverk som producerar både värme och el med fossila bränslen och för att nå målet ska dessa fossildrivna produktionsanläggningar konverteras till att drivas på förnybara bränslen. Målet gäller de anläggningar som ägs till 100 procent av Göteborgs Stad genom Göteborg Energi. Det gäller alltså inte Renovas avfallsförbränningsanläggning där Göteborgs Stad endast är delägare. Målet handlar heller inte om att bara lägga ner de fossila anläggningarna och istället börja importera el från andra, potentiellt mer klimatnegativa, produktionsanläggningar utanför Göteborg. Det gäller att ha ett systemperspektiv och det är också därför det är viktigt att delmålet *Göteborgs Stad halverar energianvändningen per invånare* nås.

Fjärrvärmen i Göteborg kommer från tre olika källor: industriell spillvärme, återvunnen värme från avfallsförbränning och värme producerad i värme- och kraftvärmeverk. Att använda värme som produceras oavsett, som är fallet med industrin och avfallsförbränningen, är ett sätt att ta till vara på energi som annars hade gått till spillo. I Göteborg kommer den återvunna värmen från industrier i första hand från de raffinaderier som ligger i kommunen. Att målformuleringen endast omfattar Göteborgs Stads egna produktionsanläggningar och inte hela fjärrvärmesystemet beror på att det ur ett systemperspektiv är bättre att ta tillvara på spillvärme än att producera värme enbart i syfte att producera värme. Men även om återvunnen värme är ett effektivt sätt att ta tillvara på energi så är det inte hållbart ur ett längre perspektiv att basera fjärrvärmen på fossila restprodukter, som den återvunna värmen från industrier utgör i Göteborgs fall. Detsamma gäller för värmeåtervinningen i Renovas anläggning för avfallsförbränning, där utsläppen till cirka 40 procent kommer från fossilt avfall. Att minska såväl andelen fossilt i avfallet som den totala mängden avfall som uppstår och förbränns är en viktig del i omställningen till ett hållbart samhälle. Hur en sådan omställning ska ske i Göteborg tas upp i *Göteborgsregionen minskar avfallet*, som är GR-kommunernas gemensamma avfallsplan, vilken kommer följas av lokala avfallsplaner.

¹⁸ SCB (2019), *Kommunal och regional energistatistik*, <http://www.scb.se/en0203>

¹⁹ Göteborgs Stad (2019)

Indikator

Indikatorn omfattar den el och värme som produceras i Göteborg Energi AB:s produktionsanläggningar. Då målet handlar om att eliminera den fossilbaserade produktionen fokuserar målet på det bolag som har sådan. Målet omfattar inte den förnybara produktion som sker i andra bolag och förvaltningar i staden, till exempel genom solcellsanläggningar på bostadsbolags fastigheter.

Indikator	Nuläge	Mål 2025
Andelen el och fjärrvärme som produceras av förnybara bränslen i Göteborg Energi AB produktionsanläggningar	El 1,6 procent (2010) 20 procent (2018) Fjärrvärme 35 procent (2010) 69 procent (2018) ²⁰	El 100 procent Fjärrvärme 100 procent

3. Göteborgs Stad minskar klimatpåverkan från resor och transporter

Vägtrafiken är den näst största källan till geografiska utsläpp av växthusgaser i Göteborg, efter raffinaderierna. Delmålet innebär att klimatpåverkan från resor och transporter i Göteborg ska minska med minst 90 procent till 2030 jämfört med 2010 och det motoriserade vägtrafikarbetet i Göteborg ska minska till 2030 (nuläge och målvärde tas fram under remissperioden).

Göteborg är en storstad med många resor och transporter i gemensamma stråk. Det ger större möjligheter till en högre andel kollektivtrafik samt effektivare godstransporter med högre andel på räls och köl än i riket som helhet. I Göteborg görs också många resor på korta avstånd vilket ger förutsättningar för en högre andel gång- och cykelresor. En stor stad ger också möjlighet att planera staden för ett vardagsliv med minskat transportbehov och nära tillgång till vardagliga funktioner. Sammantaget har storstaden Göteborg goda förutsättningar att minska klimatpåverkan från resor och transporter. Delmålet för trafikens utsläpp är därför satt högre än motsvarande nationella mål. Det högre målvärdet är i linje med 1,5 gradersmålet och innebär också en högre säkerhetsmarginal för klimatförändringarnas effekter och ett ansvar för historiska utsläpp.

Användningen av fossila bränslen behöver upphöra för att delmålet ska kunna nås. I Göteborg finns runt 150 000 personbilar. Runt 25 miljoner lastbilspassager sker årligen i trängselskattepassagera och Göteborgs Stad äger själva 2 300 fordon. Antalet invånare i Göteborg väntas öka med 150 000 till 2035. Nationella beräkningar visar att tillgången av inhemska förnybara drivmedel inte kommer att räcka till hela dagens vägtrafikvolym samt dessutom sjöfart, flyg och arbetsmaskiner samt övriga sektorer. Det finns starka skäl till att Sverige ska tillverka åtminstone lika mycket drivmedel som används i landet, på grund av att Sverige inte ska dränera den internationella marknaden på råvaror och drivmedel på andra länders bekostnad. Det finns inte något enskilt drivmedel som, utifrån hållbarhetskriterier, kan framställas i Sverige med inhemska råvaror i stor skala på relativt kort sikt och som går att använda i hela landet. I stället är det mest rimliga att utgå från en kombination av olika förnybara drivmedel, övergång till elfordon och att vägtrafikens volym behöver minska. Detta har omhändertagits i valda indikatorer.

²⁰ Göteborgs Stad (2020)

Kommunfullmäktige beslutade i mars 2019 att revideringen av miljöprogrammet ska inkludera att hela Göteborgs Stads fordonsflotta ska vara fossilfri senast 2023 och att Göteborgs Stad ska ha lokala transporter som är fossilfria 2030. Göteborgs Stad har antagit Fossilfritt Sveriges transportutmaning om fossilfria transporter till 2030.

Transportutmaningen innebär att både resor och transporter som organisationen utför själv och köper in ska vara fossilfria. Definitionen av fossilfri är enligt Fossilfritt Sverige att drivmedlet ger en utsläppsminskning på 70 procent jämfört med fossila alternativ, räknat ur ett livscykelperspektiv, det vill säga inklusive produktionen av drivmedlet. Med fordonsflotta menas alla lätta (upp till 3,5 ton) och tunga (över 3,5 ton) fordon som Göteborgs Stad äger, hyr och leasar. Arbetsmaskiner ingår här inte i begreppet fordon. Delmålet med indikatorer är valda så att både kommunfullmäktiges beslut från mars 2019 och beslutet om att anta Fossilfritt Sveriges transportutmaning tas omhand.

Delmålet innebär även att Göteborgs Stads inköpta och upphandlade resor och transporttjänster ska vara fossilfria.

Fossilfrihet inom köpta bygg- och anläggningsentreprenader för Göteborgs Stad innefattas av delmålet *Göteborgs Stad minskar sin klimatpåverkan från konsumtion med 90 procent.*

Indikatorer

Vägtrafikarbete är en indikator som avser antal körda kilometer med alla typer av motoriserade fordon. Överflyttning av bilresor till kollektivtrafik, gång och cykel samt gods från väg till järnväg och sjöfart gör att vägtrafikarbetet och därmed klimatpåverkan minskar. Indikatorn förses med data genom mätningar av fordonsflöden. På grund av omfattande byggnation i staden kommer metodiken för mätning av fordonsflöden att uppdateras under remissperioden.

Utsläpp av växthusgaser från resor och transporter i Göteborg inkluderar utsläpp från vägtrafik, sjöfart och arbetsmaskiner. Data till denna indikator fås genom beräkningar som utgår från uppmätta fordonsflöden och nationella emissionsfaktorer för olika fordonstyper. Med arbetsmaskiner avses dels arbetsfordon (fordon som ej är registrerade som motorfordon, till exempel grävmaskin, hjullastare och vält) och dels arbetsredskap (rörlig enhet som i huvudsak ej är självgående, till exempel motorsåg, gräsklippare, kompressor). Utsläpp från flyg ingår inte i utsläppsindikatorn men flyget står för drygt tio procent av medelgöteborgarens totala utsläpp av växthusgaser och har under lång tid ökat.

En fossilfri fordonsflotta omfattar egna, hyrda och leasade fordon, exklusive arbetsmaskiner. Drygt 95 procent av stadens lätta fordon är internleasade via Göteborgs Stads Leasing AB. Andelen fossilfria fordon följs upp via stadens leasingregister. Övriga lätta fordon ägs av olika verksamheter i staden. Merparten av stadens tunga fordon är Renovas sopbilar vilka är fossilfritt drivna sedan 2015.

Indikatorer	Nuläge	Målvärde 2023	Målvärde 2030
Vägtrafikarbete, dvs antal körda kilometer med alla typer av motoriserade vägfordon per vardagsdygn	Tas fram under remissperioden	-	Tas fram under remissperioden

Indikatorer	Nuläge	Målvärde 2023	Målvärde 2030
Utsläpp av växthusgaser från resor och transporter i Göteborg (ton koldioxidekvivalenter per år)	999 931 ton (2010) 945 553 ton (2017) ²¹	-	Minst 90 procent lägre jämfört med 2010
Andel av Göteborgs Stads fordon som är fossilfritt drivna	55 procent ²² (2019)	100 procent	-

4. Göteborgs Stad minskar sin klimatpåverkan från konsumtion med 90 procent

Räknat ur ett konsumtionsperspektiv släpper den genomsnittlige göteborgaren ut 8,9 ton koldioxidekvivalenter per år varav den offentliga konsumtionen står för drygt 20 procent. Av detta står Göteborgs Stad för ungefär en tredjedel. Upphandlingsmyndigheten har beräknat att av de svenska kommunernas inköp är mark och byggnad (bland annat energi, avlopp, bygg- och anläggningsentreprenader, gatu- och fastighetsskötsel) det område som påverkar klimatet mest, följt av utrustning, inventarier och material.

Delmålet innebär att utsläppen av växthusgaser ur ett livscykelperspektiv från inköpta inventarier, produkter, material, byggnader, anläggningar, tjänster, entreprenader samt övriga investeringar i Göteborgs Stad ska minska med minst 90 procent till år 2030. Fordon, el, värme och måltider täcks in av andra delmål. Delmålet inkluderar inte klimatkompensation utanför Göteborgs Stads organisation, vilket innebär att klimatnyttan ska åstadkommas inom organisationen och inte genom exempelvis trädplantering i andra länder.

Med livscykelperspektiv menas klimatpåverkan under en produkts, eller tjänsts, hela livscykel, från utvinning av råvaror, tillverkning, transport, användning till avfallshantering.

Innebörden av målet är en minskad materialkonsumtion vilket innebär följande prioriteringsgrunder innan inköp:

1. bedöma om ny produkt verkligen behövs
2. reparera, uppgradera befintlig produkt
3. dela eller låna produkt
4. hyra eller leasa produkt
5. återanvända begagnad produkt
6. i sista hand välja ny men klimatoptimerad produkt

Eftersom tillgången på biobaserade material är begränsad och ska räcka till omställningen av samtliga sektorer är det inte tillräckligt att endast byta material i produkter till exempelvis biobaserade material, utan samtidigt behöver konsumtionsvolymen minska.

²¹ Beräkningar som bygger på emissionsfaktorer från Handbook Emission Factors for Road transport (HBEFA), trafikkontorets mätningar av fordonsflöden på kommunala vägar, uppgifter om flöden på statliga vägar från Nationell vägdatabas, som är Trafikverkets databas över vägnätet i Sverige, och i vissa fall simulerade flödessiffror och schabloner.

²² Göteborgs Stads Leasing AB. Siffran gäller internleasade lätta fordon, vilka utgör drygt 95 procent av stadens fordonsflotta.

Indikatorer

Det saknas i nuläget en beräkning av utsläpp av växthusgaser orsakade av Göteborgs Stads samlade inköp av produkter och tjänster samt investeringar. Det är möjligt att ta fram ett verktyg baserat på befintliga data över livscykelanalyser för olika produkter och tjänster. För att följa upp målet behöver ett sådant beräkningsverktyg tas fram, vilket är en del av fortsatt arbete att bedöma möjligheterna för. Kostnaden för att ta fram verktyget bedöms till 0,5–1 miljoner kronor.

Stadens förvaltningar och bolag skulle kunna använda verktyget i den årliga uppföljningen inom ramen för miljöledningssystemet och verktyget skulle kunna summera uppgifterna för hela staden. Även minskad klimatpåverkan på grund av minskade inköp jämfört med basåret räknas som en minskning, alltså inte bara minskning per specifik produkt, material, inventarie eller tjänst.

För att följa upp att stadens investeringar medverkar och inte motverkar till minskade utsläpp av växthusgaser används en indikator som bygger på samma typ av beräkningar som för inköpsindikatorn. Denna indikator kan dataföras med samma verktyg som beskrivs ovan.

Då byggnader och anläggningar enligt nationella uppgifter är en stor post i kommunernas klimatpåverkan sätts en egen indikator för dessa. Här finns det redan flera existerande verktyg. Det är viktigt att rätt verktyg väljs som kan användas av alla relevanta verksamheter i staden. Det kommer krävas utredningstid för att välja verktyg och ta fram nulägesdata, vilket görs under remissperioden.

Första helåret med uppföljningsdata väljs som basår för samtliga indikatorer.

Indikatorer	Nuläge	Målvärde 2025	Målvärde 2030
Utsläpp av växthusgaser ur ett livscykelperspektiv från inköpta inventarier, produkter, material och tjänster i Göteborgs Stad (ton koldioxidekvivalenter per år och heltidsanställd ²³)	Kräver utveckling	-	Minst 90 procent lägre än basår
Utsläpp av växthusgaser ur ett livscykelperspektiv från ny- och ombyggda byggnader och anläggningar i Göteborgs Stads regi samt vid nyexploatering på mark med markanvisningar (kg koldioxidekvivalenter /m ²)	Tas fram under remissperioden	Minst 50 procent	Minst 90 procent lägre än basår
Andel investerings-kronor i Göteborgs Stad som medför minskad eller ingen klimatpåverkan (procent respektive år)	Kräver utveckling	-	100 procent

²³ Antal anställda och timmar per anställd räknas om till heltidstjänster.

5. Göteborgs Stad serverar 100 procent miljömåltider

Produktion och konsumtion av mat har en betydande miljö- och klimatpåverkan i form av användning av begränsade resurser som vatten, mark, matjord, näringsämnen, fossil energi och kemikalier.

Göteborgs Stad serverar varje år runt 20 miljoner måltider på förskolor, skolor, äldreboenden och andra boenden. Dessutom serveras måltider av andra kommunala verksamheter, som restaurang- och konferensverksamheter och vid representation. Måltider serveras även av externa aktörer i stadens lokaler, på stadens mark och på stadens evenemang enligt avtal med staden. Exempel sådana är serveringar på bibliotek, kulturhus, muséer, teatrar, Liseberg, idrottsanläggningar, arenor, parker och festivaler.

Konceptet miljömåltider, som använts i många av stadens offentliga kök under ett antal år, innebär mat som är säsonganpassad, baserad på miljömärkta råvaror, består av en stor andel vegetabilier och baljväxter, innehåller fisk som inte är utrotningshotad, tar hänsyn till etiska aspekter och minimerar matsvinnet.

Delmålet innebär att samtliga måltider som finansieras av Göteborgs Stad ska följa uppdaterade kriterier för miljömåltider senast år 2025 och att samtliga måltider som serveras av externa aktörer enligt avtal med stadens verksamheter ska följa uppdaterade kriterier för miljömåltider senast år 2030.

Indikatorer

Delmålet följs upp genom stadens digitala kostdataprogram och inköpssystem. Matsvinn från köken följs redan idag upp digitalt. Systemet för uppföljning behöver utvidgas till verksamheterna där maten äts.

Det är möjligt att utvidga uppföljningen via kostdataprogrammet till att innefatta klimatpåverkan och utvecklingsarbete för detta har påbörjats. Andel ekologiska livsmedel följs upp via inköpssystemet.

Uppföljning av samtliga kriterier behöver utvidgas till samtliga verksamheter som hanterar måltider, även de verksamheter som upplåter åt externa aktörer att servera måltider i sina lokaler, på sin mark och sina evenemang.

Indikatorer	Nuläge	Målvärde 2025	Målvärde 2030
Andel måltider, finansierade av Göteborgs Stad som följer kriterierna ²⁴ för miljömåltider	Kräver utveckling	100 procent	-
Andel måltider serverade enligt avtal med Göteborgs Stad, som följer kriterierna för miljömåltider	Kräver utveckling	-	100 procent

²⁴ Uppdaterade kriterier för miljömåltider tas fram under remissperioden.

Människan

Miljömål: Göteborgarna har en hälsosam livsmiljö

Målet innebär att göteborgarnas hälsa och välbefinnande ska främjas genom bättre luftkvalitet, ljudmiljö samt minskad användning av skadliga ämnen. Göteborg ska vara en grön och robust stad där ekosystemtjänster nyttjas för att tillgodose människors behov, nu och i framtiden.

Bakgrund och motivering till miljömålet

Den fysiska livsmiljön göteborgarna lever och verkar i har stor betydelse för hälsa och välbefinnande. Målet handlar om att förstärka de miljöhälsosfaktorer som påverkar människor positivt och att minska påverkan från de faktorer som har en negativ påverkan. Delmålen är valda utifrån att de fångar upp en miljöhälsosfaktor där stadens rådighet är stor. Exponering för skadliga ämnen, luftföroreningar och miljöer med höga ljudnivåer kan ge människor hälsoproblem i form av hormonstörningar, cancer, allergier och hjärt-kärlsjukdomar och sömnstörningar. Tillgång till grönytor, såväl bostadsnära områden som parker och förskolegårdar, gynnar människors fysiska och psykiska hälsa. Grönområden minskar även risken för hälsofaror från översvämningar och värmeböljor samt kan dämpa buller och rena luft. Barn är särskilt sårbara, därför är deras livsmiljöer prioriterade. Det beror bland annat på att barn befinner sig i en utvecklingsfas och får större exponering än vuxna i förhållande till sin kroppsvikt.

Ökad hälsa ger förutom minskat lidande för individen, minskade kostnader för sjukvård och minskad sjukfrånvaro. Med ökad konkurrens om markytor i förtätningen av staden behövs en tydlig prioritering i människors hälsa och välbefinnande och nya lösningar utvecklas. Till stöd för detta behöver vi utveckla och implementera metoder för att beräkna samhällskostnader kopplat till människors hälsa och välbefinnande, där bland annat mångfunktionella ekosystemtjänster har en viktig roll. Ekosystemtjänster är indelade i stödjande, reglerande, försörjande och kulturella nyttor som naturen ger oss. Inom miljömålet och dess delmål avses främst de reglerande ekosystemtjänsterna, exempelvis av nederbörd och temperatur samt de kulturella ekosystemtjänsterna som rekreation.

Indikatorer

I Göteborg står vägtrafiken för det enskilt största bidraget till höga halter av luftföroreningar på platser där människor bor och vistas. Utsläpp av kväveoxider (NO_x) och partiklar (PM_{10}) från vägtrafik är indikatorer som är direkt kopplade till denna källa. Kväveoxider (NO_x) är ett samlingsnamn för kvävedioxid (NO_2) och kvävemonoxid (NO). Vägtrafikens utsläpp av kväveoxider består främst av kvävemonoxid (cirka 80 procent), men ämnet omvandlas snabbt till kvävedioxid. Begreppet kväveoxider används för att beskriva utsläpp från vägtrafiken. PM_{10} beskriver inandningsbara partiklar med diameter mindre än 10 mikrometer. PM_{10} uppkommer främst från slitage mellan vägtrafik och vägbanan, när däcken river upp asfalt och partiklarna virvlar upp från vägbanan när bilarna åker förbi. Den mindre fraktionen av PM_{10} utgörs av partiklar med diameter mindre än 2,5 mikrometer ($\text{PM}_{2,5}$). $\text{PM}_{2,5}$ skapas vid förbränning, och kommer i Göteborg främst från bilavgaser och från intransport av förorenad luft från andra länder.

Genom uppföljning av vegetations- och vattenytor i stadsbebyggelse (andel grön och blå yta) kan utvecklingen i staden följas för den totala ytan som potentiellt kan bidra med olika typer av ekosystemtjänster. GIS-underlag för nuläge, vilket även möjliggör kommande uppföljningar, tas fram under remissperioden.

Med hjälp av en indikator för tillgång till "svala öar" kan vi följa utvecklingen av hur motståndskraftigt Göteborg står inför den ökade förekomsten av värmeböljor. Grönska är utpekad som den effektivaste åtgärden för att sänka stadstemperaturen. Utvecklingen av indikatorn är planerad att påbörjas under 2020.

Implementering av grönytefaktor i detaljplaner är nyligen påbörjad i staden, vilket gör att det i nuläget är en låg andel. Indikatorn går ut på att följa upp att stadens arbetssätt med grönytefaktorer i plan- och exploateringsprojekt följs. Syftet med grönytefaktorer är att säkerställa att göteborgarna även i framtiden har tillgång till grönska och dess ekosystemtjänster samtidigt som staden växer. Samrådsskedet är den tidpunkt i en detaljplans ärendehandläggning där det är lämpligt att göra uppföljningen. Alla detaljplaner ska uppfylla en målnivå för grönytefaktorer. Målnivån är anpassad till platsens förutsättningar och bebyggelsens karaktär, olika målnivåer tillämpas därmed i olika delar av staden.

Årsmedelvärden av ämnen i Ryaverkets avloppsslam ger delvis en bild av förekomst av hälsoskadliga ämnen som används i Göteborg. Dessa ämnen är valda utifrån vad som mäts idag och kan vid behov komma att ändras. Förutom Göteborgs Stads verksamheter behöver alla delar av samhället bidra för att dessa halter ska minska.

Indikatorer	Nuläge	Målvärde 2030
Utsläpp av kväveoxider (NOx) från vägtrafik i Göteborg	1331 ton (2017) 1940 ton (2010) ²⁵	Minst 90 procent lägre jämfört med 2010
Utsläpp av partiklar (PM 10) från vägtrafik i Göteborg	324 ton (2017) 307 ton (2010) ²⁶	Tas fram under remissperioden
Andel grön och blå yta i stadsbebyggelse	Tas fram under remissperioden	Tas fram under remissperioden
Tillgång till "svala öar"	Kräver utveckling	Kräver utveckling
Andel detaljplaner på kommunal mark där grönytefaktorer är satta i samrådet (procent /år)	3 procent (2019) ²⁷	100 procent
Ämnen i rötslam	Medelvärden mg/kg (2018) ²⁸ Kvicksilver: 0,6 Kadmium: 0,8 Bly: 21,9 Nickel: 20,2	Minskade halter

²⁵ RUS- Regional Utveckling & Samverkan i miljömålssystemet

²⁶ RUS- Regional Utveckling & Samverkan i miljömålssystemet

²⁷ Följs upp av stadsbyggnadskontoret

²⁸ Miljörapport Gryaab AB 2018

Indikatorer	Nuläge	Målvärde 2030
	Krom: 25,3 Zink: 682,0 Silver: 1,6 Linjära alkylsulfater: 633 PCB-7: 0,015 PAH-6: 0,87 Nonylfenol: 6,1	

Delmål för människan

1. Göteborgs Stad slutar använda skadliga ämnen

Målet innebär att Göteborgs Stad fasar ut användningen av utfasnings- och riskminskningsämnen till 2030. Det gäller såväl ämnen i kemiska produkter och varor som används direkt av stadens verksamheter, som genom tjänster och entreprenader som upphandlas. Klassificeringen av utfasnings- och riskminskningsämnena är gjord av Kemikalieinspektionen.

Utfasningsämnena är ämnen som är cancerogena, mutagena (arvsmassepåverkande), reproduktionsstörande, persistenta (svårnedbrytbara), bioackumulerande, toxiska (giftiga), hormonstörande eller ozonnedbrytande samt tungmetallerna kvicksilver, kadmium, bly och deras föreningar. Prioriterade riskminskningsämnena är ämnen som har mycket hög akut giftighet, är allergiframkallande, mutagena (förändrar arvs massa kategori 2), har hög kronisk giftighet, är miljöfarliga med långtidseffekter, är potentiellt persistenta (svårnedbrytbara), bioackumulerande och toxiska (giftiga).

Eftersom det i nuläget saknas klassificering av hormonstörande ämnen så inkluderas de hormonstörande ämnen som är upptagna på SIN-listan i delmålet. Det är den internationella Kemikaliesekretariatet Chemsec, som har tagit fram SIN-listan, som är en databas med ämnen som sannolikt kommer att begränsas eller förbjudas. SIN-listan bygger på kriterierna i Reach (EU:s kemikalielagstiftning) men innehåller betydligt fler ämnen än kandidatförteckningen till Reach. Detta eftersom processen att lägga till ett ämne på SIN-listan går betydligt snabbare, vilket är ett av syftena med listan, det vill säga att snabba på Reach-processen.

Indikatorer

Indikatorerna för delmålet fångar upp Göteborgs Stads användning av kemiska produkter som innehåller utfasnings- och riskminskningsämnen. En grundförutsättning är att alla stadens förvaltningar och bolag har ett strukturerat kemikaliearbete, vilket bland annat innefattar att i Chemsoft eller motsvarande kemikaliehanteringssystem dokumentera och riskbedöma de kemikalier som används. Chemsoft, där inte alla men en stor del av de kemiska produkter som används i stadens verksamheter finns registrerade, visar i februari 2020 att 548 produkter innehåller utfasningsämnena, 606 innehåller prioriterade riskminskningsämnena och 74 innehåller hormonstörande ämnen som är upptagna på SIN-listan. Det är endast de kemiska produkter som används av stadens egna verksamheter som dokumenteras i Chemsoft. Göteborgs Stad behöver därför hitta sätt att följa upp antal utfasnings- och riskminskningsämnena som används i upphandlad entreprenad och tjänst, på en stadenövergripande nivå. Eftersom nya ämnen identifieras som utfasnings- och riskminskningsämnena utifrån ökat kunskapsläge kan staden inte eliminera användningen av dessa ämnen fullt ut, målsättningen är därför att komma så nära noll som möjligt.

Indikatorer	Nuläge	Målvärde 2030
Antal utfasningsämnen och riskminskningsämnen i kemiska produkter som används i stadens verksamheter.	Utfasningsämnen: 548 produkter Prioriterade riskminskningsämnen: 606 produkter Hormonstörande ämnen som är upptagna på SIN-listan: 74 produkter ²⁹	Nära noll
Antal utfasningsämnen och riskminskningsämnen i kemiska produkter som används i upphandlad entreprenad och tjänst	Kräver utveckling	Nära noll

2. Göteborgs Stad säkrar en god luftkvalitet för göteborgarna

Målet innebär att Göteborgs Stad säkrar en kvävedioxidhalt (NO₂) understigande 20 mikrogram per kubikmeter, beräknat som årsmedelvärde vid bostäder och på förskolegårdar. Kväveoxider (NO_x) är ett samlingsnamn för kvävedioxid (NO₂) och kvävemonoxid (NO). Vägtrafikens utsläpp av kväveoxider består främst av kvävemonoxid (cirka 80 procent), men ämnet omvandlas snabbt till kvävedioxid. Begreppet kvävedioxid används vid beskrivning av halter i luften.

Indikatorer

I Göteborg står vägtrafiken för det enskilt största bidraget till höga halter av luftföroreningar på platser där människor bor och vistas. Eftersom barn, särskilt de mindre barnen, är extra sårbara för luftföroreningar är platser där barn vistas större delen av sin vakna tid utvalda. Det är bostäder och förskolegårdar, på de delar av gården som är avsedda för lek, vila och pedagogisk verksamhet. Förskolor ligger ofta centralt, eller nära hårt trafikerade vägar. Även bostadsområden där barn leker kan vara utsatta för höga halter av luftföroreningar från lokala punktkällor som trafik. Dessutom vistas barn ofta utomhus under den tid då de högsta nivåerna av luftföroreningar förekommer - under morgon och sen eftermiddag. Halten kvävedioxid (NO₂) understigande 20 mikrogram per kubikmeter är satt utifrån det nationella miljömålet för frisk luft. Det finns ett samband mellan ohälsa och luftföroreningar även vid måttliga halter men någon säker tröskelnivå har inte identifierats för vilken hälsoeffekter helt uteblir”.³⁰

Nuläget är framtaget genom beräkningar, för att få en bild av hur halterna ser ut i hela staden, således även vid förskolor och bostäder. Beräkningar görs i dagsläget endast för kvävedioxid. En indikator för halter av partiklar är önskvärd, men kommer inte att hinna tas fram innan miljö- och klimatprogrammet ska vara färdigställt. Den senaste kartläggningen (2015) visade att 76 procent av förskolegårdarna (inklusive skolgårdar) och 73 procent av bostäderna hade en kvävedioxidhalt understigande 20 mikrogram per kubikmeter, beräknat som årsmedelvärde. Utifrån nuläget bedöms målet för bostäder om nära 100 procent vara möjligt att uppnå till år 2030.

²⁹ Chemsoft 2020-02

³⁰ Miljöhälsorapport: <https://www.folkhalsomyndigheten.se/publicerat-material/publikationsarkiv/m/miljohalsorapport-2017/>

Indikatorer	Nuläge	Målvärde 2030
Andel förskolegårdar med en kvävedioxidhalt (NO ₂) understigande 20 mikrogram per kubikmeter, beräknat som årsmedelvärde på de delar av gården som är avsedda för lek, vila och pedagogisk verksamhet	76 procent (2015) ³¹	Tas fram under remissperioden
Andel bostäder med en kvävedioxidhalt (NO ₂) understigande 20 mikrogram per kubikmeter, beräknat som årsmedelvärde	73 procent (2015) ³²	Nära 100 procent

3. Göteborgs Stad säkrar en god ljudmiljö för göteborgarna

Målet innebär att Göteborgs Stad säkrar en ökad andel förskolegårdar som har en ekvivalent ljudnivå under 50 dBA på de delar av gården som är avsedd för lek, vila och pedagogisk verksamhet. Målet innebär även att Göteborgs Stad säkrar en ekvivalent ljudnivå under 50 dBA på minst en sida på de bostäder som är mest utsatta för buller, det vill säga har en ekvivalent ljudnivå överskridande 60 dBA, samt att det finns rekreativsområden där en god ljudnivå är av betydelse, med en ekvivalent ljudnivå under 50 dBA. Den dominerande bullerkällan i Göteborg är trafikbuller från statlig och kommunal infrastruktur.

Indikatorer

Barn, särskilt de mindre barnen, är extra sårbara för bullerstörningar. Boverket rekommenderar i sin vägledning för planering, utformning och förvaltning av skolans och förskolans utemiljö en ljudnivå på förskolegårdar på högst 50 dBA ekvivalentnivå, på de delar av gården som är avsedda för lek, rekreation och pedagogisk verksamhet. Detta gör även Naturvårdsverket i sin vägledning. Nuläget är framtaget genom beräkningar. Cirka 60 procent av alla befintliga (2020) förskolegårdar beräknas ha en ekvivalent ljudnivå <50 dBA på minst 50 procent av skolgårdsytan, enligt beräkningsresultat från kartläggningen 2016. Ett uppdaterat nuläge, utifrån beräkningsresultat från kartläggningen 2016, kommer att tas fram under remissperioden. Delmålet indikator är dock anpassad till Naturvårdsverkets rekommendation om en ljudnivå på nya förskolegårdar på högst 50 dBA ekvivalentnivå, på de delar av gården som är avsedda för lek, rekreation och pedagogisk verksamhet. Att målvärdet för förskolegårdarna är satt till 80 procent grundar sig på att det finns många förskolor på platser där bakgrundsljudnivån (bullerregnet) är över 50 dBA och där det bedöms tekniskt omöjligt och ekonomiskt orimligt att bullerskyddsåtgärda ner till 50 dBA.

Världshälsoorganisationens rekommenderade riktvärden för trafikbuller vid bostadsfasad från vägtrafik och spårbunden trafik motsvarar kring 50 dBA dygnsekvivalent ljudnivå. För de bostäder som har en fasad exponerad för höga ljudnivåer kan tillgång till en fasad mot en tystare sida, kallad ljuddämpad sida, ha en positiv inverkan på den uppfattade ljudmiljön för de boende. Beräkningsresultat från kartläggningen 2016 visade att 10 procent av bostäderna hade en ekvivalent ljudnivå över 60 dBA. Ett uppdaterat nuläge kommer att tas fram under remissperioden. Då kommer andelen bostäder med en högt bullerexponerad fasad även kartläggas utifrån tillgång till en ljuddämpad sida understigande en ekvivalent ljudnivå under 50 dBA.

³¹ Miljöförvaltningens beräkningar

³² Miljöförvaltningens beräkningar

Även tillgång till parker, natur- och rekreationsområden med goda ljudkvaliteter i nära anslutning till bostaden kan ha en positiv inverkan på den uppfattade ljudmiljön för de boende. Tidigare uppföljning av ljudnivå har gällt stadsparken. Kartläggning för att definiera indikator och målvärde görs under remissperioden.

Indikatorer	Nuläge	Målvärde 2030
Andel förskolegårdar med en ekvivalent ljudnivå (Leq) <50 dBA på de delar av gården som är avsedd för lek, vila och pedagogisk verksamhet	60 procent (2016) ³³	80 procent
Andel bostäder med en högt bullerexponerad bostadsfasad (en ekvivalent ljudnivå överskridande 60 dBA) som har tillgång till en ljuddämpad sida med Leq <50 dBA	Tas fram under remissperioden	Tas fram under remissperioden
Andel parker, natur- och rekreationsområden där en god ljudnivå är av betydelse, med en ekvivalent ljudnivå (Leq) <50 dBA	Tas fram under remissperioden	Tas fram under remissperioden

4. Göteborgs Stad säkrar närheten till grönområden och nyttjar ekosystemtjänster

Målet innebär att Göteborgs Stad säkrar grönytor, såväl bostadsnära områden som parker och förskolegårdar samt nyttjar, bevarar och utvecklar ekosystemtjänster i planering, byggnation och förvaltning. Ekosystemtjänster är de nyttor som naturen ger oss. Delmålet fokuserar på grönområdets bidrag till människors fysiska och psykiska hälsa samt dess förmåga att exempelvis reglera översvämningar och värmeböljor, rena luftföroreningar och dämpa buller.

Indikatorer

Indikatorerna är valda utifrån närhet till grönområden, dels på stadens förskolegårdar, utifrån att det är den utemiljö där små barn spenderar en stor del av sin vakna tid, och dels göteborgarnas tillgång till ett grönområde inom 300 meter. Denna närhet till grönområden är viktig för att kunna nyttjas i vardagen. Förskolegården är den utemiljö där små barn spenderar en stor del av sin vakna tid, det har därför stor betydelse att det är miljöer som ger utrymme för utveckling, lek och rörelse. Boverket rekommenderar i sin vägledning för planering, utformning och förvaltning av skolans och förskolans utemiljö en friyta på 40 kvadratmeter per förskolebarn och med varierande terräng- och vegetationsförhållanden. När det gäller avståndet från bostäder så behöver hänsyn tas till eventuella barriärer, exempelvis stora trafikleder för att grönområdet ska vara tillgängligt.

Nuläget för förskolegårdar är framtaget genom en inventering av samtliga stadens förskolegårdar. Den visar att såväl storleken på ytan som kvaliteten varierar stort mellan olika förskolor i Göteborg, flera är dock små, asfalterade och med lite vegetation.

Grönytefaktor är ett mått på hur mycket ekosystemtjänster ett område ger, det vill säga hur mycket nytta vi får av gröna och blå ytor. Det kan handla om att grönskan fördröjer och renar dagvatten, förbättrar lokalklimat och luftkvalitet, minskar buller, erbjuder rekreationsmiljöer och biologisk mångfald. En grönytefaktor större än 0,45 motsvarar ”gles bebyggelse med naturkvaliteter”. Friyta omfattar den yta som barnen kan använda på egen hand vid sin utevistelse. En hög friytefaktor ger grundförutsättning att uppnå en hög grönytefaktor. Det finns behov av att gemensamt med berörda parter i staden ta fram

³³ Miljöförvaltningens beräkningar

en mer flexibel indikator som utgår från den totala kvaliteten på förskolegården, liknande den lekvärdesfaktor som används i Malmö vilket gör att nedanstående indikatorer för förskolegårdar kan komma att ersättas vid revidering av miljö- och klimatprogrammet.

Underlag för beräkning av andelen invånare med tillgång till grönområde inom 300 meter utan större barriärer tas fram i GIS under remissperioden.

Indikatorer	Nuläge	Målvärde 2030
Andel förskolegårdar med en grönytefaktor som är större än 0,45 och en friyta som är större än 35 kvadratmeter per barn	Grönytefaktor 21 procent (2015) Friyta 47 procent (2015)	Tas fram under remissperioden
Andel invånare med tillgång till grönområde större än 0,2 hektar inom 300 meter	Tas fram under remissperioden	Nära 100 procent

Referenser

BESMÅ, 2019. *Potential för energieffektivisering i småhus*. Hämtad från:

<http://energieffektivasmahus.se/projects/potential-for-energieffektivisering-i-smahussektorn/>

Bolin, L., Larsson, J., Sinclair, R., Hellström, P., Palmestål, K., Svensson, I. & Mattson, B. (2013). *Klimatomställning Göteborg: Tekniska möjligheter och livsstilsförändringar*. (Mistra Urban Futures Report 2013:5). Gothenburg: Mistra Urban Futures.

Boverket, 2015. *Gör plats för barn och unga! En vägledning för planering, utformning och förvaltning av skolans och förskolans utemiljö*. Karlskrona: Boverket.

Boverket, 2019. *Ekosystemtjänster för hållbara städer och samhällen - Guide med ikoner och illustrationer*. [Powerpoint]. <https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/sa-planeras-sverige/planering-av-mark-och-vatten/ekosystemtjanster/grafiskt-material/>

Elmqvist, Neuman L, Hårsmar & Helmersson Nils., 2015. *Energinyckeltal inom lantbruket och potentialen att spara energi utifrån energikartläggningar*. GAFE.

Energimyndigheten, 2016. *Fyra framtider – Energisystemet efter 2020*. Bromma: Arkitektkopia.

Envall, K. 1986. *Inventering av ädellövskog i Göteborgs kommun (geodata internt Göteborgs Stad)*. Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län.

EU-kommissionen, 2020. *MEDDELANDE FRÅN KOMMISSIONEN - Den europeiska gröna given*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52019DC0640&from=EN>

Folkhälsomyndigheten, 2018. *Definitioner, mål, ramverk och uppföljningssystem för miljörelaterad hälsa. En sammanställning inom ramen för Miljömålsrådet*. Solna: Folkhälsomyndigheten.

Göteborgsregionen, 2019. *Göteborgsregionen minskar avfallet - Avfallsplan för tretton kommuner till 2030 (remiss)*. Göteborg: Göteborgsregionen.

Göteborgs Stad 2019. *Statistikdatabas, Kommunprognos beräknad för 2019 för årsskiftena 2019–2040*. Hämtad från Göteborgs Stad:
http://statistikdatabas.goteborg.se/pxweb/sv/1.%20Göteborg%20och%20dess%20delområden/1.%20Göteborg%20och%20dess%20delområden_Kommun_Befolkning_Befolkningsprognos/10_Kommunprognos%202019.px/

Göteborgs Stad, 2020. *Kemikalieförteckning och utfasning – hämtad ur Chemsoft.*

IPBES, 2019. *Global Assessment Report on Biodiversity and Ecosystem Services.* IPBES sekretariat: Bonn.

Jordbruksverket 2020, *Ängs- och betesmarksinventeringen Databas TUVÅ*, GIS-skikt.
<https://etjanst.sjv.se/tuvaut/site/search.jsp>

Kemikalieinspektionen, 2014. *Handlingsplan för en giftfri vardag 2015-2020 - Skydda barnen bättre.* Stockholm: Arkitektkopia.

Kemikalieinspektionen, 2016. *Kriterierna i detalj.* Hämtad från:
<https://www.kemi.se/prio-start/kriterier/kriterierna-i-detalj>

Kemikalieinspektionen, 2020. *Giftfritt från början. Underlag till regeringen med förslag på strategi och nya etappmål för farliga ämnen 2030.* Sundbyberg: Kemikalieinspektionen.

Kylin, M, 2018. *Hållbart stadsbyggande om barns platser i staden. Nätverksträff Skånes planerare, November 2018.* [Powerpoint]. Hämtad från:
https://kfsk.se/samhallsutveckling/wp-content/uploads/sites/6/2015/03/Hallbart-stadsbyggande-om-barns-platser-i-staden_Natverkstraff-Skanes-planerare.pdf

Larsson, A. 2019-01-22. Så ska mindre avloppsvatten hamna i havet. *Göteborgs-Posten.* Hämtad från: <https://www.gp.se/nyheter/goteborg/sa-ska-mindre-avloppsvatten-hamna-i-havet-1.12645079>

Lokalsekretariatet, Lokalförvaltningen & Center för skolutveckling, Göteborgs Stad., 2014. *Ramprogram för förskole-/skolbyggnader.* Göteborg: Lokalsekretariatet, Lokalförvaltningen & Center för skolutveckling, Göteborgs Stad.

Lundgren, N., 2018. *Lek, lärande och utveckling – Underlag till representation av barnperspektivet i stadsbyggandet.* (Kandidatuppsats). Alnarp: Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap, Sveriges Lantbruksuniversitet. Hämtad från:
https://stud.epsilon.slu.se/13939/1/lindgren_n_181112.pdf

Länsstyrelsen Västra Götalands län. *Åtgärdsprogram för kvävedioxid i Göteborgsregionen. Reviderat program – 2018-06-19.* Göteborg: Länsstyrelsen i Västra Götalands län.

Länsstyrelsen Västra Götalands län. (den 21 02 2020). LstO Värdefulla gräsmarker (GI). Hämtat från Geodatakatalogen (<https://ext-geodatakatalog.lansstyrelsen.se/GeodataKatalogen/>): [http://ext-](http://ext-geodatakatalog.lansstyrelsen.se/GeodataKatalogen/)

dokument.lansstyrelsen.se/gemensamt/geodata/ATOM/ATOM_LSTO.pg204_GI_Grasmark_VK_SH.xml

Miljöförvaltningen Göteborgs Stad, 2016. *Arter och naturtyper i Göteborg – ansvarsarter och ansvarsbiotoper*. Göteborg: Miljöförvaltningen, Göteborgs Stad.

Miljöförvaltningen Göteborgs Stad, 2018. *Grönytefaktorer i plan-och exploateringsprojekt i Göteborgs Stad. Räkna med ekosystemtjänster för en tät och grön stad*. Göteborg: Miljöförvaltningen, Göteborgs Stad.

Miljöförvaltningen Göteborgs Stad, 2018. *Kemikalieplan för Göteborgs Stad -Reviderad version 2018*. Göteborg: Miljöförvaltningen, Göteborgs Stad.

Miljöförvaltningen Göteborgs Stad, 2018. *Göteborgs Stads åtgärdsprogram mot buller 2019–2023*. Göteborg: Miljöförvaltningen, Göteborgs Stad.

Miljöförvaltningen Göteborgs Stad, 2019. *Giftfri miljö i Göteborg – nuläge, omvärldsbevakning och förslag inför fortsatt arbete*. Göteborg: Miljöförvaltningen, Göteborgs Stad.

Miljöförvaltningen Göteborgs Stad, 2019. *Skyddsvärda träd i Göteborgs Stad – Urval av träd och områden för lagligt skydd*. Göteborg: Miljöförvaltningen, Göteborgs Stad.

Miljöförvaltningen Göteborgs Stad, 2018. *Uppföljning av Göteborgs lokala miljömål 2017*. Göteborg: Miljöförvaltningen, Göteborgs Stad.

Naturskyddsföreningen, 2019. *Fossilfritt, förnybart, flexibelt - Framtidens hållbara energisystem*. Stockholm: Naturskyddsföreningen.

Miljöförvaltningen, Göteborgs Stad, 2020-02-21. *Analys av befintlig geodata (inventeringar och GIS-skikt)*. Opublicerad.

Miljöförvaltningen, Göteborgs Stad. 2020-02-21. *Sammanställning av befintlig geodata (inventeringar och GIS-skikt)*. Opublicerad.

Miljöförvaltningen Göteborgs Stad. 2020-02-21. *GIS-analys av detaljplaner i Göteborg*. Opublicerad.

Naturvårdsverket, 2017. *Luft och miljö. Barns hälsa - Om luftmiljö och svensk luftövervakning*. Bromma: Arkitektkopia.

Naturvårdsverket, 2019. *Vägledning och riktvärden för buller på skolgård från väg- och spårtrafik*. Hämtad från: <http://www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Vagledning/Buller/Buller-pa-skolgard/>

Naturvårdsverket, 2019. *Riktvärden för buller från väg- och spårtrafik vid befintliga bostäder*. Hämtad från: <http://www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Vagledning/Buller/Buller-fran-vag--och-spartrafik-vid-befintliga-bostader/>

Norden & IEA, *Nordic Energy Technology Perspectives 2016 – Cities, flexibility and pathways to carbon-neutrality*. Oslo: Rolf Ottesen AS.

Park – och naturförvaltningen Göteborgs Stad, 2014. *Göteborg – Grönstrategi för en tät och grön stad*. Göteborg: Park – och naturförvaltningen Göteborgs Stad.

RUS (Länsstyrelserna i samverkan) och Landstinget Dalarna, 2017. *Ställ om för framgång - med hälsofrämjande processer som drivkraft för miljömål och hållbar utveckling*. Falun: RUS (Länsstyrelsernas i samverkan) och Landstinget Dalarna. SCB, 2018. *Miljöräkenskaper, nationalräkenskaper och handelsstatistik, SCB 2008-2016*. Stockholm: SCB.

SCB, 2020. *SCB Statistikdatabas – skyddad natur*.
<http://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/>

Stadsbyggnadskontoret Göteborgs Stad, 2018. *Översiktsplan för Göteborgs Stad (Samrådshandling december 2018)*. Göteborg: Stadsbyggnadskontoret, Göteborgs Stad.

Sweco, 2019. *Klimatneutral konkurrenskraft – kvantifiering av åtgärder i klimatfärdplaner*. Stockholm: Sweco.

Trafikutskottet, 2017. *Fossilfria drivmedel för att minska transportsektorns klimatpåverkan – flytande, gasformiga och elektriska drivmedel inom vägtrafik, sjöfart, luftfart och spårbunden trafik*. Riksdagstryckeriet: Stockholm.

UNDP, *Globala målen – delmål 15.5*. Hämtad från: <https://www.globalamalen.se/om-globala-malen/mal-15-ekosystem-och-biologisk-mangfald/>

Videbris, E., 2019. *Miljörapport Ryaverket 2018 ver. 1.1 Avser avloppsreningsverket Ryaverket*. (Gryaabrapport, 2019:2). Göteborg: Gryaab, Göteborgs Stad.

VISS, 2019. *VISS - Vatteninformationssystem Sverige*. [Online]

Hämtad från Länsstyrelsen: <http://viss.lansstyrelsen.se/>

Wikenstahl, M., 2014. *Underlagsrapport: Planering för en varmare stad*. Uppsala: Kommunledningskontoret, Uppsala kommun